

Suomen koronaviestinnän symbolit

Kriisiviestinnän symbolisen toiminnan elementit koronaviruspandemian aikana Suomessa

Valtio-opin
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Mirka Könnö

Ohjaaja:
Professori Henri Vogt

30.8.2023
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin Originality Check -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Valtio-oppi

Tekijä: Mirka Könnö

Otsikko: Suomen koronaviestinnän symbolit. Kriisiviestinnän symbolisen toiminnan elementit koronaviruspandemian aikana Suomessa.

Ohjaaja: Professori Henri Vogt

Sivumäärä: 81 sivua

Päivämäärä: 30.8.2023

Tutkielma tarkastelee Suomen koronapandemia-aikaista kriisiviestintää sekä symbolisen toiminnan roolia viestinnän vaikuttavuuden elementtinä. Covid-19-virus asetti Suomessa ennennäkemättömän uhan kansalaisten terveydelle, minkä vuoksi hallitus joutui turvautumaan rajoittaviin toimenpiteisiin sekä valmiuslain keinoihin kansalaisia suojellakseen. Poikkeuksellisiin kansalaisvapauksia rajoittaviin kriisihallinnan keinoihin turvautuessaan, hallituksen oli symbolisten keinojen avulla luotava solidaarisuutta sekä saatava kansalaiset vakuuttumaan heille asetettujen rajoitusten tarpeellisuudesta. Kriisiviestinnän vaikuttavuuden elementtinä viestinnässä hyödynnetään symbolisia elementtejä, joilla ilmentetään kansakunnan yhtenäisyyttä sekä legitimoidaan tehtyjä päätöksiä.

Symbolismin teoria tässä tutkimuksessa muodostuu Paul 't Hartin symbolismin käsityksestä, joka jakaa symbolisen toiminnan kolmeen strategiaan: kehystykseen, rituaaleihin ja naamiointiin, sekä yksilöidyn symbolismin ymmärryksestä, joka pohjaa Laurie Boussaguetin, Florence Faucherin ja Christian Freudlspergerin käsitykseen kansallisista symbolisen toiminnan kokoelmista sekä johtajan persoonan analyysistä. Kriisiviestinnän onnistuneisuutta sekä symbolisen toiminnan elementtien esiintymistä viestinnän vaikuttavuuden välineenä tarkastellaan Suomessa pandemia-aikana järjestettyjen Valtioneuvoston tiedotustilaisuuksien puheenvuoroissa. Analyysiä suoritetaan sisällönanalyysin ja diskurssianalyysin keinoin symbolisen toiminnan elementtien käsitteistöön sekä kriisihallinnan viiteen strategiseen tehtävään tukeutuen.

Toteutetun analyysin pohjalta voidaan todeta koronakriisin asettaneen Suomelle poikkeuksellisen vaikean viestintähaasteen, mistä johtuen viestinnässä esiintyy epäjohtonmukaisuuden ja varovaisuuden seurauksena rituaalisymbolismin haasteita. Viestinnän varovaisuuden voidaan arvioida aiheutuvan kriisitilanteen aiheuttamasta epävarmuudesta, median nopeudesta sisältöjen julkaisemiseen sekä henkilötason poliittisen uran suojelemisesta. Poikkeuksellisen kriisiajan jälkeen viestinnän onnistumisia ja epäonnistumisia tulee tarkastella avoimesti, jotta koetusta kriisistä voidaan oppia tulevaisuuden kriisien varalle.

Avainsanat: kriisiviestintä, symbolismi, covid-19, teorialähtöinen sisällön analyysi, diskurssianalyysi.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	4
1.1 Korona kriisien joukossa	4
1.2 Symbolisen toiminnan rooli kriisihallinnassa	5
2. Tutkimuksen lähtökohdat	8
2.1. Tutkimuskysymykset	8
2.2. Aikaisempi tutkimus	9
3. Teoreettinen viitekehys	12
3.1 Kriisit	12
3.2 Kriisiviestintä	14
3.2.1 Kriisiviestinnän viisi strategista tehtävää	15
3.3 Symbolinen toiminta	19
3.3.1 Kehystys	22
3.3.2 Rituaalit	24
3.3.3 Naamiointi	26
3.4 Symbolisen toiminnan kansalliset ja yksilölliset piirteet	28
3.4.1 Kansalliset symbolisen toiminnan kokoelmat	30
3.4.2 Johtajan persoona	31
3.5 Teoriapohjan yhteenveto	33
4. Aineisto	36
5. Menetrit	41
5.1 Teorialähtöinen sisällön analyysi	42
5.2 Diskurssianalyysi	43
6. Symboliset elementit pandemiaviestinnässä: toiminnasta oppimiseen	46
6.1 Määrittelevät piirteet	46
6.2 Järkeistäminen	49
6.3 Päätöksenteko	52
6.4 Merkitysten luominen	58
6.5 Päättäminen	61
7. Johtopäätökset	68
Lähteet	

1. Johdanto

1.1 Korona kriisien joukossa

-”Tärkein kriisihallinnan väline on kieli.”

(Hart 1993, 41.)

Covid-19-viruksen aiheuttamana maailmalla on koettu ennennäkemätön universaali kriisi: virus oli näkymätön ja lähes kontrolloimaton uhka, jolla oli potentiaalia surmata massoja (Warren & Lofstedt 2022, 1163). Epävarmuus tarttuvuudesta ja taudinkuvasta sekä pelko omasta ja läheisten turvallisuudesta oli koronapandemian aikana ihmisiä ympäri maailmaa yhdistävä kokemus. Tätä täydellistä pelon tilaa valtioiden poliittiset johtajat ympäri maailman pyrkivät hillitsemään kriisihallinnan¹ ja kriisiviestinnän symbolisten elementtien keinoin.

Kriisitilanteet luovat hädän ja epävarmuuden tunteita (Boin ym. 2005, 558), mikä koronakriisin tilanteessa korostui useasta syystä. Riskianalyyseissä ihmisten on todettu pelkäävän ja pitävän todennäköisempänä massakuolemien riskiä kuin yksittäisiä kuolemantapausten sarjoja. (Slovic ym. 1987.) Riskien tuntemattomat tekijät kuten havaittavuus ja äkkinäisyys sekä aiheen tuoreus ja siitä kertynyt ymmärrys vaikuttavat myös riskikäsityksien muodostamiseen. Ihmiset murehtivat enemmän näkymättömiä vaaratekijöitä sekä äkillisiä riskejä, minkä lisäksi vähäinen julkinen tietoisuus sekä puuttuva tutkimustieto kasvattavat riskikäsityksiä. (Slovic 1987.)

Riskien arviointikyky on usein vääristynyt myös kontrolloitavuuden suhteen. Lisääntynyt koettu hallittavuus madaltaa näkemyksiä riskin vaikuttavuudesta esimerkiksi HIV:in, liikalihavuuden ja auringonoton riskien yhteydessä. Sen sijaan vähemmän kontrolloitaviksi koetut riskit kuten maanvyörymät ja ydinvoiman riskit koetaan asettavan suuremman vaaran mahdollisuuden. (Ho ym. 2008, Prati & Zani 2013.) Covid-viruksen tarttuvuuden kontrolloitavuus oli haastavaa, sillä koronavirusta ei voi havaita ja se voi tarttua oireettomasti niiden yksilöiden välillä, jotka eivät tiedä saaneensa tartuntaa (Siegrist & Cvetkovich 2000.) Koronan riskikäsityksiä lisäsi myös taudinkuvan epävarmuus: oireet eivät alkaneet välittömästi,

---

¹ Suomenkielessä sekä *kriisihallinta* että *kriisinhallinta* ovat kieliopillisesti oikein. Tässä työssä on tehty valinta noudattaa systemaattisesti termiä *kriisihallinta*, jolla vältetään *kriisinhallinnan* termille yleistynyt sotilaallinen konnotaatio.

eikä taudinkuvasta ollut täyttä käsitystä. Tämän lisäksi taudin kehittyminen täyteen vaikutukseen saattoi viedä aikaa (Warren & Lofstedt 2022, 1163).

Koronapandemia oli monella tapaa poikkeuksellinen kriisi, sillä sen laajuus ja tuhovoimaisuus koskettivat ennennäkemättömällä tavalla ihmisiä ympäri maailmaa. Covid-19-viruksen saavuttama laajuus oli luokassaan ensimmäinen, mutta nykymaailman kasvava globaalius ja muuttuva ilmasto mahdollistavat laajojen kriisien puhkeamisen myös tulevaisuudessa. Kriisien aiheuttama status quo:n horjuminen mahdollistaa aina muutoksen, ja myös koronakriisi on tarjonnut maailmalle tilaisuuden oppia. Pandemia-ajan jälkeinen maailma ei ole enää entisensä, vaan se on jo yhden maailmanlaajuisen kriisin kouluttama: jotta korona-aikaisista kärsimyksistä voidaan hyötyä, niistä täytyy oppia.

1.2 Symbolisen toiminnan rooli kriisihallinnassa

Kriisitilanteissa päättäjien on kyettävä tekemään ratkaisevia valintoja toimintatavoista, mikä erityisesti koronapandemian tapauksessa on vaatinut nopeiden päätösten tekemistä sekä tiivistä yhteistyötä hallitusten eri elinten ja asiantuntijaorganisaatioiden välillä (Boin ym. 2005, 558). Koronapandemian edetessä keväällä 2020 demokraattisten valtioiden päättävät elimet ympäri maailmaa olivat haastavan tilanteen edessä, kun ne joutuivat tekemään päätöksiä, jotka koskettivat kansalaisille perustuslaissa määriteltyjä ihmisoikeuksia (Boussaguet et al. 2021, 17). Myös kaikki eurooppalaiset demokratiat päätyivät koronan leviämistä hillitäkseen asettamaan sellaisia rajoituksia, joita aiemmin ei olisi voitu kuvitellakaan: kohtaamisten rajoituksia, ulkonaliikkumiskieltoja sekä karanteeniohjeita jaettiin joka puolella Eurooppaa. Koronakriisin hillitsemisyrietykset edellyttivät lähes täysin kaiken yksityisen, poliittisen, uskonnollisen ja taloudellisen elämän pysäyttämistä. (Boussaguet ym. 2021, 1–2.) Vaikka koronakriisi tuhovoimaltaan ei Suomessa ollut yhtä voimakas kuin eteläisemmissä Euroopan valtioissa, oli tilanne rajoitustoimien kannalta silti sama. Myös Suomessa nämä poikkeukselliset ajat vaativat poikkeuksellisia toimia sekä poikkeuksellista viestintää.

Joutuessaan hyödyntämään ennennäkemättömiä, kansalaisvapauksia rajoittavia, kriisihallinnan keinoja valtiot ovat olleet riippuvaisia kansalaisten solidaarisuudesta ja suostuvaisuudesta noudattamaan näitä muissa tilanteissa täysin kuvittelemattomia rajoituksia. Perinteisten hallintakeinojen käydessä riittämättömiksi ei pelkkä pakottaminen riitä, vaan kansalaiset oli

saatava symbolisten keinojen avulla uskomaan ja luottamaan päättäjiin sekä vakuuttumaan heille asetettujen pakotteiden tarpeellisuudesta. Tällaisessa tilanteessa poliittisten johtajien oli valjastettava käyttöönsä erilaisia rituaaleja, viittauksia ja analogioita vakuuttaakseen kansalaisiaan, ilmentääkseen kansakunnan yhtenäisyyttä sekä legitimoidakseen omia päätöksiään. (Boussaguet ym. 2021, 17.)

Rationaalisen pohdinnan lisäksi tunteet ovat avainasemassa pyrittäessä ymmärtämään kriiseihin liittyviä käyttäytymis- ja asennereaktioita (Erhardt ym. 2023, 477). Symbolisella toiminnalla on tästä johtuen merkittävä rooli kriisihallinnassa, vaikka sen rooli poliittisessa tutkimustyössä on ollut usein väheksytty. Viestinnän symbolisilla elementeillä on ollut merkittävä osuus koronakriisin julkisessa hallinnassa, sillä yksikään demokraattinen valtio ei olisi voinut luottaa pelkkään fyysiseen pakottamiseen näitä toimia toteuttaakseen. Kriisien hallinta ja viestien välittäminen tavalla, joka saa kansan vastaanottamaan ja hyväksymään ohjeet, tapahtuu luottamuksen avulla (Bord & O'Connor 1990.), minkä lisäksi valtion johtajien on täytynyt hyödyntää kognitiivisia ja emotionaalisia keinoja luodakseen kansalaisilleen yhteisöllisyyden tunteen, jonka avulla heitä on voitu kannustaa toimimaan yhteisen hyvän puolesta. (Boussaguet ym. 2021, 1.)

Kriisinhallinta keskittyy tyypillisesti ratkaisujen tekemiseen ja johtamiskysymyksiin funktionalistis-teknokraattisen näkökulman mukaisesti, jolloin huomiotta jää kuvien, symbolien ja rituaalien merkittävä rooli kriisien dynamiikassa. Valtiolliset hautajaiset tai poliittisesti merkittävien henkilöiden vierailu onnettomuuspaikalla ovat esimerkkejä merkittävistä symboleista, joiden laiminlyöminen voi jopa aiheuttaa kansalaisissa vihareaktion ja asettaa päättäjät kiusalliseen tilanteeseen. (Hart 1993, 36–37.) Kriisejä hallitsevilla tahoilla on käytettävään valikoima erilaisia työvälineitä: pakottavia, taloudellisia, säänteleviä ja symbolisia. Osa näistä symbolisista välineistä ovat yhteisiä eri Euroopan valtioiden välillä, mutta suurin osa niistä on muovautunut kunkin valtion kansallisen historian, kulttuurin, poliittisen kulttuurin, sekä instituutioiden pohjalta. Eri valtioiden symbolisten toimien eroja koronakriisin hallinnassa ymmärtääkseen on tarkasteltava kunkin valtion erityislaatuisia kansallisia symbolisen toiminnan kokoelmia, sekä eri päätöksentekijöiden kykyä hyödyntää niitä. (Boussaguet ym. 2021, 17.)

Koronapandemian aikana valtioiden hallitukset hyödynsivät toimintastrategioissaan rutiinitoimintaa sekä tilanteen vaatimaa erityistoimintaa. Oletus on, että kansalliset johtajat

olivat huolella suunnitelleet puhe-esityksensä sekä valinneet esitykseen sellaisia symboleja, joiden uskovat inspiroivan kansalaisia solidaariseen toimintaan sekä edistävän rajoittavien toimien noudattamista. Johtajien pyrkimys merkitysten luomiseen tapahtuu kansalaisten vakuuttelun avulla, demonstroimalla poliittisen yhteisön yhtenäisyyttä kriisin hallinnassa sekä legitimoimalla toimiaan päätöksentekijöinä. (Boussaguet ym. 2021, 9.) Solidaarisuutta herättävien merkitysten lisäksi symbolien avulla voidaan pyrkiä tietoisesti dramatisoimaan tilannetta tai muilla tavoin vaikuttamaan kriisin etenemiseen esimerkiksi päättäjien omia henkilökohtaisia poliittisia tavoitteita edistävällä tavalla (Hart 1993).

Ylipäättään kriisiviestinnän symbolisten elementtien voidaan ajatella olevan niitä tekijöitä, jotka erottavat kriisiviestinnän arkipäiväisestä viestinnästä. Pandemia-aikaisten poliittisten ratkaisujen viestiminen vaati poikkeuksellisia viestinnällisiä keinoja, jolloin symbolit toimivat viestinnän sanomaa vahvistavina tekijöinä. Symbolien tehtävä on onnistua tehostamaan viestinnän vaikuttavuutta tavalla, jolla poikkeavatkin poliittiset toimet tuntuvat kansalaisille perustelluilta. Kriisitilanteissa tyypillistä on myös aikaresurssin rajallisuus, jolloin viestinnän on oltava tehokasta ja sisällön on välityttävä halutulla tavalla heti ensimmäisellä viestintäkerralla. Symbolisten elementtien hyödyntäminen viestinnän keinona voi olla harkittua ja suunnitelmallista, mutta sitä voi esiintyä myös luonnollisesti osana kriisiaikaista käyttäytymistä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Suomen pandemia-aikaisessa kriisiviestinnässä hyödynnettyjä symbolisia elementtejä, tarkastella niiden tarkoituksenmukaisuutta sekä analysoida niiden tehokkuutta. Symbolien tarkasteleminen mahdollistaa oppimisen tulevaisuuden kriisien varalle, jotta kriisiviestintään voidaan varautua suunnitelmallisesti. Onnistunut kriisiviestintä auttaa hillitsemään kansalaisten voimakkaita tunnereaktioita, saa kansalaiset noudattamaan kriisiaikaisia ohjeita sekä samalla vahvistaa tehtyjen päätösten legitimitettä.

2. Tutkimuksen lähtökohdat

2.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimus keskittyy tarkastelemaan Suomessa hallituksen koronapandemian aikana toteuttamaa kriisiviestintää sekä viestinnän vaikuttavuuden keinoina hyödynnettyjä symbolisen toiminnan elementtejä. Aineistona toimiviin valtioneuvoston virallisiin korona-aiheisiin tiedotustilaisuuksiin tutustumalla tutkimuksessa selvitetään Suomen kriisiviestinnän onnistuneisuutta Boin ym. määrittelemien kriisiviestinnän viiden strategisen tehtävän avulla ja viestinnän vaikuttavuutta symbolisen toiminnan elementtien avulla. Symbolisen toiminnan elementteinä tutkimuksessa toimivat Hartin symbolisimin teorian mukaiset kehystyksen, rituaalien ja rajaamisen piirteet sekä viestinnän muotoilua ohjaavat Boussaguet ym. käsityksen mukaiset esiintyjän persoonan sekä yleisön huomioivan kansallisen symbolismin piirteet. Analyysiä suoritetaan sisällönanalyysin sekä diskurssianalyysin keinoin symbolisen toiminnan elementtien käsitteistöön sekä kriisihallinnan viiteen strategiseen tehtävään tukeutuen. Näiden teemojen pohjalta pyritään luomaan käsitys siitä, millaista pandemia-ajan kriisiviestintä Suomessa on ollut.

Tutkimus pohjautuu seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miten kriisiviestinnän viisi strategista tehtävää toteutuivat Suomessa koronapandemian aikana?
2. Mitä symbolisen toiminnan elementtejä Suomen pandemia-ajan viestinnässä on hyödynnetty?
3. Millainen vaikutus hyödynnetyillä symboleilla on ollut kriisiviestinnän tehokkuuden kannalta?

Tutkimuksen lähtöoletuksena on, että mitä paremmin toteutettu kriisiviestintä noudattaa kriisiviestinnän viittä strategista tehtävää, sitä onnistuneempaa viestintä on ollut. Symbolien tutkimuksen keskiössä on löytää Suomen kriisiviestinnässä hyödynnetyt symbolit, sekä tarkastella niiden merkityksiä pohtimalla symbolien tuomaa hyötyä sekä niiden roolia luottamuksen rakentamisessa. Tarkastelussa on myös Suomen pandemia-ajan kriisiviestinnässä hyödynnetyjen symbolien tarkoituksenmukaisuus, minkä lähtöoletuksena on, että mitä tarkemmin Suomen pandemia-ajan kriisiviestintä noudattaa Hartin symbolisen toiminnan teoriaa, sitä tarkoituksenmukaisempaa ja harkitumpaa symbolien hyödyntäminen on ollut.

Tutkimuksen analyysiosiossa tarkastellaan Valtioneuvoston tiedostustilaisuuksien videotallenteilta hallituksen ministereiden esiintymisissään hyödyntämiä symbolismin elementtejä, joita analysoimalla tutkimuskysymyksiin voidaan vastata. Koska aineiston analyysissä hyödynnetään laadullisen tutkimuksen metodeja, ei analyysi itsessään tarjoa vastauksia, vaan analyysissä saatujen havaintojen pohjalta tulee muodostaa johtopäätökset sekä vastaukset tutkimuskysymyksiin. Tutkimuskysymyksiin vastaaminen tapahtuu johtopäätökset kappaleessa, jossa analyysin havaintoja tarkastellaan tutkimuskysymyskohtaisesti.

Tutkimuksessa selvitetään Suomen hallituksen toteuttaman pandemia-aikaisen viestinnän onnistuneisuutta, josta tehtyjen havaintojen avulla koetusta kriisistä pyritään oppimaan tulevaisuuden kriisiviestinnän varalle. Tämän tutkimuksen kontekstissa onnistunut kriisiviestintä käsitetään kriisiviestinnän viiden strategisen tehtävän toteutumisenä sekä viestin välittämisenä vakuuttavalla ja luottamusta herättävällä tavalla symbolismin keinoja hyödyntäen. Seuraavaksi tutkimus siirtyy tarkastelemaan symbolismista ja pandemiaviestinnästä aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia, joiden pohjalta tutkimuksen teoriapohjaa lähdetään kokoamaan. Teoreettisen viitekehyksen esittely päättyy teorian kokoavaan kappaleeseen, jossa tutkimuksessa hyödynnettävä teoria tiivistetään sellaiseen muotoon, jossa se tämän tutkimuksen kontekstissa käsitetään.

2.2 Aikaisempi tutkimus

Ajankohtaisen ja laaja-alaisesti merkittävän koronapandemian vaikutuksista ja hallintakeinoista on tehty paljon tutkimusta Suomessa ja maailmalla. Myös kriisiviestinnän merkitystä ja onnistumista on tutkittu useissa valtioissa, mutta spesifinä näkökulmana symbolisen toiminnan elementtejä on tutkittu vähemmän - Suomen kontekstissa vielä vähemmän.

Koronapandemian aikaisen kriisiviestinnän tutkimus on merkittävää, mutta symbolisten elementtien osuus tutkimuksesta on vähäistä. Symbolisen toiminnan elementtejä on harvoin pidetty oleellisina poliittisessa tutkimuksessa, mutta Paul 't Hartin uraa uurtava symbolisen toiminnan kolme ominaislaatuista toimintamallia määrittelevä artikkeli ”Symbols, Rituals and Power: The Lost Dimension of Crisis Management” (1993) on onnistunut osoittamaan symbolisen toiminnan merkittävyyden (Boussaguet ym. 2021, 3). Symbolisen toiminnan elementtejä kriisiviestinnässä on tutkittu ilman koronakriisin kontekstia jonkin verran, muun

muassa Coombsin ja Holladayn toimesta vuonna 2009 artikkelissa: *Communication and Attributes in a Crisis: An Experimental Study in Crisis Communication*.

Poikkeuksellisen laajan ja tunnerikkaan koronakriisin kontekstissa symbolismin teoriaa tutkimuksessa on hyödynnetty kasvavissa määrin. Esimerkiksi symbolismia ja sen kansalliseen kohdeyleisölleen kohdistamisen piirteitä tarkastelee Boussaguet, Faucher ja Freudlsperger artikkelissaan *Performing Crisis Management: National Repertoires of Symbolic Action and Their Usage during the Covid-19 Pandemic in Europe*” (2021). Symbolismin teoria on joustava, mistä johtuen se soveltuu pohjaksi monenlaiselle tutkimukselle, ja koronakriisin yhteydessä symbolisen toiminnan elementtien merkityksiä on tutkittu useammastakin näkökulmasta. Esimerkiksi Aiello ja Kennedy tutkivat aihetta visuaalisten symbolien näkökulmasta artikkelissaan *’Generic Visuals’ of Covid-19 in the News: Invoking Banal Belonging Through Symbolic Reiteration* (2022). Koronan kerronnallistamisen näkökulmasta aihetta tutkii Dzhurova artikkelissaan *Symbolic Politics and Government Response to a National Emergency: Narrating the COVID-19 Crisis* (2020) sekä Alexander ja Smith artikkelissaan *COVID-19 and Symbolic Action: Global Pandemic as Code, Narrative, and Cultural Performance*” (2020). Tämän tutkimuksen aihepiiriä lähimpänä vaikuttaa olevan Christensenin ja Lægreidin Norjan kontekstiin sijoittuva koronakriisiaiheinen tutkimus ”*The Coronavirus Crisis — Crisis Communication, Meaning-Making, and Reputation Management*” (2020), jossa tarkastellaan Norjan korona-aikaista kriisiviestintää muun muassa merkitysten luomisen näkökulmasta, minkä teoriassa on paljon yhtäläisyyksiä symbolismin teorian kanssa.

Suomessa julkaistun koronatutkimuksen viestintäaiheissa korostuu informaation välittäminen sekä viestinnän seuraukset eri väestöryhmien, kuten maahanmuuttajien, yrittäjien ja lapsiperheiden arjessa. Pandemia-aikaista kriisiviestintääkin on tutkittu Suomen kontekstista jonkin verran. Esiin nousevat muun muassa koronan riskikäsityksiin kriisiviestinnän edellytyksinä tutustuva Lohinivan, Sanen, Sidenbergin, Puumalaisen ja Salminen artikkeli *Understanding Coronavirus Disease (COVID-19) Risk Perceptions Among the Public to Enhance Risk Communication Efforts: a Practical Approach for Outbreaks, Finland, February 2020* (2020)., sekä Koljosen ja Palosen Suomen koronakontekstissa sosiaalisen median rooliin ja Twitter-viestintään keskittyvä *Performing COVID-19 Control in Finland: Interpretative Topic Modelling and Discourse Theoretical Reading of the Government Communication and Hashtag Landscape* (2021). Lisäksi korona-aiheiseen kriisiviestintään keskittyy Suomen ja Italian instituutioiden sekä lehdistöjen viestinnän eroja vertaileva Crocchin ja Dal Pozzon

artikkeli: “Framing Covid-19: A comparative analysis between institutional and press communication in Finland and Italy in 2020” (2021).

Kaikkia edellä mainittuja tutkimuksia yhdistää se, että ne rajaavat aineistonsa pandemian alkuaikojen tapahtumiin: ensimmäisen ja toiseen aaltoon sekä tehtyihin päätöksiin ja niiden viestimiseen. Kriisiviestinnän viiden strategisen tehtävän mukaan viestintää toteuttavien tahojen tulisi aina huomioida myös kriisin loppuaikoihin liittyvät vaiheet: kriisin vakuuttava päättäminen sekä tapahtuneesta oppimisen osoittaminen (Boin ym. 2017). Tämän tutkimuksen myöhäisempi toteutusajankohta mahdollistaa koronaviestinnän tarkastelun koko kriisin ajalta, jolloin aikajanelle voidaan nostaa kriisin aikana mahdollisesti muuttuvia viestinnän elementtejä. Pandemia-aikaista kriisiviestintää Suomessa on tutkittu, mutta tämä tutkimus laajentaa tutkimuksen koko kriisin aikajanelle sekä hyödyntää symbolisen toiminnan elementtejä, joita ei suomalaisen kriisiviestinnän kontekstissa ole juurikaan tarkasteltu.

Aikaisempi tutkimus -kappaleesta voidaan näin ollen todeta, että siinä missä koronaviestinä on ajankohtaisuudessaan kiinnostava ja laajalti tutkittu aihe, tässä tutkimuksessa on onnistuttu löytämään näkökulma, jota ei vielä ole läpikotaisin kartoitettu. Seuraavassa vaiheessa työ siirtyy tarkastelemaan kriisiviestinnän ja symbolismin teorioita muodostaen tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen.

3. Teorettinen viitekehys

3.1. Kriisit

Kriisit linkittyvät sosiaalisiin, taloudellisiin ja poliittisiin jännitteisiin, joten kriisihallinnan täyden ymmärryksen saavuttaakseen, tulee kaikkia näitä tekijöitä ymmärtää. Valtiohallinnon alalla vallitsevat kriisimääritelmät keskittyvät kriiseihin lähinnä epämiellyttävinä ilmiöinä, joiden aiheuttama uhka, kiireellisyys ja epävarmuus luovat haasteita päätöksentekijöille. Tällainen pelkästään päättäjiin sekä kriisihallintateknikoihin keskittyvä ymmärrys jättää huomiotta kriisien monialaisen taustan ja muuttaa sen sosio-poliittiset tekijät ”kontekstuaalisten tekijöiden mustaksi laatikoksi”, joita käsitellään lähinnä ongelmina, jotka ovat ainoastaan tehokkaan kriisihallinnan tiellä. (Hart 1993, 39.) Tätä mustaa laatikkoa pyritään tässä tutkimuksessa raottamaan, jotta koronapandemian aikaisista vaiheista voidaan ottaa oppia tulevaisuuden kriisejä varten.

Kun koko poliittisen ulottuvuuden laajuus pyritään saattamaan takaisin kriisien keskiöön, voidaan symboleja hyödyntää apuna. Tällöin symbolisen näkökulman mukaisesti kriisi voidaan määritellä olemassa olevien yhteiskunnallis-poliittista järjestystä legitimoivien symbolien murtumisena. Toisin sanottuna kriisejä esiintyy silloin, kun julkisen elämän arkiset draamat keskeytyvät mullistavan tapahtuman seurauksena tai silloin, kun tietyt ryhmät pyrkivät deliberatiivisen toiminnan seurauksena saavuttamaan havainnollisia läpimurtoja. (Hart 1993, 39.)

Hallitusten tehtävät kriisiaikana voidaan jakaa kolmeksi hallinnolliseksi päämääräksi. Erityisesti kriisin alkuvaiheissa viranomaisten työtä ohjaavat vakuuttelu ja legitimointi. Kolmas hallinnollinen päämäärä kriisitilanteissa on yhtenäisyys, jota rakennetaan läpi koko kriisin. Kun analysoidaan, miten nämä kolme hallinnollista päämäärää toteutetaan valtionjohtajien toimesta, on tärkeää kiinnittää huomiota johtajien suoritusten piirteisiin, kuten puheaktiin ja muihin performatiivisiin tekoihin. Koronapandemian tapauksessa hallitusten ensimmäiset toimet kriisin aikana olivat keskittyä ymmärtämään tapahtumia sekä antamaan merkitys ”meille”, mikä vahvistaa politiikkaa ja sen hallinnollisia instituutioita. (Boussaguet ym. 2021, 4.)

Kriisikäsitteiden ymmärtäminen symbolisen näkökulman avulla luo kriisien eri vaiheiden hahmottamiseen uusia merkittäviä näkökulmia. Kriiseillä on muun muassa huomattava tunnetason merkitysluokka, joka esiintyy ihmisten tavassa vastaanottaa tietoa ja reagoida tilanteisiin. Kriisien tunnepitoisuus aiheutuu ahdistuksesta, joka seuraa kriisien muuttaessa

hallitsevaa maailmaankuvaa yhdistettynä aiheutuvaan materiaaliseen vahinkoon, inhimilliseen kärsimyksen sekä epäoikeudenmukaisuuteen (Hart 1993, 39). Barton (1969) määrittelee kriisit osuvasti kollektiivisen stressin tilanteiksi. Tarkemmin sanottuna kriisit korostavat ja lisäävät henkilökohtaisia epävarmuuksia sekä haavoittuvaisuuden tunnetta, minkä lisäksi ne voivat alentaa henkilökohtaista pätevyyden tunnetta sekä itsetuntoa (Wolfenstein 1957). Voimakkaan tunnereaktion seurauksena vallitsevaa yhteiskunnallista tilannetta ja status quo:ta voidaan kriisihallinnan keinoin pyrkiä joko suojelemaan tai entisestään ravisuttamaan ja ohjaamaan kohti muutosta.

Kriisikäsitteen uudelleentulkinta symbolismin näkökulman avulla tuo Hartin mukaan kriisihallintaan viisi analyyttistä ulottuvuutta: (1) havaintojen kontrollointi, (2) konfliktien vähentäminen, (3) affektiivinen kontrollointi, (4) de-legitimointi & re-legitimointi sekä (5) mahdollisuuksien tunnistaminen ja hyödyntäminen (1993, 41):

(1) Havaintojen kontrollointi (perceptual control) liittyy kriisiviestintää toteuttavien tahojen pyrkimykseen kontrolloida tapahtumiin liittyvää kuvastoa sekä mahdollisesti muokata sitä sellaiseen suuntaan, jonka uskotaan olevan hyödyllistä.

(2) Konfliktien vähentämisessä (conflict reduction) päättäjät pyrkivät uudelleensovittamaan tilanteen erilaisten ja keskenään ristiriitaisten kriisimääritelmien sanomat yhtenäisiksi epäselvyyden aiheuttamien ristiriitaisten konfliktien vähentämiseksi.

(3) Affektiivinen kontrollointi (affective control), eli tunnereaktioiden kontrollointi, tarkoittaa pyrkimystä hallita yksilö- sekä kollektiivitason tunnepitoisia reaktioita, jotka aiheutuvat rutiininomaisen symbolisen järjestyksen hajoamisesta sekä tilanteen epäselvyydestä.

(4) De-legitimointia ja re-legitimointia (de- & re-legitimation) tapahtuu erityisesti kriisin loppuvaiheissa. Sen tarkoituksena on palauttaa kiisiin horjuttama tasapaino edes jonkin asteisesti, minkä lisäksi kriisin seurauksena sosiaalisen ja poliittisen vuorovaikutuksen mallit on luotava uudelleen.

(5) Mahdollisuuksien tunnistaminen ja hyödyntäminen (opportunity recognition & exploitation) tarkoittaa kriisiaikaisista negatiivisista muutoksista positiivisen hyödyn saavuttamista. Jokainen kriisi tarjoaa tietyille sidosryhmille erilaisia mahdollisuuksia, jotka suunnitelmallinen kriisihallinta voi tuoda esiin ja onnistua hyödyntämään. (Hart 1993, 41).

Nämä viisi ulottuvuutta liittyvät vahvasti toisiinsa ja ne yhdessä muodostavat perustavoitteet, jotka kriisissä on pyrittävä saavuttamaan sen toimijoiden asemasta huolimatta. Hart toteaa, että useimmiten kriisihallinnassa esiintyy eniten uudelleen legitimoinnin sekä mahdollisuuksien

hyödyntämisen piirteitä. Loput kolme ulottuvuutta puolestaan toimivat keinoina, joilla näitä kahta meta-tavoitetta voidaan pyrkiä saavuttamaan. Kriisitoimijat voivat hyödyntää erilaisia symbolisia strategioita manipuloidakseen kriisin käyttäytymistä näiden viiden ulottuvuuden avulla. Tähän tarkoitukseen Hart määrittelee kolme symbolisen strategian kattokäsitettä, joista osan piirteet ovat pääasiassa kognitiivisia, kun taas toiset ovat selvemmin suunnattu emotionaalisen stressin manipulointiin tai yhteiskunnallis-poliittisten konfliktien vähentämiseen. Nämä kolme laajaa symbolisten strategioiden luokaa ovat: kehystys, rituaalit ja naamiointi, joiden pariin palataan tarkemmin symbolisen toiminnan esittelyn yhteydessä. (Hart 1993, 41.)

Kaiken kaikkiaan kriisit aiheuttavat totutun järjestyksen ja status quo:n murtumisen, joka symbolisimmin näkökulmasta voidaan tulkita totutun symbolisen järjestyksen hajoamisena. Näitä totuttuja symboleja ovat muun muassa turvallisuus ja luottamus, joiden asema valtiollisessa järjestyksessä on uhattuna kriisin aiheuttamasta epävarmuudesta ja poikkeuksellisista toimista johtuen. Näitä merkittäviä symboleja suojellakseen päätöksentekijöiden on tehtävä tilannetta mahdollisimman tehokkaalla tavalla korjaavia päätöksiä, jotka onnistuessaan mahdollistavat Hartin viiden kriisihallinnan ulottuvuuden mukaisen toiminnan ja jopa kriisitilanteen hyödyntämisen. Kriisiaikaisten poikkeuksellisten toimien viestiminen kansalle vaatii erityistä symbolista ponnistelua, eli toisin sanottuna kriisiviestintää.

3.2. Kriisiviestintä

Kriisiviestintä poikkeaa arkiviestinnästä kiireellisyytensä sekä symbolisen painokkuutensa vuoksi. Kriisiaikaisen viestinnän on oltava selkeää sekä symbolisella tavalla perusteltua, jotta nopeasti muuttuvissa ja voimakkaan tunnepitoisissa tilanteissa viestinnällä saavutetaan tavoiteltu lopputulos. Kriisitilanteiden viestinnällä on normaalitilaan verrattuna suurempi riskipotentiaali, ja katastrofitilanteiden välttämiseksi kriisiviestinnässä on onnistuttava tehokkaasti (Hart 1993, 38). Valtionhallinnon kriiseissä kohtaamaa asetelmaa onkin kuvattu toteamalla, että ”normaaleissa olosuhteissa päättäjät kontrolloivat aikaa, kun taas kriisitilanteissa aika kontrolloi päättäjiä” (Docters van Leeuwen 1990).

Poliittisten instituutioiden rakenne ja toimintatavat muodostuvat monimutkaisista vuorovaikutustilanteista ja -säännöistä, joiden ytimessä on toimiva kommunikaatio. Ilman selkeää kommunikaatiota poliittisten päättäjien, sosiaalisten ryhmien sekä massayleisön välillä

ei pystytä ylläpitämään toimivaa poliittista prosessia ja molemminpuolista ymmärrystä. (Hart 1993, 38.) Kriisiviestinnällistä kommunikaatiota on kuvattu informaation ja riskien virtauksena edes takaisin asiantuntijoiden, valtiollisten päättäjien, etujärjestöjen ja kansalaisten välillä (Leiss 1996). Kuulemisella on merkittävä rooli kriisiviestinnässä, ja onnistunutta kriisiviestintää toteuttaakseen hallitusten on havainnoitava asiantuntijoiden lausuntoja sekä reagoitava nopeasti kansalaisilta saatuun palautteeseen. Kriisiviestinnällä voi olla ratkaiseva rooli kriisihallinnan kontekstissa, varsinkin jos on kyettävä saavuttamaan menettelyjen julkinen kannatus tai motivoitava ihmisiä käytöksen muutokseen. (Balog-Way ym. 2020, 2242.)

Viestien välittäminen tavalla, joka saa kansan vastaanottamaan ja hyväksymään ohjeet, tapahtuu luottamuksen avulla, joten sillä on merkitystä, kuka viestin välittää (Bord & O'Connor 1990). Luottamus on moniulotteinen kokonaisuus, mutta Renn ja Levine ovat kehittäneet viiden kohdan listan niistä tekijöistä, jotka rakentavat luottamusta: koettu pätevyys, objektiivisuus, reiluus, johdonmukaisuus ja usko/”hyvä tahto”. Kaikkien viiden kohdan täytyessä voidaan viestiä onnistuneesti niitä toimia, johon kriisihallinnalla pyritään. (Renn & Levine 1991, 179–180.) Symboleilla on merkittävä tehtävä luottamuksen rakentamisessa ja niiden avulla voidaan tietoisesti pyrkiä vahvistamaan luottamusta aiheuttavia elementtejä: muun muassa asiantuntijuuden ja objektiivisen roolin korostaminen sekä johdonmukainen käytös ovat tekijöitä, jotka kriisiviestinnässä tulee huomioida.

Onnistuneeseen kriisiviestintään vaaditaan myös nopeutta ja herkkyyttä: viestintää suorittavien tahojen on pysyttävä tilanteen tasalla ja osattava vastata kansan reaktioihin sen vaatimalla tavalla. Kansallinen luottamus riskinhaltijoihin sekä kriisiviestintää välittäviin tahoihin voi toimia merkityksellisenä vaikuttimena kriisiviestinnän onnistumiseen. (Cvetkovich & Lofstedt 1999.) Viestinnän on oltava johdonmukaista ja objektiivista, minkä lisäksi on kyettävä viestimään tavalla, joka vakuuttaa kansalaiset päättäjien asiantuntijuudesta, mutta samalla myös aidosta tahdosta toimia kansalaisten edun hyväksi. Luottamus on merkittävä tekijä onnistuneessa kriisiviestinnässä ja sen säilyttämiseksi päättäjien tulee suoriutua kriisiaikaisista tehtävistä vakuuttavasti aikataulun vaatimalla tehokkuudella.

3.2.1 Kriisiviestinnän viisi strategista tehtävää

Kriisiviestinnän onnistuneisuutta tarkastellaan tässä tutkimuksessa kriisiviestinnän viiden strategisen tehtävän pohjalta. Näiden tehtävien onnistunut suorittaminen rakentaa kansan luottamusta ja takaa sen, että kaikkiin kriisiaikaisiin vaiheisiin on vastattu. Kriisiaikoina

kansalaiset katsovat johtajiaan (Boin ym. 2017, 3), ja erityisesti poikkeusaikoina johtajilla on merkittävä rooli heidän pyrkiessä kantamaan kansalaiset kriisiin läpi. Ne päättäjät, jotka ottavat tehtävänsä vakavasti, antavat kaikkensa kriisin jokaisessa vaiheessa: sen alussa, sen käynnissä ja sen päättyessä.

Näiden vaiheiden pohjalta kriisihallinnassa puhutaan päätöksentekijöiden kriisin aikaisista tehtävistä, joita ovat muun muassa ennaltaehkäiseminen, lieventäminen, kriittinen päätöksenteko sekä paluu normaaliin. (Boin ym. 2017, 3–10.) Boin, 't Hart, Stern ja Sundelius määrittelevät kirjassaan ”The Politics of Crisis Management: Public Leadership under Pressure” (2017) viisi strategista tehtävää, jotka valtionjohdon on suoritettava selvitäkseen kriisitilanteesta mahdollisimman onnistuneesti. Nämä ovat kriisin aikamääräisessä järjestyksessä 1) järkeistäminen (sense making), 2) päätöksenteko (decision making), 3) merkitysten luominen (meaning making), 4) päättäminen (terminating), 5) sekä oppiminen (learning).

(1.) Järkeistäminen on kriisin ensimmäinen vaihe, joka sisältää merkitysten luomisen, kuten tilanteen määrittelemisen kriisiksi. Kun kriisi on julkisesti sanoitettu, päätöksentekijöiden on ryhdyttävä toimiin seurausten käsittelemiseksi. Kriisin alkuhetken määrittelemisen voi kuitenkin olla haastavaa, sillä suurin osa kriiseistä ei ala yhdestä selkeästä hetkestä, vaan ne muodostuvat tilanteen eskaloituessa. Päätöksentekijöiden on kyettävä tunnistamaan epämääräisistä ja ristiriitaisista signaaleista kriisin merkkejä sekä järkeistämään niiden merkitys. Kriisin syttymishetkellä päätöksentekijöiden tärkein tehtävä on tiedon hankkiminen sekä tapahtumien järkevää selittäminen kansalaisille ja kriisinhoitajille. Tilanteet ja tiedonkulku ovat kriisin alkuvaiheissa epäselviä, joten päättäjien on kyettävä määrittelemään, miten uhkaavasta tilanteesta on kyse, kenelle se aiheuttaa uhkaa, mikä on strateginen suunnitelma tilanteen ratkaisemiseksi ja miten tilanne tulee kehittymään ajan saatossa. (Boin ym. 2017 10–11.) Koska kriisin tunnistaminen on vaikeaa, eikä tilannetta tahdota dramatisoida aiheetta, on kriisi usein jo pitkällä siinä vaiheessa, kun se tunnistetaan ja sanoitetaan.

(2.) Päätöksenteko tehokkaasti rajallisessa ajassa sekä monimutkaisten tilanteiden kokonaisvaltainen kontrollointi ovat merkittäviä kriisiajan tehtäviä. Kriisiaikaista päätöksentekoa vaikeuttavat monet tekijät, sillä tarpeet ja ongelmat ovat usein niin suuria, että niukat resurssit on priorisoitava niiden välillä. Päätöksentekoa vaikeuttaa tilanteen jatkuva epäselvyys ja epävakaus sekä käytössä olevan ajan rajallisuus neuvottelujen sekä päätösten hyväksynnän läpiviemiseen. Kriiseissä päättäjät joutuvat kohtaamaan myös aiheita, joita he

eivät arjessaan joudu käsittelemään, kuten voiman käyttöä, armeijan tai tappavan voiman hyödyntämistä tai radikaalia kansalaisvapauksien rajoittamista. Mahdollisimman tehokkaan vastauksen tuottaakseen, hallitusten on kyettävät myös virastojen ja hallitusten väliseen yhteistyöhön. Kriisien aiheuttamassa monimutkaisessa tilanteessa päättäjien tärkeimmät tehtävät ovat päätösten tekeminen, tapahtumien kontrollointi sekä hallinnan palauttaminen – tai ainakin vaikuttaa tekevänsä niin. (Boin ym. 2017, 11–12.) (Boussaguet ym. 2021, 3.)

(3.) Kriisiaikana hallitusten on pyrittävä luomaan merkityksiä. Kriisi aiheuttaa kansassa epävarmuutta sekä vahvan tarpeen saada tietää, mitä on tapahtumassa, ja mitä he voivat tehdä turvatakseen omat etunsa. Informaatiotulvasta johtuen viranomaisten voi kuitenkin olla vaikea tunnistaa tapahtumien todellista luonnetta ja muodostaa todenmukaista kuvaa tapahtumista. Muodostetun tiedon välittäminen kansalle on toinen haaste, jota vaikeuttaa kriisin aiheuttamat voimakkaat tunnereaktiot yleisössä. Ihmisten, joiden elämiin kriisi on vaikuttanut negatiivisesti, voi olla vaikea nähdä hallituksen ajavan heidän etuaan, jolloin viestin välittäminen julkisuuteen selkeällä ja johdonmukaisella tavalla vaatii erityisiä viestintäponnisteluja. Kriisiaikana johtajien on saatava muut hyväksymään heidän määritelmänsä tilanteesta, ja annettava tapahtumille sellainen merkitys, joka saa kansan ymmärtämään kriisin hallitsemiseksi tehtävät ponnistelut. Päätöksentekijöiden on onnistuttava esittämään vakuuttava tarina, joka kuvailee sen, mistä kriisissä on kysymys, mitkä ovat sen syyt ja mitä sen hillitsemiseksi voidaan tehdä. Jos merkityksiä ei luoda, tai siinä epäonnistutaan, johtajien päätöksiä ei ymmärretä tai arvosteta. Kriisiviestinnässä oleellista on selittää esitetyt tilanteet ja päätökset kansalle tavalla, joka luo merkityksiä sekä on vakuuttava, hyödyllinen ja inspiroiva. Tässä onnistuakseen hallitukset tarvitsevat varmaotteista symbolista manipulaatiota, mikä muovaa poliittisen ilmapiirin näkymiä ja asetelmia sekä parantaa johdon mahdollisuuksia toimintaan. (Boin ym. 2017 12–13. Boussaguet ym. 2021, 3.)

(4.) Kriisin päättäminen oikea-aikaisella ja asianmukaisella tavalla on yksi merkittävistä kriisihallinnan tehtävistä. Poliittisten päättäjien on tuotava kriisi vakuuttavasti päätökseen palaamalla rutiinikäytäntöihin ja vähentämällä kriisioperaatioita, minkä lisäksi niiden tulee pitää itsensä vastuussa kriisiaikana tehdyistä päätöksistä ja niiden seurauksista. Hallintojärjestelmä ja status quo on uudelleenvakautettava, jotta vallanhaltijat saavat takaisin oikeutuksen suorittaa tavanomaisia tehtäviään. Vaikka päättäjillä olisi muodollinen valtuutus käynnistää ja lopettaa kriisejä juridisessa mielessä, he eivät pysty tekemään tätä muutosta yksinkertaisella päätöksellä, sillä kriisin aiheuttaman tunnelatauksen seurauksena yhteisön voi olla mahdoton hyväksyä muodollisia päätöskeinoja. Kriisin päättämisessä voi epäonnistua

myös päättämällä kriisitilanne liian aikaisin, jolloin seurauksena voi olla väitteitä tilanteen aliarvioinnista tai sen peittelystä. Kriisin ratkaisemisessa keskeistä on poliittinen vastuu. Päättäjien on otettava vastuu kriisiaikaisista teoistaan sekä onnistuttava osoittamaan, että kriisin puhkeaminen tai eskaloituminen ei ollut heidän vastuullaan. (Boin ym. 2017 13–14.)

(5.) Viimeisenä kriisihallinnan vaiheena hallitusten tulee osoittaa oppineensa tapahtuneesta. Niiden tulee selvittää kriisin syyt, arvioida käyttämiensä keinojen tehokkuus sekä toteuttaa vaadittavat korjaavat toimet. Näin toimimalla kriisikokemus voi tarjota mahdollisuuden oppia tapahtuneesta sekä valmistaa tulevaisuuden kriisitilanteisiin. Käytännössä kriisistä oppiminen on kuitenkin yksi kriisihallinnan vähiten kehittyneistä osa-alueista, minkä ratkaiseva haaste on onnistua poimimaan kriisitoiminnan aiheuttamasta palautteesta hyödylliset piirteet. Kriiseistä tulee osa kollektiivista muistia ja niiden analysoiminen epäonnistumisten näkökulmasta pakottaisi ihmiset harkitsemaan uudelleen niitä oletuksia, joihin vallitsevat politiikat ja sääntöjärjestelmät perustuvat. Kriisitilanteissa ihmisillä herää intuitiivisesti epäluottamus kriisiaikaisia pahaonnisia johtajia kohtaan, joten kriisin jälkeen luottamuksen palauttaakseen, heidän on toteutettava laajoja uudistuksia osoittaakseen, että vastaavaa kriisitilannetta ei tulle enää ikinä kokemaan. Kriisit nähdään yleisesti hyvänä tilaisuutena puhdistautua vanhasta ja aloittaa uudelleen, sillä niissä yhdistyy murroksen mahdollisuus ja todellinen johtajuuden testi. (Boin ym. 2017, 14–15.) (Boussaguet ym. 2021, 3.)

Kriisiviestinnän viiden strategisen tehtävän vaiheita noudattamalla hallitukset pystyvät kantamaan kansalaiset kriisin läpi parhaalla mahdollisella tavalla, mikä lisää kansan luottamusta päättäjiä kohtaan sekä vahvistaa legitimitettä. Kriisiaikana tehtävillä päätöksillä ja viestinnällä on merkittävä rooli luottamuksen rakentamisessa poikkeuksellisten olosuhteiden keskellä, minkä lisäksi näitä toimintaratkaisuja joudutaan toteuttamaan normaalia nopeammalla aikataululla. (Hart 1993, 47). Kriisien poikkeuksellisesta luonteesta johtuen päätöksenteon ja merkitysten luomisen tehtävät eivät ole yksinkertaisia, vaan niissä onnistuakseen päättäjien on taisteltava aikarajoitetta sekä kriisien voimakkaan affektiivista luonnetta vastaan. Kansan tunnepitoisia reaktioita sekä yleistä kaaosta rauhoittaakseen hallitusten on tarkkaan valittava kriisiviestinnässä hyödynnettävät piirteet.

Kriisiajan piirteistä ja status quo:n rikkoutumisesta johtuen monilla hätäisestikin valmistelluilla kriisin aikaisilla päätöksillä ja symbolisilla toimenpiteillä, kuten hätälaeilla tai käytännön ratkaisuilla, voi olla kauas kantoisia vaikutuksia, jotka näkyvät yhteiskunnallisissa prosesseissa vielä kauan kriisiajan päätyttyäkin. Kriisien luonnetta on verrattu sota-aikaan, sillä molempien

aikana syntyy lisämääräyksiä, jotka väliaikaisesta merkityksestään huolimatta jäävät voimaan loputtomiin. (Hart 1993, 47.) Kriisiaikainen päätöksenteko on merkittävää monelta eri kannalta, minkä lisäksi kriisin viestinnällisillä piirteillä on huomattava vaikutus siihen, miten annettuihin päätöksiin reagoidaan. Kriisiaikoina viestinnän vaikuttavuutta tehostetaan tilanteeseen sopivalla tavalla, mikä tapahtuu erilaisten symbolisten elementtien keinoilla.

3.3. Symbolinen toiminta

Paul 't Hart lähestyy kriisihallinnan analyysiä aiempaa valtakriittisemmästä näkökulmasta artikkelissaan *Symbols, Rituals and Power: The Lost Dimension of Crisis Management* (1993). Hän esittää poliittisen ja organisatorisen kriisihallinnan analyysin keinoksi symbolismin tutkimuksen, joka kiinnittää huomiota laajemmin siihen kokonaistilanteeseen, jonka kriisit poliittisille päätöksentekijöille sekä muille kriisin toimijoille aiheuttavat. Kriisihallinnan tilanteissa poliittisilla päättäjillä on mahdollisuus vaikuttaa tilanteen kollektiivisiin määritelmiin tavalla, joka korostaa ja edesauttaa heidän omaa poliittista näkökantaansa sekä valikoivasti hämärtää tilanteiden vaihtoehtoisia tulkintoja. (Hart 1993, 36.) Kriisitilanteissa poliittisten päättäjien ja muiden julkisten toimijoiden roolilla on merkittävä tehtävä asioiden määrittelemisen sekä siitä seuraavien toimintamallien ja käyttäytymisen kannalta.

Symbolien ymmärtäminen korostuu erityisesti kriisitilanteissa, jolloin politiikassa käsiteltävien asioiden sisällöt voivat olla aiheiltaan niin sensitiivisiä, monimutkaisia tai loukkaavia suoraan ilmaistaviksi, että niistä kommunikoidessa aiheiden merkitysten on taipumus sulautua vaativampaan ja joustavampaan viestintään soveltuviksi symboleiksi. (Edelman 1964) Toisin sanottuna näitä eri tavoin sensitiivisiä aiheita käsiteltäessä politiikassa päädytään hyödyntämään harkitun esiintymisen piirteitä esimerkiksi puheissa joukkotiedotusvälineille, parlamentin istunnoissa sekä suorissa kohtaamisissa niiden kanssa, joihin politiikan tuotokset vaikuttavat. (Hart 1993, 38) Merkitykseltään tai sisällöltään vaikeiden asioiden käsitteleminen on vastaanottajalle usein helpompaa esimerkiksi häveliäisyyden tai tuttuuden piirteiden pehmittäessä sanomaa.

Symbolien määrittelemiseksi ei ole olemassa yhtä yhteisesti sovittua politiikan ja hallinnon teoriaa. Ymmärrys symboleista muodostuu eri tieteenalojen, kuten valtiotieteen, sosiologian, antropologian sekä kommunikaatioteorian, kulttuurisen analyysin ja diskurssianalyysin elementtien ympärille. Nämä elementit yhdessä muodostavat ymmärryksen, jonka pohjalta symbolismia voidaan määritellä. (Hart 1993, 39.) Huomion kiinnittäminen kriisihallinnan

symbolisiin piirteisiin merkitsee käsityksen laajentamista siitä oletuksesta, mitä kriisipolitiikka on. Yksi symbolisen näkökulman keskeisistä tehtävistä on pyrkiä näkemään virallisten toimien ja perustelujen taakse sekä tutkia askeleen pidemmälle auktoriteettia, legitimitettä ja valtaa koskevia kysymyksiä, jotka liittyvät erottamattomasti siihen, miten kriisejä määritellään, sekä mitkä ovat niiden pitkän ja keskipitkän aikavälin seuraukset suhteessa vallitseviin rakenteellisiin ja kulttuurisiin perusteisiin. (Hart 1993, 47.)

Hart kritisoi perinteistä kriisihallinnan kirjallisuutta hallintokeskeisyydestä sekä johtamiskysymyksiin keskittymisestä. Tyypillisesti tätä hyvin managerialistista suuntautumista tarkastellaan melko yksinomaan funktionalistis-teknokraattisiin termein, jolloin huomioimatta jää kuvien, symbolien ja rituaalien merkittävä rooli kriisien dynamiikassa. Kriisihallinnan kirjallisuudessa on nähty johtamisvaltaisuuden näkökulmasta laadittuja käsikirjoja, joiden tarkoitus on eritellä yksityiskohtaisesti, kuinka kriisitilanteissa tulisi toimia. (Hart 1993, 36–37.) Tällaisen instrumentalistisen suuntautumisen ongelma on useiden tutkijoiden mukaan kontrollin paradigma, joka näkyy tietyissä filosofisissa, epistemologisissa sekä normatiivisissa oletuksissa, joita kriisihallinnassa esiintyy. (Burrell & Morgan 1979, Kouzmin 1983.)

Todellisuudessa kriisitilanteet ovat huomattavasti tätä käsitystä laaja-alaisempia kokonaisuuksia, joiden keskiössä ovat kriisin vaikutuksen kohteena olevat yksilöt, ja sitä kautta valtaapitävien päättäjien rooli. Kontrastina valtaosan kriisihallinnan tutkimuksen positivismille ja funktionalismille, symbolisen toiminnan kirjallisuus lähtee huomattavasti konstruktivistisemmasta näkökulmasta, jonka mukaan sosiaalista todellisuutta ei voida ainoastaan tarkastella objektiivisesti, sillä se on vahvasti riippuvainen eri toimijoiden siihen luomista subjektiivisista rakenteista (Berger & Luckman 1966). Myös Hartin näkemys kriisihallinnasta on managerialismin sijaan konstruktivistisempi, ja hän kiteyttää viestinsä kahteen pääväittämään: (1) Kriisit ja kriisihallinta ovat luonnoltaan monimutkaisia ja poliittisesti kiistanalaisia ilmiöitä, jolloin niitä voidaan tarkastella kokonaisvaltaisesti ainoastaan sisällyttämällä tarkasteluun päätöksenteon funktionalistisen näkökulman ohelle myös valtakriittisempi näkökulma. (2) Soveltuva työkalu kriisidynamiikan ja yleisten kriisihallintakäytäntöjen valtakriittiseen analyysiin voidaan löytää politiikan ja hallinnon symbolisten elementtien teoriasta ja sen tutkimuksesta. (Hart 1993, 37.)

Symbolisen toiminnan käytäntö on muodostunut erittäin tehokkaaksi valtakriittisen analyysin välineeksi, jonka avulla voidaan tarkastella valtiollisten päättäjien virallista toimintaa ja politiikkaa. Symbolismin avulla voidaan nähdä teknisten asioiden ja poliittisten toimijoiden

ylläpitämän virallisen retoriikan taakse, sekä paljastaa niitä tapoja, joilla toimijat hyödyntävät vaikuttavaa kielenkäyttöä ja muita symbolisia keinoja tulkintojen muovaamiseksi. (Hedberg ym. 1976) Poliitiikan symbolisen toiminnan keskeisiä ominaisuuksia ja komponentteja tarkastelemalla, kriisien ja kriisihallinnan tutkimukseen voidaan avata uusia näkökulmia, joiden avulla havaitaan, millainen merkittävä rooli kriisihallinnan symbolisilla instrumenteilla on vallanpitäjille. Erityisesti symbolisen toiminnan kolmen ydin elementin: rajaamisen, rituaalien ja naamioinnin havainnoimisen avulla kriisihallinnan tutkimukseen voidaan avata uusia ulottuvuuksia. (Hart 1993, 37.)

Erilaiset poliittisen esiintymisen piirteet muodostavat tietynlaisen symbolijärjestelmän, joka ei ole yksiselitteinen näkemys poliittisesta maailmasta, vaan laajempi symbolisten ymmärrysten kokonaisuus, joka jatkuvasti kommunikoinnin kautta muotoutuu antaen tapahtumille merkityksiä (Kertzer 1988, 175). Symbolit voivat saada monenlaisia tehtäviä ja ne muotoutuvat kunkin tilanteen edellyttämällä tavalla. Tyypillisiä symboleja ovat esimerkiksi yksilöiden toteuttamat dramaattiset toimet, joita usein hallitsevat kirjoittamattomat säännöt koskien aikaa, paikkaa sekä selkeästi määrättyjä asianmukaisia käyttäytymisstandardeja. Tällaisia dramaattisesti toistuvia rituaaleja hyödynnetään muun muassa virkaanastujaisissa ja muissa valtiollisesti merkittävissä tapahtumissa. Symboleilla voidaan pyrkiä myös vaikuttamaan poliittisiin tilanteisiin, joissa tavoitellaan laajaa tukea käsiteltävälle asialle. Tällöin voidaan esimerkiksi käynnistää merkittäviä poliittisia aloitteita, joiden nimeäminen asianmukaisesti luo symbolisesti vaikuttavan merkityksen, kuten huumeiden vastaisesta työstään tunnettu War On Drugs. (Hart 1993, 38.)

Symboleiden ja muiden dramaattisten toimien tarkoituksena on luoda poliittiseen elämään rakennetta sekä välittää tärkeitä, rauhoittavia ja vakauttavia viestejä heille, jotka eivät osallistu politiikan tekoon. Kielen ja symbolien avun hyödynnettävät poliittisen esiintymisen piirteet palvelevat tietoisesti sekä tiedostamattomina keinoina kansan hyväksynnän ylläpitämiseksi niissäkin tilanteissa, joissa hallitsevien ja hallittavien välillä on suuria eroja esimerkiksi vallassa, asemassa ja varakkuudessa. (Edelman 1971.) Symbolisen toiminnan kenttä muodostuu poliittisten prosessien konstruoimana totuutena keskeisten teemojen avulla: symbolien, myyttien ja rituaalien rakentamana sekä kielen, kuvien ja kommunikaation avulla luodun manipulaation avulla (Hart 1993, 38). Toisin sanottuna symbolit ovat kielen ja muiden kommunikoinnin keinojen ohella rakennusvälineitä, joiden avulla todellisuus muodostuu, ja joiden avulla todellisuutta voidaan pyrkiä tietoisesti ohjaamaan toivottuun suuntaan.

Hart määrittelee symbolisen toiminnan elementtien teoriallaan kriisitilanteissa hyödynnettävien symbolien merkittävyyden sekä ne tavat, joilla symboleja hyödynnetään. Symbolien avulla voidaan pyrkiä muun muassa välittämään rauhoittavia viestejä sekä luomaan vaikutelmia kontrollista ja päämäärätietoisuudesta. Lisäksi niiden avulla voidaan myös pyrkiä hämärtämään toiminnan kyseenalaisia yksityiskohtia kuten epäpätevyuden tai huolimattomuuden piirteitä. Hartin mukaan symbolisen toiminnan kolme ominaislaatuista toimintamallia ovat (1) kehystys (framing), (2) rituaalit (rituals) ja (3) naamiointi (masking) (Hart 1993, 42–45.) Näitä symbolisen toiminnan kolmea tyypillistä toimintamallia siirrytään seuraavaksi tarkastelemaan jokaiseen erikseen keskittyvän alakappaleen verran.

3.3.1. Kehystys

Kehystäminen on kriisihallinnan tavoitteellista tiedon määrittelemistä. Kriisitilanteissa viranomaiset menettävät kontrollin politiikan vuoropuhelusta ainakin hetkellisesti, minkä seurauksena he menettävät kontrollin myös tilanteen määrittelemisestä. Suurin osa kriisihallintatilanteista ja tiedon määrittelemisestä tapahtuu kielellisen viestinnän välityksellä, mutta myös kriisitilanteisiin sisältyvä konfliktien mahdollisuus muodostuu viestinnästä. Kriisitilanteissa heillä, joilla on mahdollisuus määritellä, mistä kriisissä ylipäätään on kyse, on mahdollisuus määritellä myös sopivat keinot kriisin ratkaisustrategioiksi. Samalla he, jotka pyrkivät kriisitilanteissa yllyttämään muutosta, voivat edistää tavoitteitaan voimistamalla yhteiskunnallista kriisin tunnetta myötävaikuttaakseen muutosta vastaanottavaa poliittista ja psykologista ilmapiiriä. (Hart 1993, 41.)

Mahdolliset konfliktit kriisitilanteissa aiheutuvat median nopeudesta julkaista tietoa hallituksia aiemmin, sekä sidosryhmistä, jotka pyrkivät ajamaan omaa etuaan vääristelemällä tietoa itselleen sopivalla tavalla. Vallitsevan järjestyksen horjuessa sidosryhmät voivat pyrkiä ajamaan omaa etuaan sekä toimimaan virallisia menetelmiä vastaan harjoittamalla tietynlaista mielikuvanmuodostuksen vastakontrollia. Nämä ryhmät voivat pyrkiä vaikuttamaan tietopohjaisiin mielikuviin muun muassa murtamalla virallisen tarinan yksityiskohtia tai yrittämällä paljastaa piilotettuja tai kiistanalaisia käytäntöjä itse aiheuttamillaan speaktaakkeleilla. Näihin haasteisiin hallitusten on vastattava kommunikaation keinoin esimerkiksi esittämällä aitoa totuutta tai pyrkimällä kumoamaan vääristeltyä tietoa. Turvatakseen asemansa, päättäjät hyödyntävät kaikkia käytettävissä olevia keinoja, ja tietynlaisena ”huhujen hallinnan” äärimuotona he voivat päätyä ottamaan täyden kontrollin mielikuvista ja mediasta. (Hart 1993, 41.)

Kehystämistä harjoittavasta toimijasta riippumatta, työkalu kaikkiin kehystämisen toimintoihin on kieli. Murray Edelman määrittelee neljä institutionaalista kielityyliä kirjassaan *The Symbolic Use of Politics* (1964), jotka ovat: retorinen, oikeudellinen, hallinnollinen ja neuvottelukieli. Retorista ja oikeudellista kieltä hyödynnetään politiikan julkisilla areenoilla joukkohyväksynnän saavuttamiseksi, kun taas hallinnollinen ja neuvottelukieli toimivat kulissien takana tapahtuvan etujen tavoittelun ja sopimusten teon tukena. Kriisitilanteissa käytetään retorisen ja oikeudellisen kielen piirteitä määrittelemään kriisien luonnetta sekä tunnistamaan ja jakamaan niiden syyt. (Edelman 1964.)

Voimakkaita mielikuvia herättävää kieltä voidaan käyttää retorisella tasolla luomaan tai heijastamaan julkisia teemoja tai päättäjiä huolestuttavia aiheita. Tietyn sosiaalisen tilanteen määrittelemisen kriisiksi on jo itsessään merkittävä retorinen teko, ja sillä on ratkaiseva merkitys, kutsutaanko tilannetta esimerkiksi sanalla tapaus, onnettomuus, tragedia tai skandaali. (Hart 1993, 42 & Edelman 1977). Jo pelkästään erilaisia termejä hyödyntämällä tilanteen vakavuudesta ja mahdollisesta vastuunjaosta kriisitilanteessa voidaan välittää erilaisia arvioita. Tällaisesta retorisesti määrittelystä Edelman käyttää käsitettä semanttisesti luotu kriisi, (1977) mikä vastaa Hartin näkemystä symbolismin kehystämisen toimintamallista.

Syy-seuraussuhteiden osoittaminen sekä kriisitilanteiden vastuunjako ovat oikeudellisen kriisikielenkäytön pääelementtejä. Vastaavia kielenkäytön elementtejä voidaan hyödyntää oikeuttamaan poikkeuksellisia oikeudellisia ja perustuslaillisia toimenpiteitä, kuten muodollisen päätösvallan uudelleen jakamista. Vallanpitäjien näkökulmasta oikeudellisen kielen merkittävin piirre on depolitisoida kriisin tapahtumia sekä vastustaa siihen liittyviä delegitimointiprosesseja mahdollistamalla puolueeton kanava, jonka kautta tilannetta voidaan määritellä sekä osoittaa sen onnistumiset ja epäonnistumiset. (Hart 1993, 42.)

Kun tilanne on kehystetty ja poliittisesti määritelty kriisiksi, muihin toimintavaihtoehtoihin liittyvät todennäköisyydet muuttuvat vähemmän merkittäviksi vaikuttaessaan siihen, mitä myöhemmin tehdään. Tilanteiden kehystäminen kriisin elementeillä luo eräänlaista itsesitovaa dynamiikkaa, joka voi johtaa kalliiksi käyvään politiikkaan, tai oikeanlaisesti hyödynnettynä, myös poliittisen manipuloinnin mahdollisuuteen. Edelman toteaa, että useissa tilanteissa, on poliittisesti järkevää ensin dramatisoida tilanteen vakavuutta, jonka jälkeen on helpompi ehdottaa rohkeita, jopa äärimmäisiä, toimintamalleja, joita normaaleissa olosuhteissa ei koskaan voitaisi hyväksyä. (Edelman 1977, Edelman 1989, 66–89.)

Kriisin määrittelemisen näkökulmasta kehystämisen rooli on erityisen merkittävää kriisin alkuaikoina. Kriisin sanoittaminen aiheuttaa kansalaisissa epävarmuutta ja pelkoa tulevasta, minkä lisäksi status quon murtumisen seurauksena viranomaiset menettävät ainakin hetkellisesti kontrollin vallitsevasta tilanteesta. Kehystäminen on kriisitilanteen määrittelemistä viestinnän keinoin, jolloin sillä itsellään on voimakas symbolinen merkitys. Kriisitilanteiden määrittelemisen sensitiivisyydestä johtuen kriisitilannetta kehystävä viestintä vaatii aina myös erityistä symbolista herkkyyttä. Kehystämistä ja kriisitilanteen määrittelemistä tapahtuu kaikkien kriisin vaiheiden läpi, sillä jokainen valtionhallinnon tekemä päätös ja lauselmä kehystävät kriisitilannetta määrittelemällä kansalaisille tilanteen vakavuutta. Kehystäminen tarjoaa päättäjille ja muille toimijoille mahdollisuuden määritellä tilannetta itselleen edullisella tavalla, mutta kriisitilanteen kehystämisessä epäonnistuminen voi myös herättää kansalaisissa epäluottamusta ja epäilyksiä tarkoituksellisesta salailusta tai tiedonhankinnan laiminlyömisestä.

3.3.2. Rituaalit

Toinen kriisihallinnassa esiintyvä symbolinen piirre on rituaalit. Rituaalien toimintamallit noudattavat usein rakenteellisesti tiettyä kaavaa ja ne esiintyvät tietyissä paikoissa sellaisina aikoina, joilla itsellään on erityinen symbolinen merkitys. Tällainen toiminta kriisitilanteissa on usein samanlaisena toistuva teko, kuten onnettomuustilanteissa seppeleiden ja kynttilöiden vieminen tapahtumapaikalle. Rutiininomainen rituaalinen toiminta on ihmisille luontevaa ja rituaalien sosiaalisesti standardoitua symbolista toimintaa esiintyy usein kriisien yhteydessä. (Hart 1993, 42–43.) Rituaalien tuttuudella ja toistuvuudella on merkittävä rooli kriisitilanteen rauhoittamisessa turvallisuuden tunteen ja luottamuksen rakentamisen kannalta.

Kriisitilanteisiin liittyy monenlaisia rituaaleja, joista Hart (1993) esittelee kolme erilaista rituaalityyppiä: (1) solidaarisuuden rituaalit (rituals of solidarity), (2) vakuuttelun ja puhdistautumisen rituaalit (rituals of reassurance and purification) sekä (3) vihamielisyyden rituaalit (rituals of animosity):

(1) Solidaarisuuden rituaaleilla on vahva symbolinen merkitys, joka toteutuakseen vaatii julkisen näkyvyyden. Yksi valtion merkittävien virkamiesten tärkeä symbolinen rituaali on onnettomuus- ja kriisitilanteissa tapahtumapaikalla sekä tapauksen uhrien luona vieraileminen. Tämän julkisen toiminnan symbolinen merkitys on osoittaa myötätuntoa kärsiviä kohtaan. Merkitys on jopa niin huomattava, että epäonnistuessaan osoittamaan myötätuntoa esimerkiksi

liian bisneskeskeisen asenteen johdosta, virkamiehet kohtaavat välittömiä imago-ongelmia ja toisinaan myös poliittista nöyryytystä. (Hart 1993, 43.)

(2) Vakuuttelun ja puhdistautumisen rituaalien avulla pyritään luomaan kansalle ja muille toimijoille rauhoittavia viestejä tilanteessa, jossa käsitys kriisistä on levinnyt yhteiskunnassa laajalle. Päätöksentekijöiden on ensinnäkin kyettävä osoittamaan olevansa kokonaisvaltaisesti tilanteen hallinnassa, mikä on usein kriisitilanteissa haastavaa, sillä jos tilanne todella olisi kontrollissa, ei kriisiä tällöin todennäköisesti olisi olemassakaan. Toisekseen päättäjien on pyrittävä välttämään yleisön massiivisia ja hallitsemattomia julkisia reaktioita, mikä voidaan saavuttaa muun muassa leimaamalla tällainen käytös panikoinniksi ja samalla stigmatisoimalla se turhaksi pelotteluksi. Kolmantena keinonaan he pyrkivät vakuuttamaan kansan siitä, että jokainen mahdollinen keino käytetään, jotta ongelman ytimeen päästäisiin. Uskottavuutta hallituksen prosesseja kohtaan voidaan tällöin pyrkiä vahvistamaan hyödyntämällä vakuuttavaa tietoa vahvistavia termejä, kuten ”täysmittainen tiedustelu”, ”puolueeton” sekä ”arviointi”. Viimeisenä päätöksentekijöiden on kyettävä julkisesti vakuuttamaan, että kriisitilannetta ei tulla hyödyntämään puoluepoliittisiin tarkoituksiin – vaikka monissa tapauksissa toiminta nimenomaan pyrkii hyödyntämään myös tämän elementin. Kriisitilanteen aiheuttamassa epävarmuudessa rationaalisuuden vaikutelma pyritään palauttamaan osoittamalla tilanteessa toimimisen mahdollistama oppiminen, sekä vakuuttamalla, että kriisissä toimiminen tarjoaa hyödyllisen oppitunnin tulevaisuutta varten. (Hart 1993, 43–44.)

(3) Vihamielisyys ja psyko-dramaattiset teot mielletään usein terrorismin piirteiksi, mutta erilaiset aggressiorituaalit ovat tyypillisiä myös kriisitilanteissa (Schmid & de Graaf 1982). Kansainvälisissä konflikteissa tavataan muun muassa vihollisten muotokuvien ja lippujen polttamista sekä julkisesti tapahtuvaa syyllisten etsimistä ja rankaisemista, minkä lisäksi tyypillisiä vihamielisyyden piirteitä ovat myös protestiryhmien poliisin vastaiset mielenosoitukset, joissa poliiseja nimitetään muun muassa ”sioiksi” tai ”natseiksi” (Hart 1993, 44). Erilaisilla vihamielisyyden rituaaleilla voidaan vähentää koettua ahdistusta sekä antaa vaikutelma siitä, että ihmiset voivat hallita elämäänsä tietyissä määrin (Edelman 1971).

Valtionhallinnon kriisiviestintään sisältyy luonnostaan paljon rituaalinomaista toimintaa. Esimerkiksi tiedotustilaisuudet noudattavat aina samaa kaavaa, mikä tuttuudellaan luo kansalaisille turvallisuuden tunnetta Hartin vakuuttelun ja puhdistautumisen rituaalinen mukaisesti. Päättäjät voivat epäonnistua rituaalisymboliikassa laiminlyömällä merkittäviä

rituaaleja, mutta rituaalien vaikutus kriisin määrittelyyn ja kriisiviestinnän kokonaisuuden kannalta ei ole yhtä merkittävä kuin kehystyksen ja naamioinnin symbolisilla elementeillä.

3.3.3. Naamiointi

Kolmas kriisihallinnan symbolinen ominaisuus on naamiointi, jonka piirteitä esiintyy, jos kriisien yhteydessä paljastuu toiminnan heikkouksia, kuten syvään juurtuneita konflikteja tai vakiintuneen yhteiskuntajärjestyksen heikkouksia. Tällöin valtion virkamiehet pyrkivät ylläpitämään status quo:ta vastustamalla paljastuvaa näkemystä tai heikentämällä sen vaikutusta. He pyrkivät kaikin keinoin ylläpitämään hallinnan vaikutelmaa, mitä Hart kutsuu nimellä naamiointi. Naamiointi viittaa kriisissä hallitsevien sidosryhmien ulkoisiin viestintästrategioihin, mikä poikkeaa henkilökohtaisten uhkakuvien aiheuttamien vääristymien kieltämisestä. Tällainen kulttuurisesti tai organisatorisesti juurtunut tilanteiden kieltäminen tai havainnollinen vääristäminen ovat merkittävimpiä ihmisten aiheuttamien kriisien esiasteita. (Hart 1993, 44.)

Naamioiminen voi olla rinnakkainen mekanismi kieltämisen ja vääristelyn ohella, sillä yksilöt ja organisaatiot eivät todennäköisesti pysty kommunikoimaan sosiaaliselle ympäristölleen riittävän tehokkaasti vaikuttaakseen vallitseviin mielipiteisiin. Naamiointia voidaan käyttää myös tarkoituksenmukaisesti niiden päätöksentekijöiden toimesta, jotka eivät kärsi uhkien aiheuttamasta havaintokyvyn jäykkyydestä. Näille päättäjille naamiointi tarjoaa tehokkaan välineen, jonka avulla he voivat manipuloida tilanteita toivomallaan tavalla ja pyrkiä esimerkiksi pysäyttämään kriisitilanteen vaikutukset tai valikoivasti määritellä kriisiajasta pinnalle jääviä muistoja. (Hart 1993, 44.) Naamioiminen voi olla tarkoituksenmukainen ja harkkittu viestintästrategia, jolla voidaan pyrkiä tavoittelemaan toivottua lopputulosta, mutta naamioinnin piirteitä voi esiintyä myös tahattomasti voimakkaiden tunteiden kuten pelon tai häpeän seurauksena.

Hart (1993) esittelee kolme tietoisten naamiointistrategioiden prototyyppiä, jotka ovat (1) rutiinitoiminta-mielikuvan viestiminen, (2) kriisikäsitteiden mielikuvasiirtäminen sekä (3) kriisihallintaoperaatioiden hämärtäminen:

(1) Rutiinitoimintamielikuvan, eli niin sanotun business as usual -mielikuvan, ylläpitäminen ja ulospäin viestiminen on tyypillistä kriisihallinnan naamiointia. Sen avulla pyritään vähättelemään tiettyjen riskien kriittistä luonnetta sekä häivyttämään nousevien

vastoinikäymisten ja toiminnan epäonnistumisen piirteitä. Vastoinikäymisten salailu on luonnollinen keino pyrkiä välttämään poliittisten johtajien suoraa väliintuloa sekä tilanteen kriittistä ruotimista mediassa, mikä seuraa väistämättä julkisesti myönnettyistä vaikeuksien merkeistä. Tämän tyypisellä toiminnan naamioinnilla voidaan onnistua hankkimaan lisää aikaa tilanteiden selvittelyyn, jolloin voidaan estää kriisin välitön realisoituminen. Lyhyen aikavälin ratkaisut eivät kuitenkaan poista ongelmaa, ja jos naamiointia ei seuraa välittömiä symbolisia tai konkreettisia korjaavia toimenpiteitä, tällöin seurauksena on entistä ankarampia takaiskuja silloin kun ongelmat lopulta nousevat pintaan. (Hart 1993, 45.)

(2) Kriisikäsitteiden mielikuvasiirtäminen on naamioinnin merkityksellinen ulottuvuus, jonka avulla kriisissä luotuja merkityksiä sidotaan muihin objekteihin tai teemoihin. Tällaisen naamioinnin keinona käytetään kielellistä ilmaisua, joka hyödyntää syy-yhteyksiä sekä korostaa muiden vähäpätöisempien ongelmien draamanpiirteitä tai osoittaa vallitsevista tilanteista semanttisesti naamioitujen kriisien piirteitä. (Hart 1993, 45.) Semanttisesti naamioidut kriisit ovat tilanteita, jotka vakavuudellaan köyhdyttävät tai tuhoavat miljoonia elämiä, mutta eivät lukeudu kriiseiksi, sillä ne mielletään luonnollisiksi tai väistämättömiksi tapahtumiksi, tai ne aiheutuvat ihmisten itsensä toimesta, eivätkä ulkopuolisen uhan aiheuttamina. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi köyhyys, rikollisuus, erilaiset sairaudet, tieliikenneonnettomuudet sekä muut vastaavat katastrofit, jotka mielletään kroonisina sosiaalisina ongelmina enemmän kuin kriiseinä, vaikka ne vahingoittavat ihmisiä merkittävästi enemmän kuin kriisit yleensä. (Edelmann 1977, 47.) Mielikuvasiirtäminen pyrkii hyödyntämään voimakkaan tunnepitoisia tapahtumia, sillä ihmisten ajatukset on helppo sitouttaa niihin. Emotionaalisesti ihmisiä liikuttaa enemmän voimakkaan kriisikäsitteiden tapahtumat, ulkopuolisen uhan pelko sekä visuaalisesti voimakkaita mielikuvia aiheuttamat tapahtumat. (Hart 1993, 45.)

(3) Naamioinnin kolmas strateginen toimintamalli on kriisihallintaoperaatioiden hämärtäminen, joka keskittyy toiminnan yksityiskohtien peittelemiseen. Hämärtämisessä hallitukset pyrkivät piilottamaan parlamentilta ja julkiselta silmältä erilaisia toiminnan epämiellyttäviä yksityiskohtia, kuten epäpätevyyttä, ennen kriisiä tapahtunutta tehtävien laiminlyömistä sekä epäonnistuneita, tarpeettoman kalliita tai eettisesti epäilyttäviä toimia ja päätöksiä, joita kriisin aikana tapahtuu. (Hart 199, 45.)

Naamiointi on viimeinen Hartin kolmesta symbolismin ominaislaatuista toimintamallista, joilla hallitukset pyrkivät manipuloimaan havaintoja ja vaikuttamaan kansalaisten mielipiteisiin

(Boussaguet ym. 2021, 3.). Naamioinnin voidaan todeta olevan Hartin symbolisista strategioista epärehellisin, sillä sen tarkoitus on lähtökohtaisesti joko peitellä toiminnan piirteitä tai kiinnittää yleisön huomio muihin aiheisiin. Naamiointi voi olla tehokas viestintästrategia ja tietyissä tilanteissa välttämätön, jos päättäjillä itsellään ei ole riittävästi tietoa asiasta viestimiseen.

Kriisiaikana monenlaiset todellisuuskäsitykset sekä tiedonsaannin konfliktit tuovat haasteita viestintään ja sen tulkintaan. Jos naamiointi tapahtuu liian myöhään tai se on vaikutukseltaan liian vähäpätöistä, siltä jää puuttumaan tehokas viestintävoima. Silloin kun naamiointi epäonnistuu ihmisten vakuuttamisessa eikä se esimerkiksi onnistu lievittämään lyhyen aikavälin suorituksien tai nousevien uhkakuvien aiheuttamia ongelmia, tilanne yleensä vain pahenee. Epäonnistunut naamiointi nostaa pinnalle akuutteja uskottavuuspuutteita sekä herättää kysymyksiä johtamisen epäpätevyydestä ja aiheuttaa epäluottamusta. (Hart 1993, 45.)

Kehystys, rituaalit ja naamiointi ovat kriisiviestintää toteuttavien toimijoiden manipuloinnin työkaluja, mutta toisaalta ne tarjoavat myös rakenteen kriisiviestinnän analyysille. Kriisiviestinnän analyysissä keskeisiä empirisiä kysymyksiä on ymmärtää kuka, miten ja miksi jokin tilanne käsitetään kriisiksi. Näihin kysymyksiin vastatakseen täytyy tarkastella kielen, symbolien ja viestinnän roolia kollektiivisten kriisikäsitysten muodostumisprosesseissa. Lisäksi on otettava huomioon kulttuurien pluraliteetti, mikä vaikuttaa paikalliseen viestintätyyliin sekä eroavaisuuksiin arvojärjestelmissä ja riskikäsityksissä. (Hart 1993, 47). Tästä syystä kaikille yleisöille ei voida esittää samoja viestintäsisältöjä samoja reaktioita odottaen, sillä kulttuurien väleillä on merkittäviä viestintäeroja. Symboliikan tarkoituksena on tehostaa kriisiaikaisten poikkeusaikojen viestintää sekä harkitun esiintymisen piirteitä hyödyntäen pehmittää sanomaa ja kohdistaa viesti spesifille yleisölleen. Keino oikeanlaisen herkkyyden saavuttamiseen on viestiä kriisitilanteissa yleisönsä tuntevalla tavalla, jonka apuna toimii kansallisuudelle tyypillisten symbolien tunnistaminen ja hyödyntäminen.

3.4. Symbolisen toiminnan kansalliset ja yksilölliset piirteet

Kulttuurisen ja yksilöllisen pluraliteetin huomioimisen symbolisen toiminnan osana esittelevät Laurie Boussaguet, Florence Faucher ja Christian Freudlsperger artikkelissaan “Performing Crisis Management: National Repertoires of Symbolic Action and Their Usage during the Covid-19 Pandemic in Europe” (2021). Artikkelissa Boussaguet kollegoineen tutustuu Ranskan, Saksan, Italian ja Iso-Britannian koronaviestinnän symbolisiin elementteihin sekä

määrittelevät symbolisen toiminnan kaksi ulottuvuutta: kansalliset symbolisen toiminnan kokoelmat (repertoires of symbolic action) sekä johtajan persoonan (leader persona). Analysoimalla valtionjohtajien suorituksia kansalaisten vakuuttelussa, kansakunnan yhteisöllisyyden rakentamisessa sekä tehtyjen päätösten legitimoimisessa, he tarkastelevat erilaisia symbolisen toiminnan elementtejä. He osoittavat, että kansalliset johtajat kiinnittävät suurta huomiota kriisihallinnan symbolisiin elementteihin, sekä sen, että hyödynnettävät elementit poikkeavat toisistaan eri kulttuurien sekä johtajien erilaisten persoonien välillä: Boris Johnson luotti vahvasti englantilaisen taviksen (English bloke) charmiinsa, kun taas Emmanuel Macron hyödynsi viestinnässään Ranskan presidentti-instituution majesteettista ulottuvuutta. (Boussaguet ym. 2021.)

Symbolinen toiminta on kiinteä osa kriisin hallinta, mutta sen piirteet ovat aina aika- ja paikkasidonnaisia. Boussaguet ym. uskovat, että valtioiden toisistaan poikkeavat symbolisen toimien kokoelmat ovat avainasemassa ymmärtäessä symbolien erilaista käyttöä covid-19-kriisin hallinnassa kaikkialla Euroopassa. Onnistuakseen viestinnässä vaikuttavalla tavalla, valtion johtohenkilöiden tulee välittää viesti kansansa tuntien, sillä sellainen viestintä, joka toimii tietylle yleisölle, ei välttämättä toimi muualla. Tehdessään valintoja symbolisten keinojen käytöstä, valtioiden kansallisia johtajia ohjaa tilanteen konteksti sekä heidän oma persoonansa. Voidakseen viestiä kriisitilanteessa mahdollisimman tehokkaalla symbolisella tavalla, kriisiviestinnän tulee tunnistaa yleisönsä ja kohdistaa symbolit sen mukaisesti. (Boussaguet ym. 2021, 5–9.)

Eröt valtioiden hallitusten kriisitoimien välillä selittyvät osin valtioiden kansallisten symbolisen toiminnan erityispiirteiden avulla, mutta myös valtaa käyttävien yksilöiden piirteillä on merkitystä (Boussaguet ym. 2021, 5). Kokonaisuutta ymmärtääkseen kriisihallinnan viestinnässä tulee tarkastella myös johtajia ja niiden tahojen piirteitä, jotka konkreettisesti tekevät määräyksiä ja käyttävät symboleita hallitakseen kriisiä. (Boussaguet ym. 2021, 7.) Symbolisen toiminnan analyysi on myös esiintyjän persoonan analyysi, jossa tarkastellaan viestinnän sanatyön piirteitä kuten viitteitä, analogioita ja metaforia, sekä sanattomia lavatyön piirteitä kuten eleitä, asenteita ja lavaesiintymistä. Näiden avulla voidaan keskittyä tarkastelemaan esimerkiksi kansallisten johtajien tekoja ja lausumia sanoja. (Uhr 2014, 253.) Retoriikan ja esiintymisen tutkimus kiinnittävät huomiota sanojen ja tekojen monimuotoiseen yhteyteen, jonka merkitys korostuu yhdessä tilallisten, ajallisten ja kulttuuristen kontekstien kanssa. Johtajien esiintymisten analyyseissä tarkastellaan kaikkia näitä ulottuvuuksia, mikä

yhdessä kansallisten erityispiirteiden kanssa mahdollistaa kokonaisvaltaisen symbolisen tarkastelun. (Boussaguet ym. 2021, 4.)

Symbolismin tutkimuksessa tulee huomioida viestinnässä hyödynnetyt kansalaisuudelle tyypilliset symbolisen toiminnan kokoelmat, sillä niiden avulla viesti pyritään yksilöimään yleisönsä huomioivalla tavalla. Esimerkiksi Boris Johnsonin hyödyntämä huolettomuus voi vedota englantilaiseen yleisöön, mutta suomalainen viestinnän oletusarvo on rituaaleille uskollisempi, jolloin helposti lähestyttävyydeksi tarkoitettu huolettomuus saattaa välittyä välinpitämättömyytenä tai vakavan asian vähättelynä kansallisilta rituaalitavoiltaan poikkeavalle yleisölle. Sen sijaan Emmanuel Macronin hyödyntämä majesteettinen ulottuvuus voi Ranskassa toimia kriisistä huolestuneiden kansalaisten vakuutuskeinona, mutta Suomessa valtionjohdon liiallinen korostaminen ei toimisi matalaan arvokuiluun tottuneelle kansalle.

3.4.1. Kansalliset symbolisen toiminnan kokoelmat

Kansallisten symbolisen toiminnan kokoelmien avulla valtioiden johtajat pyrkivät vakuuttamaan kansalaisiaan, ilmaisemaan omaa legitimitettiään sekä saavuttamaan yhtenäisyyttä ja solidaarisuutta. Osa kehystyksen, rituaalien ja naamioinnin symbolisista välineistä ovat yhteisiä eri valtioiden välillä, mutta suurin osa niistä on muovautunut kunkin valtion kansallisen historian, kulttuurin, poliittisen kulttuurin, sekä instituutioiden pohjalta. Eroja valtioiden kriisiviestinnässä hyödynnettävien symbolisten toiminnan piirteiden välillä ymmärtääkseen, on tarkasteltava kunkin valtion erityislaatuisia kansallisia symbolisen toiminnan kokoelmia. (Boussaguet ym. 2021, 17.)

Kansalliset symbolisen toiminnan kokoelmat sekä johtajan persoonan piirteet yhdessä muodostavat viestinnän kokonaisuuden sekä tietylle kansakunnalla kohdistettavan viestin. Erityisesti kriisitilanteissa yleisön huomioiminen on tärkeää, jotta kriisiviestinnän piirteet ja symbolisen toiminnan elementit onnistutaan kohdistamaan mahdollisimman tehokkaalla tavalla. Kehystys, rituaalit ja naamiointi ovat sidoksissa kansallisiin erityispiirteisiin ja niiden onnistunut hyödyntäminen edellyttää kunkin kulttuurin piirteiden ja perinteiden ymmärtämistä. Jokaisella valtiolla on oma yksilöllinen symbolinen perinne tai kulttuuri, joka kumpuaa valtion historiasta ja sen silloisen poliittisen regiimin institutionaalisesta rakenteesta. Tämä perinne määrittelee valtion symbolisten toimien kokoelmat, joka käsitteenä pohjaa Tillyn kollektiivisen toiminnan kokoelmien -käsitteeseen (Tilly 1995). (Boussaguet ym. 2021, 5.)

Kansalliset symbolisen toiminnan kokoelmat muodostuvat valtioiden mielikuvista ja objekteista, kuten kansallisesta imagosta, lipusta ja symboleista, kertomuksista, kuten itsenäistymistarinaa ja kansalliseepoksesta, sekä muista käytännöistä ja viitteistä. Muun muassa näiden piirteiden pohjalta muodostuu uniikki kokoelma erilaisia kansallisia symbolisen toiminnan elementtejä, joita valtioiden päättäjät hyödyntävät viestinnän tehokeinoina. Hallitukset ja valtioiden johtajat valikoivat näistä kokoelmista ne välineet, jotka ne kokevat hyödyllisiksi, minkä lisäksi ne voivat hakea näistä apua uusien tilanteeseen sopivampien työkalujen rakentamiseen. (Boussaguet ym. 2021, 5.)

Viestinnän analyysissä oleellista on huomioida kaikki esiintymisissä hyödynnetyt merkityksiä luovat piirteet ja esineet. Näitä ovat esimerkiksi valtiolle ominaiset liput, monumentit, rakennukset ja hymnit, sekä kaikki esiintymisen yhteydessä esiintyvät rituaalit, kuten käyntien ja tapaamisten sekä keskeisten päätösten symbolinen merkitys. Lisäksi roolien jako valtion johtohenkilöiden ja muiden kansallisten henkilöiden välillä on osa kansallista symboliikkaa. (Boussaguet ym. 2021, 5–9.) Kansallisia symboleita analyysissä tunnistaakseen, tulee tarkasteltava kulttuuri tuntea, sillä symbolit voivat olla hienovaraisia ja välittyä vain kohdeyleisölleen. Viestinnässä niiden hyödyntäminen voi olla osa suunnitelmallisen viestinnän symboliikkaa tai esiintyä osana kulttuurille tyypillisiä toimintatapoja.

3.4.2. Johtajan persoona

Valtionjohtajien persoonan analyysi on nimestään huolimatta pelkästään johtajan persoonan analyysiä laajempi kokonaisuus. Johtajan persoonan analyysi sisältää sanatyön ja lavatyön piirteet, mikä näin ollen kattaa myös retoriikan elementit sekä sanavalinnat. Symbolisen toiminnan kokoelmat ja johtajan persoona ovat myös toisiinsa linkittyviä käsitteitä, sillä johtajan persoonan käytöstä ohjaa valtiossa yleisesti hyväksytyt normit ja toimintamallit. (Boussaguet ym. 2021.) Symbolisen toiminnan kokoelmat on kattokäsite, jonka alle johtajan persoonan analyysi asettuu.

Kriisiviestinnässä sillä on merkitystä, millaisia keinoja hyödyntäen viesti välitetään sekä sillä, kuka viestin välittää (Boussaguet ym. 2021, 3). Pidetyt johtajan sanaa noudatetaan herkemmin, mikä on demokraattisten valtioiden viestintäetuna. Kriisiaikaisista rajoittavista toimista viestittäessä on huolehdittava valtionjohdon legitimitetistä ja pyrittävä ylläpitämään päättäjien suosiota kansan keskuudessa – tämä tapahtuu huolellisesti valikoiduilla symbolisilla elementeillä. Kriisitilanteissa valtion johtajan toimintaa ohjaa kolme roolia, jotka ovat

suvereeni, toimeenpanija ja symboli (Ansell ym. 2014, 421). Valtion päämiehen symbolinen rooli voidaan mieltää kriisitilanteissa myös patrioottisen vaiston herättäjänä. (Baker & Oneal, 2001) (Boussaguet & Faucher 2018) Kaikilla näillä rooleilla on luottamuksen pohjalta ja symbolisin elementein muodostettava merkitys, jolloin se millaista johtajaroolia valtionpäämies kriisitilanteessa noudattaa, määrittyy valtion kansallisten symbolisten elementtien ja totutun johtamiskulttuurin pohjalta.

Pandemian symbolista hallintaa arvioidessa kiinnitetään huomiota siihen, millaisen edustuksellisen version poliittiset toimijat itsestään luovat. Lavan metafora on hyödyllinen, kun pyritään ymmärtämään niitä haasteita, joita johtajat kohtaavat. Johtajan lavapersoonaa voidaan tarkastella pohtimalla, miten se sovitetaan vallitsevaan tilanteeseen, olemassa oleviin odotuksiin sekä käsillä oleviin poliittisiin ongelmiin. (Boussaguet ym. 2021, 8.) Kriisissä valtion johtohenkilön rooli on kontekstinsa muotoilema sekä instituutioiden ja kulttuurin vaikutuksen alainen. Johtajat toimivat vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa yleisönsä kanssa, minkä seurauksena, minusta ja teistä, muodostuukin vuorovaikutteinen yhteiskuva meistä, vaikka toisaalta vasta yleisö tekee johtajasta esiintyjän. Lava ja esiintymistilanne luo vuorovaikutustilanteeseen meidän ja johtajan välisen suhteen, joka tekee johtajan roolista erityisen. (Gaffney 2014, 393–394.)

Esiintyjän puheen aikaisesta persoonasta käytetään myös termiä ethos. Ethos on retorinen väline, jolla voidaan viitata puhujan persoonaan sekä puheen aikana että puheaktin ulkopuolella. Se tarkoittaa puhujan roolihahmoa, joka on puhujan ja yleisön vuorovaikutuksessa muodostuva yhdistelmä. Johtajat vakuuttavat yleisönsä autenttisuudestaan ja argumenttiansa rehellisyydestä esiintymällä tietynlaisena ideaalina hahmona. Kyse ei ole siitä, että johtaja olisi luonnostaan tällainen hahmo, vaan tätä hahmoa esitetään puhetta varten ja se muodostuu kollektiivisten edustusten pohjalta. (Finlayson 2021, 5.) Johtajan on oltava kriisitilanteissa vakuuttava, mistä seuraa helposti teeskentelyä ja oman persoonan peittämistä. (Goffman 1990)

Eryteisesti kriisitilanteissa johtajan persoonaa ja suoritusta analysoidessa yksityiskohdilla on merkitystä. Esityksessä voidaan kiinnittää huomiota kaikkiin sen yksityiskohtiin sekä puhujan esiintymiskeinoihin. Analyysiä voidaan selkeyttää erottamalla esityksen kielellinen sisältö ja esiintymisen piirteet, joita Uhr kuvaa ytimekkäästi termeillä sanatyö ja lavatyö (wordcraft & stagecraft). (Uhr 2014, 253.) Valtion johtohenkilöillä on kriisitilanteissa tärkeä rooli, sillä he ottavat hallituksen päätökset nimiinsä ja käyttävät valtion valtuuksia.

Sanatyön ja lavatyön lisäksi valtion johtajan piirteitä tarkastellessa voidaan kiinnittää huomiota johtajan kykyihin, erilaisiin häntä määritteleviin sääntöihin sekä laajempaan vallitsevaan kontekstiin. Johtajan henkilökohtaiset kyvyt ja resurssit koostuvat muun muassa hänen tietotaidostaan, persoonallisuudestaan, perhe- ja koulutustaustastaan sekä muista määrittelevistä kokemuksista. Johtajan institutionaalista roolia määrittelevät säännöt sekä niiden seurauksena muodostuva tila voidaan mieltää esiintymistä perustuslaillisesti määritteleviksi lavasteiksi. Ne ovat ne raamit, jotka esitykselle on valtion tasolta luotu. (Finlayson 2021) Esitystä määrittelevä laajempi konteksti, johon johtaja kuuluu, sisältää muun muassa vallitsevat trendit ja niin kutsutun ”zeitgeistin”, eli asiantilan, johon kuuluu esimerkiksi vallitsevia oletuksia viestinnästä, kuten sosiaalisen median käytöstä viestinnän välineenä. (Boussaguet ym. 2021, 7.)

Valtionpäämiehen suosiolla ja pidettävyydellä on merkittävä rooli poikkeusaikojen viestinnässä. Epämiellyttävän viestin vastaanottaminen pidetyltä henkilöltä ikään kuin pehmittää iskua ja auttaa noudattamaan asetettuja rajoituksia. Asiassa on myös kääntöpuoli, sillä toistuva negatiivisesti vaikuttavien viestien välittäminen väistämättä laskee henkilön pidettävyyttä. Diktaattori voi sanella rajoituksia vallalla, kun taas demokraattisissa järjestelmissä poliitikkojen on hyödynnettävä symbolisia keinoja ja pohdittava tulevaisuuttaan. Symbolismilla on merkittävä rooli kriisiviestinnän poikkeuksellisten viestien välittämisessä kansalle, mutta sen merkittävä rooli ylittää myös valtionpäämiehen henkilökohtaiselle tasolle. Kriisiviestinnässä onnistumisella tai epäonnistumisella on merkittävä rooli poliitikkojen tulevaisuudessa saavuttaman kansan suosion kannalta.

Johtajan persoonan analyysi on tämän tutkimuksen kontekstissa viimeinen symbolismin piirre. Symbolismin käsite on laaja ja monialainen kokonaisuus, joten ennen tutkimuksen aineiston ja metodien tarkastelua, kootaan teoreettisen viitekehyksen pohjalta tiivistetty yhteenveto. Yhteenvedon tarkoituksena on auttaa hahmottamaan sitä kokonaisuutta, miten symbolisen toiminnan eri elementit tutkimuksessa kietoutuvat toisiinsa.

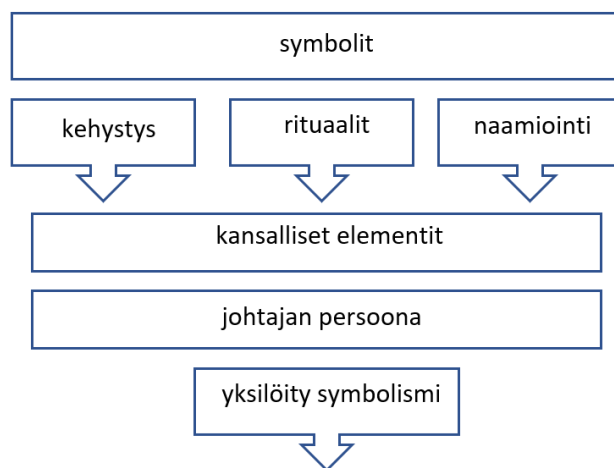
3.5. Teoriapohjan yhteenveto

Tärkein kriisihallinnan väline on kieli – ja tärkein viestin vaikuttavuuden elementti on symbolit. Kriisiaikojen poikkeusolosuhteita vallitsee aikaresurssin vähyys sekä huomattava tunnetason merkitysluokka, joita kontrolloidakseen hallitusten on tehtävä vaikuttavia päätöksiä nopealla aikataululla. Kriisiaikoina voidaan joutua turvautumaan poikkeuksellisella tavalla kansalaisten

perusoikeuksia rajoittaviin toimiin, jolloin viestintätavalla on suuri merkitys sen kannalta, miten viesti vastaanotetaan.

Symbolit ovat kriisiviestinnän vaikuttavuuden elementti, joilla voidaan pyrkiä vaikuttamaan viestin ymmärtämiseen ja hyväksyttävyyteen, tunteiden voimakkuuteen sekä valikoidun informaation välittämiseen. Ne toimivat eräänlaisina rakennusvälineinä, joilla todellisuutta voidaan pyrkiä ohjaamaan toivottuun suuntaan. Kriisiaikoina aikaresurssin vähyydestä ja tilanteen herkkyydestä johtuen on poikkeuksellisen tärkeää, että annettu viesti ymmärretään välittömästi tarkoitetulla tavalla ja se aiheuttaa kansassa toivotunlaisen reaktion. Monien kriisiaikaisten päätösten hyväksyminen ja onnistunut läpivieminen edellyttää kansalta solidaarisuutta sekä halua tehdä yhteistyötä hallituksen kanssa. Viestin vaikuttavuutta ja sen luomaa yhteisöllisyyden tunnetta voidaan tällöin pyrkiä vahvistamaan kohdistamalla symbolien käyttö kohdeyleisölleen sopivaksi yksilöidyn symbolismin keinoilla.

Kuvio 1

Kuvio 1 kuvaa niitä elementtejä, jotka yhdessä muodostavat kohdeyleisölle sovitun yksilöidyn symbolismin. Kuvion merkitys on hahmottaa symbolismin teorian käsitteiden suhdetta toisiinsa ymmärtämällä tutkimuksessa hyödynnettävä teoriakokonaisuus suodattimena, jonka kattokäsite on symbolit. Kun kriisiviestinnässä päädytään hyödyntämään symbolismin keinoja, valitaan ensin symbolismistrategia kehystyksen, rituaalien ja naamioinnin väliltä. Kriisin aikana viestinnässä voidaan hyödyntää kaikkia kolmea strategiaa, mutta ne palvelevat eri tarkoituksia. Valittu strategia suodatetaan kansakunnalle ominaisten viestinnän elementtien mukaisesti, mikä kohdentaa viestin yleisölleen. Viimeisen silauksen viestinnän yksilöintiin luo sen johtajan persoona, joka viestin välittää. Kuvion tarkoituksena ei

ole ohjata analyysiä, vaan yksinkertaisella tavalla kuvantaa symbolismin teorian rakennetta sekä selkeyttää yksilöidyn symbolismin roolia suhteessa symboleihin.

Symbolismin käsitys tässä tutkimuksessa jakautuu Hartin symbolismin teorian mukaisesti kolmeen alakategoriaan: kehystykseen, rituaaleihin ja naamiointiin. Kehystyksen tehtävä kriisihallinnassa on määritellä tietoa tavoitteellisesti, kun taas rituaalien standardoidulla toiminnalla on turvallisuuden tunnetta luova merkitys ja ne voidaan jakaa kolmeen luokkaan: solidaarisuuden rituaalit, vakuuttelun ja puhdistautumisen rituaalit sekä vihamielisyyden rituaalit. Naamioinnin merkitys on ylläpitää vallitsevaa status quo:ta toiminnan heikkouksien ominaisuuksia häivyttämällä ja sen piirteet voidaan jakaa kolmeen luokkaan: rutiinotoimintamielikuvan ylläpitäminen, kriisikäsitusten mielikuvasiirtäminen sekä kriisihallintaoperaatioiden hämärtäminen.

Kehystys, rituaalit ja naamiointi ovat niitä vaikuttamiskeinoja, joita kriisiviestinnässä voidaan hyödyntää mahdollisimman tehokkaaseen viestintään pyrittäessä. Eroja valtioiden välisten symbolismistrategioiden välillä selittää Boussaguet ym. määrittelemät kansalliset symbolisen toiminnan kokoelmat, joihin lukeutuvat valtioiden kulttuurista kumpuavat toimintatavat sekä johtajan persoonan analyysi. Johtajan persoonan analyysi sisältää esiintymisen lavatyön ja sanatyön piirteet, joiden käyttöä ohjaavat kattokäsityksenä toimivien kansallisten elementtien ominaisuudet.

Symbolien ymmärtäminen edellyttää viestinnän suunnittelulta herkkyyttä, ja on tärkeää kyetä ymmärtämään kansan kokemat tunteet, jotta viesti voidaan välittää koettujen tunteiden kenttään soveltuvalla tavalla. Symbolisen toiminnan ymmärtäminen ja huomioinen auttaa tehokkaan viestinnän suunnittelussa ja kohdentamisessa. Symbolien avulla kriisiviestinnässä voidaan välittää rauhoittavia viestejä, luoda kontrollin vaikutelmia sekä hämärtää toiminnan piirteitä. Symbolismin strategiat ovat avainasemassa onnistuneessa kriisiviestinnässä ja yksilöity symbolismi on se tapa, jolla kehystystä, rituaaleja tai naamiointi kohdistetaan kansalliseen viestintäkulttuuriin sopivalla tavalla. Toisaalta kansalaisten on myös hyvä tiedostaa symbolismin keinot sekä näiden keinojen vaikuttavuus, sillä niiden avulla hallitukset kykenevät manipuloimaan kansalaisten tunteita ja välittämään monenlaisia viestejä.

4. Aineisto

Kriisinhallinnan tarkasteleminen symbolisten elementtien avulla edellyttää esiintyjän eleiden, ilmeiden, äänenpainon ja muiden sellaisten sanattoman viestinnän keinojen havaitsemista, joilla viestinnän vaikuttavuutta pyritään lisäämään. Symbolien takana olevien merkitysten täydellinen tarkasteleminen edellyttää sanallisen sisällön, sanatyön, lisäksi esiintyjän lavatyön, eli esiintymisen ja persoonan piirteiden, tarkastelua. Tutkimuksen metodiksi valikoituneen diskurssianalyysin hyödyntäminen retoriikan keinojen tarkastelussa edellyttää aineiston sisältävän myös visuaalisen puolen, joka toteutuu hallituksen koronatiedotustilaisuuksien livetallenteissa.

Tämän tutkimuksen pääaineistona toimii Suomessa pandemia-aikana julkaistut hallituksen viralliset tiedotustilaisuudet. Nämä tiedotustilaisuudet ovat pandemia-aikana Suomessa toimineet hallituksen keinona välittää virallista tietoa, ja toisaalta kansalaisille ne ovat toimineet keinona vastaanottaa virallista ja ajankohtaista tietoa kriisin vaiheista. Varsinkin pandemian alkuaikoina, epätietoisuuden vallitessa, tiedotustilaisuudet olivat hyvin seurattuja. Kaikki hallituksen tiedotustilaisuudet on videoitu ja ne ovat avoimesti tarkasteltavissa myös jälkikäteen valtioneuvoston nettisivujen ja Youtube-kanavan kautta.

Visuaalisen lähteen hyödyntäminen ei ole ongelmattonta, sillä kuvälähteen tarkasteleminen sisältää aina tutkijan oman tulkinnan luoman vivahteen. Jennifer Mason viittaa tähän ongelmaan kirjassaan *Qualitative Researching* (2002), jossa hän kertoo visuaalisten metodien aiheuttamasta epäselvyydestä. Visuaalisen datan yhteydessä tulee kiinnittää huomiota siihen, minkälaiseen visuaaliseen lähteeseen viitataan. *Visuaalisen datan lähde* viittaa ilmiöön, joka tapahtuu visuaalisesti ja tilallisesti ennemmin kuin sanoin ja tekstinä; *visuaaliset tutkimusmenetelmät* viittaavat visuaaliseen tapaan tehdä tutkimusta; kun taas *visuaalisen datan tuotteet* viittaavat visuaaliseen tapaan tallentaa tai esittää dataa. Näiden käsitteiden erot ovat ontologisia ja epistemologisia ja ne viittaavat siihen, mitkä asiat näemme merkityksellisinä sosiaalisessa maailmassa (ontologia) sekä siihen, miten uskomme voivamme tuntea ne (epistemologia). Kaikki visuaalisen datan elementit ovat luonnollisesti sidottuja toisiinsa, koska se, mitä uskomme olevan olemassa vaikuttaa siihen, miten näemme asiat ja vastaavasti se, minne ja miten katsomme vaikuttaa siihen, mitä näemme. (Mason 2002, 104.)

Sen huomioinen ”mitä silmä voi nähdä”, tuo pohjan visuaaliselle tutkimukselle, ja havaintoja tehdessään tulee huomioida se, kuka näkemisen suorittaa. Ihminen konstruoi maailmaa omasta näkökulmastaan ja jokaisen henkilökohtaiset havainnot ja muistot vaikuttavat tapaamme havainnoida maailmaa. Tästä syystä on oleellista huomioida, että tässä tutkimuksessa luodut havainnot ovat yhden yksilön näkemänä tuotettuja, jolloin tietyt asiat saattavat tahattomasti korostua, kun taas jotkut asiat saattavat jäädä näkemättä.

Kriisinhallinnan käsittäminen symbolisten elementtien avulla ei Hartin mukaan luo erityistä asemaa vakiintuneille viranomaisille tai byrokraattisille organisaatioille, vaikka ne muodollisesti ovatkin vastuussa vakiintuneen järjestyksen määrittelemisessä ja puolustamisessa. Samaa analyttistä metodia voidaan soveltaa muidenkin ryhmien, kuten erilaisten eturyhmien ja organisaatioiden, roolin tutkimiseen ja tarkasteluun. Kaikenlaiset ryhmät harjoittavat symbolista manipulointia poliittisten päämääriensä saavuttamiseksi, eikä siten voida keskittyä ainoastaan siihen, mitä poliittiset päätöksentekijät sanovat ja tekevät – tai jättävät sanomatta ja tekemättä. (Hart 1993, 37–38.)

Suomessa pandemia-aikana tiedotustilaisuuksiin on osallistunut vahvasti hallituksen lisäksi myös muut asiantuntijaorganisaatiot. Isossa roolissa on ollut muun muassa sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa toimivan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL:n) puheenvuorot. Suomalaiset luottavat tyypillisesti asiantuntijoihin ja THL:n lausunnoilla on ollut merkittävä rooli hallituksen sanoman vahvistamisessa. THL:n puheenvuoroilla itsestään on jo symbolinen arvo ja niillä on voitu luoda sanomalle asiantuntijalausunnon tuomaa vahvistusta. Kriisiaikana Suomessa nähtiin kuitenkin myös erimielisyyksiä hallituksen ja THL:n kannanottojen välillä, joten olisi mielenkiintoista vertailla näiden kahden organisaation välillä tapahtuvan viestinnän ja symbolien käytön eroja, erityisesti huomattavissa mielipideristiriitatilanteissa, joissa terveysalan viranomaisten ja hallituksen suositusten välillä oli poikkeavuutta.

Oman kannan perusteleva vastapuolen argumenttien yli vaatii huomattavia symbolisia ponnisteluja ja tarjoaisi mahdollisuuden mielekkäälle havainnoinnille. Tämän tutkimuksen puitteissa on kuitenkin päädyttävä tekemään aineistorajauksia, jolloin tutkimuksen pääpainopiste on keskittynyt ainoastaan hallituksen kriisiaikaiseen symbolien käyttöön. Toista tutkimuskysymystä noudattaen, merkittävää on havaita kriisin aikana tapahtuva symbolien käytön muutos. Toinen tutkimuskysymys keskittyy tarkastelemaan Suomessa pandemia-aikana

hyödynnettyjä symbolisia elementtejä, sekä alakohdissaan pyrkii tarkastelemaan symbolien käytössä tapahtuvaa muutosta, sekä pohtimaan ilmiön syitä. Pääpainona on täten yhden toimijan symbolien käyttöön keskittyminen ja sen avulla huomattavan muutoksen havainnoiminen. Suomessa pandemia-aikaa käsittelevä tutkimus on suurelta osin keskittynyt tarkastelemaan kriisin alkuaikana tapahtuvia käännteitä ja viestinnän piirteitä.

Koronaepidemian tilannekuva- ja mallinnusryhmä on Suomessa julkaissut toistaiseksi, tämän tutkimuksen julkaisupäivään mennessä, viimeisen raporttinsa, mistä johtuen tämän tutkimuksen puitteissa on mahdollista tarkastella koko pandemia-ajan puitteissa tapahtuvaa viestinnän muutosta. Valtioneuvoston sivustolla kohdan ”tietoa koronaviruksesta” -välilehden alta löytyy ”tilannekatsaukset”, mistä löytyy kootusti kaikki Suomessa pandemia-aikana julkaistut viralliset tiedotustilaisuudet ja tilannekatsaukset. Tallenteet on julkaistu aikavälillä 27.2.2020 - 2.6.2022 ja niitä on yhteensä 155 kappaletta.

Aineiston rajauksessa apuna toimii edellä esiteltyt Boinin ym. kriisiviestinnän viisi strategista tehtävää, jotka määrittävät onnistuneen kriisiviestinnän kannalta oleelliset tehtävät. Näiden viiden vaiheen 1) järjeistäminen, 2) päätöksenteko, 3) merkitysten luominen, 4) päättäminen sekä 5) oppiminen pohjalta muodostuu tutkimuksen aineistoa rajaava kehikko. Symbolismilla on merkittävä rooli kriisiviestinnän viidessä strategisessa tehtävässä onnistumisen kannalta, sillä käytännössä symbolismi on se vaikuttamisen keino, joka erottaa arkisen viestinnän kriisiviestinnästä. Tarkastelun kohteena toimivan Suomen koronakriisin tapauksessa on kuitenkin huomioitava, että tarkasteluun soveltuvaa kriisiviestinnän oppimista kuvaavaa tiedotustilaisuutta ei suoranaisesti ole. Koronakriisitilanne Suomessa pitkittyi ja lieveni loppua kohden, mistä johtuen hallitus ei enää osallistunut korona-aiheisiin tiedotustilaisuuksiin, vaan loppuajan tiedottamisen hoitivat Terveiden ja hyvinvoinnin laitos sekä Sosiaali- ja terveysministeriö. Oppiminen kriisiviestinnän viidentenä strategisena tehtävänä tullaan kuitenkin nostamaan tarkasteluun johtopäätöksissä siitä huolimatta, että sitä kuvaavia tiedotustilaisuuksia ei analyysiosiossa tarkastella.

Samasta syystä johtuen neljännen kriisiviestinnän strategisen tehtävän, päättämisen, kohdalla tullaan tarkastelemaan paremmin analyysin kohteeksi soveltuvia poikkeusolojen päättämiseen keskittyviä tiedotustilaisuuksia. Poikkeusolojen päättämiseen keskittyvät tiedotustilaisuudet soveltuvat analyysin kohteiksi koronakriisin päättämistä paremmin, sillä valmiuslain hyödyntäminen kansalaisten perusoikeuksiin kajoavana päätöksenteon muotona on Suomessa

niin poikkeuksellista, että sen päättämiseen liittyvät symboliset ponnistelut kuvaavat paremmin kriisiviestinnän luonnetta. Lisäksi varsinainen koronakriisin päättäminen Suomessa ei ole loppunut selkeään rajapyykkiin, vaan kriisi ikään kuin hiipui pois.

Analyysin kohteina toimivat tiedotustilaisuudet ovat valikoituneet lähtökohtaisesti ajankohtiensa perusteella, minkä lisäksi valintaan on vaikuttanut tiedotustilaisuuksien sanallinen sisältö. Tiedotustilaisuuksien valinnassa on noudatettu abduktiivista logiikkaa, jossa tiedotustilaisuuksiin on tutustuttu ensin oletetun sisällön perusteella, ja lopullinen valinta analyysin kohteeksi valikoituneesta aineistosta on tehty videoilla havaitun sisällön perusteella. Taulukko 1. kuvaa analyysin kohteeksi valittuja tiedotustilaisuuksia:

Taulukko 1

Päivämäärä	Aihe	Valtionhallinnon osallistuvat edustajat	Kesto
27.2.2020	Viranomaisten varautuminen koronavirustilanteeseen	Sanna Marin, Katri Kulmuni, Aino-Kaisa Pekonen, Krista Kiuru	33.53 min.
12.3.2020	Hallituksen tiedotustilaisuus koronavirustilanteesta	Sanna Marin, Katri Kulmuni, Aino-Kaisa Pekonen, Krista Kiuru	42.26 min.
16.3.2020	Hallituksen tiedotustilaisuus koronavirustilanteesta	Sanna Marin, Katri Kulmuni, Aino-Kaisa Pekonen, Anna-Maja Henriksson, Krista Kiuru, Li Andersson	50.03 min.
17.4.2020	”Pääministeri Marinin tiedotustilaisuus henkisestä kriisinkestävyydestä”	Sanna Marin, Sauli Niinistö	38.05 min.
22.4.2020	”Rajoitustoimia mahdollisuus purkaa asteittain”	Sanna Marin	29.57 min.
15.6.2020	Tiedotustilaisuus tarpeesta valmiuslain toimivaltuuksien jatkamiseen	Sanna Marin, Anna-Maja Henriksson	36.59 min.
21.4.2021	Hallituksen Exit-suunnitelman tiedotustilaisuus	Sanna Marin, Annika Saarikko, Anna-Maja Henriksson, Maria Ohisalo, Jussi Saramo	38.31 min.

Taulukko 1. kuvaa tutkimuksen analyysissä hyödynnetyn aineiston piirteitä osoittamalla tiedotustilaisuuksien järjestyspäivämäärän ja keston, tilaisuuksien pääasiallisen aihesisällön

sekä tilaisuuteen osallistuneet valtiohallinnon edustajat. Taulukossa esitettyjen tiedotustilaisuuksien lisäksi analyysiin oli tarkoituksena sisällyttää 30.4.2021 järjestetty Sanna Marinin tiedotustilaisuus: *Vietä vappua lähipiirin kesken koronaturvallisesti ”omassa kuplassa”*, mutta kyseistä tiedotustilaisuutta ei enää analyysin toteutuspäivämäärällä 24.5.2023 löytynyt valtioneuvosto.fi -sivustolta eikä Valtioneuvoston Youtube-kanavalta. Tämän kyseisen tiedotustilaisuuden merkitys tutkimuksen kannalta olisi ollut vertailla kriisin myöhemmässä vaiheessa järjestetyn merkitysten luomiseen keskittyvän tiedotustilaisuuden symbolisia elementtejä suhteessa vastaavaan 17.4.2020 järjestettyyn tiedotustilaisuuteen.

5. Metodit

Symbolien tutkimuksen tulkinnallisesta luonteesta johtuen tutkimuksen näkökulmaksi on valikoitunut laadullinen analyysi. Laadullisen tutkimuksen avulla on mahdollista tarkastella ja selittää tutkimuskohdetta sekä analysoida sen videomuotoista aineistoa. Tutkimus keskittyy hallituksen toimijoiden tiedotustilaisuuksissa lausumiin sanoihin, mutta myös siihen tapaan, miten sanat lausutaan, kuka ne lausuu sekä millaisin sanallisoin ja sanattomin elementein viestin vaikuttavuutta pyritään korostamaan. Tutkimuksen analyysiä johdattaa edellä esitelty symbolismin teoria, minkä seurauksena tutkimuksen päämetodina toimii teorialähtöinen sisällönanalyysi. Koska valituilla yksittäisillä sanoilla on suuri merkitys symbolien tulkinnan kannalta, toimii tutkimusta tukevana metodina myös diskurssianalyysi.

Sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi ovat molemmat pohjimmiltaan tekstianalyysejä ja ne tarkastelevat inhimillisiä merkityksiä. Ne kuitenkin eroavat tarkastelun näkökannaltaan: sisällönanalyysi keskittyy löytämään tekstien merkityksiä, kun taas diskurssianalyysin keinoin tutkitaan, miten näitä merkityksiä tuotetaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.) Pyrittäessä selvittämään Suomen pandemia-aikaisessa kriisiviestinnässä hyödynnettyjä symboleita, on syytä hyödyntää molempien metodien piirteitä, sillä diskurssianalyysi keskittyy poimimaan aineistosta oleelliset viestinnässä hyödynnetyt sanat, kun taas sisällönanalyysi keskittyy näiden sanojen merkityksiin sekä muihin sanattoman viestinnän piirteisiin, joita symbolismi viestinnän vaikuttavuuden keinoina hyödyntää.

Symbolismin tutkimuksen yhteydessä on oleellista huomioda, että sanojen lisäksi myös eleillä, kuvilla ja teoilla on vaikutusta merkitysten luomisessa. Kieli on tärkeä viestinnän väline ja moniulotteinen järjestelmä, jossa useat toisiinsa kietoutuvat elementit yhdessä luovat laajan merkityssysteemin. Merkityssysteemit rakentuvat lukuisten erilaisten sosiaalisten käytäntöjen pohjalta, mutta on oleellista huomata, että tässä yhteydessä niitä ei voida ymmärtää ainoastaan sanojen ja lauseiden muodostamaksi systeemeiksi, vaikka sosiaalinen vuorovaikutus ja asioille merkitysten luominen useimmiten onkin verbaalista. (Jokinen ym. 1993, 27.) Symbolisin tutkimuksen yhteydessä sanattomalla viestinnällä, kuten ilmeillä, eleillä ja esimerkiksi asuvalinnoilla on roolinsa merkitysten muodostamisessa.

5.1. Teorialähtöinen sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on tutkimusmenetelmä, joka hyödyntää menettelyjen joukkoa tehdäkseen päteviä päätelmiä teksteistä. (Weber 1990, 9.) Tuomi ja Sarajärvi esittelevät sisällönanalyysin teoriaa, sekä tämän tutkimuksen keskiöön valikoitunutta teorialähtöistä sisällönanalyysiä, teoksessaan *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (2018). He kertovat sisällönanalyysin olevan toimiva metodivalinta silloin, kun tahdotaan saavuttaa tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleistetyssä muodossa. Sisällönanalyysin menetelmien monipuolisuus mahdollistaa monenlaisten dokumenttien systemaattisen ja objektiivisen tarkastelun, minkä lisäksi tämän tutkimuksen videomuotoisen aineiston kannalta on oleellista, että se soveltuu myös strukturoimattoman aineiston analyysiin. Sisällönanalyysi ei kuitenkaan itsessään tarjoa tutkimukselle johtopäätöksiä, vaan sen avulla voidaan saavuttaa materiaalia johtopäätösten tekoa varten. Tämä on yksi suurimmista sisällönanalyysin kohtaamista kritiikeistä, joka tulee huomioida tutkimuksen johtopäätösten teon yhteydessä. Useissa sisällönanalyysin metodeja hyödyntävissä tutkimuksissa saadaan aikaiseksi sujuvaa analyysiä, mutta analyysin pohjalta ei onnistuta vetämään tehokkaita päätelmiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.)

Sisällönanalyysin tarkoitus ja menettely perustuvat yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tapaan lähestyä tietoa, jossa standardien ja ohjeiden pohjalta luodaan suhteellisia väittämiä kuvaamaan ja selittämään ihmisten käyttäytymistä ja mielenprosesseja. Koska ihmiskäytöksen tutkiminen on monimutkaista sen jatkuvan muutoksen ja monimuotoisuuden takia, tutkimus ei ole koskaan valmis, vaan tieto kerääntyy ja vahvistuu hiljalleen. Sisällönanalyysi tarjoaa mahdollisuuden jalostuneeseen analyysiin ihmisten välisen viestinnän perustavanlaatuisista prosesseista, jolloin sen keinoin voidaan edistää merkittävästi tutkimustiedon kerryttämistä ja teorian rakentamista. (Riffe ym. 2019, 20.) Tämän tutkimuksen kannalta on siis oleellista huomata, että saadut tulokset ovat kyseisen tarkastellun ilmiön tuloksia, eivätkä ne itsessään selitä ihmisten käyttäytymistä, vaan antavat havaintoja tarkastellun ilmiön aikaisesta käytöksestä ja lisäävät ymmärrystä tavasta, jolla symboleja hyödynnetään viestinnän keinona. Sisällönanalyysi ei myöskään itsessään tarjoa johtopäätöksiä, vaan hallituksen tiedotustilaisuuksissa hyödyntämistä symboleista tehtävät havainnot tarjoavat pohjan johtopäätöksien tekemiselle. Sisällönanalyysin keinoin voidaan saada selville se, millaisia symboleita on hyödynnetty, mutta niiden merkityksen selvittäminen tarjoaa tutkimukselle johtopäätöksiä.

Sisällönanalyysi mahdollistaa käsitteellisiä liikkumavapauksia, mutta edellyttää myös tiettyjen rajojen hyväksymistä. Sen jaottelu erilaisiin analysointitapoihin pohjautuu esimerkiksi päättelylogiikan eroihin, jotka jakavat laadullisen analyysin joko induktiiviseen tai deduktiiviseen sisällönanalyysiin. Lisäksi jakoa voidaan tehdä aineistolähtöisen, teorialähtöisen ja teoriaohjaavan analyysin välillä. Tämän tutkimuksen kannalta oleellinen sisällönanalyysin muoto on teorialähtöinen sisällönanalyysi, joka lähestyy tietoa deduktiivisesti, eli yleisestä yksittäiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 121.)

Teorialähtöisen sisällönanalyysin ytimessä on aikaisempi teoria, jonka avulla käsillä olevasta aineistoista etsitään teorian mukaisesti esimerkkejä sitä kuvaavista ilmiöistä ja lausumista. Analyysin apuna toimii aikaisemman tutkimuksen pohjalta luotava käsitejärjestelmä, jonka roolissa voi toimia teoria, malli tai valmis käsitejärjestelmä. Tämän tutkimuksen tapauksessa analyysin perustana toimiva käsitejärjestelmä muodostuu symbolismin teoriasta ja sen määrittelevistä kategorioista: kehystys, rituaalit ja naamioiminen sekä niiden tulkintaan vaikuttavista symbolien yksilöivistä piirteistä: johtajan persoona ja kansalliset piirteet. Kun analyysiä ohjaa valmis, aikaisemman tiedon pohjalta muodostettu analyysirunko tai käsitejärjestelmä, edetään niin sanotusti yleisestä tiedosta yksityiseen, eli tuotetaan tietoa deduktiivisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127.)

Teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoilla tutkimuksessa voidaan tarkastella hallituksen pandemia-aikaisissa tiedotustilaisuuksissa esiintyviä symbolismin piirteitä, kuten eleitä, ilmeitä ja sanoja. Kun halutaan kuitenkin keskittyä tarkemmin sanojen avulla luotaviin merkityksiin, voidaan tutkimuksessa hyödyntää diskurssianalyysin menetelmiä.

5.2 Diskurssianalyysi

Teorialähtöisen sisällönanalyysin lisäksi tutkimus hyödyntää diskurssianalyysin keinoja, sillä kieli on yksi sosiaalisen elämän irrottamaton osa, joka on vuoropuhelun kautta kytköksissä kaikkiin elämän osa-alueisiin. Tästä johtuen ihmistieteisiin perustuvan tutkimuksen tulisi aina ottaa huomioon kielellinen ulottuvuus, ja yksi tehokkaimmista keinoista sen toteuttamiseen on diskurssianalyysin fokuksen avulla. (Fairclough 2003, 2.) Sisällönanalyysin ja diskurssianalyysin piirteitä yhdistelemällä muodostuu metodi, joka mahdollistaa

teorialähtöisen laajempien kokonaisuuksien havainnoinnin sekä yksityisttisten sanavalintojen tarkastelun.

Norman Fairclough esittelee teoksessaan *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research* (2003) diskurssianalyysin menetelmän, jota hän nimittää termillä *kielellinen tekstianalyysi*. Fairclough:n metodi toimii osana laajempaa kriittisen diskurssianalyysin kokonaisuutta ja se keskittyy kieliopilliseen ja merkitykselliseen (semantic) analyysiin, joka on tehokas sosiaalisen analyysin tutkimusmuodoksi. Kielellinen tekstianalyysi pyrkii ymmärtämään tekstien merkityksen sekä yhdistämään tutkimuksessaan kaksi tyypillisesti diskurssianalyysia jakavaa analyysimuotoa: 1) yhteiskuntateorian inspiroima tutkimus, joka ei yleensä analysoi tekstejä sekä 2) tutkimus, joka keskittyy tekstien kieleen, mutta ei yleensä puutu yhteiskuntateoreettisiin kysymyksiin. (Fairclough 2003, 2–6.) Fairclough:n kielellinen tekstianalyysi pyrkii yhdistämään tutkimuksen kannalta merkittävän teorian sekä tekstien kielellisen ulottuvuuden piirteet diskurssianalyysin keinoilla. Tällainen diskurssianalyysi soveltuu tämän työn tarpeisiin, jossa diskurssianalyysin on tarkoitus keskittyä kielen ja sanavalintojen merkityksellisiin piirteisiin, mutta tehdä se symbolismin teorian luoman yhteiskunnallisen viitekehikon avulla.

Diskurssianalyysissä ei kuitenkaan ole kyse tiukasti rajatusta tutkimusmenetelmästä, vaan sen väljään teoreettiseen viitekehykseen liittyy lukuisia eri käsityksiä ja termejä, joilla diskurssianalyysin painopistettä ja menetelmällisiä piirteitä voidaan määritellä. (Jokinen ym. 2016, 25.) Tällöin tutkimuksen käyttöön voidaan valita tarkoituksiin parhaiten soveltuva diskurssianalyysin muoto, joka tässä tutkimuksessa noudattaa Fairclough:n kielellistä tekstianalyysiä, joka osana teksteihin orientoitunutta diskurssianalyysiä keskittyy yksityiskohtien tarkasteluun. (Fairclough 2003, 2.) Symbolien analysoinnissa on merkittävää yhdistää teorian ja diskurssianalyysin piirteet sekä keskittyä yksityiskohtiin, sillä symbolit voivat esiintyä hienovaraisina kielenkäytön piireinä, jotka huomatakseen täytyy kiinnittää huomiota yksityiskohtiin.

Diskurssianalyysiin liittyy kuitenkin muutamia teoreettisia lähtöoletuksia, joiden painotusvalintoihin vaikuttavat muun muassa tutkimusongelma ja -asetelma. Diskurssianalyysiin liittyy aina perustavanlaatuinen konstruktivistinen oletus maailmasta sekä kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta. Samalla siihen liittyy myös oletus useista rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssystemien olemassaolosta sekä

toimijoiden sitoutumisesta näihin merkityssysteemeihin. Useilla termeillä ja käsityksillä voi olla erilaisia merkityksiä, joihin toimijat sitoutuvat oman merkityshistoriansa ja totutun konstruktion kautta. Tällaisesta esimerkkinä Jokinen ym. mainitsee esimerkkinä termin ”lähiö”, joka voidaan mieltää ongelmaiseksi betoniasuinalueeksi tai vaihtoehtoisesti luonnonläheiseksi esikaupunkialueeksi. (Jokinen ym. 2016, 25–33.)

Diskurssianalyysin pohjaoletuksiin kuuluu myös ymmärrys merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta, mikä on yksi diskursiivisen maailman aineiston analyysiä rikastuttavista ominaisuuksista. Analyysin kontekstin huomioimisessa kiinnitetään huomiota analysoitavan toiminnan aikaan ja paikkaan, sekä niiden mahdollisesti asettamiin sosiaalisiin käytäntöihin. Lopuksi diskurssianalyysissä tulee huomioida myös kielenkäytön seurauksia tuottava luonne, joka liittyy diskurssien konstruktivistiseen luoteeseen: sen lisäksi, että lausumat kuvaavat jotain, niillä myös tehdään jotain. Lausumat väittävät aina jotain todellisuudesta, mutta samalla ne rakentavat todellisuutta sana sanalta. (Jokinen ym. 2016, 36–47.)

Symbolien käytöllä on merkittävä konstruktivistinen ulottuvuus, sillä symbolien avulla pyritään luomaan ja vahvistamaan viestejä ja merkityksiä. Puheet ja symbolit tuotetaan sosiaaliseen maailmaan, joka konstruoituu jokaisen yksilön näkökulmasta, mikä vaikuttaa tapaan, jolla symbolit tulkitaan. Tämän tutkimusasetelman kannalta on oleellista huomioida, että tarkasteltava analyysi tapahtuu kriisiaikaisista teksteistä, jotka on kohdistettu suomalaiselle yleisölle. Symbolit rakentuvat tällöin yksilöidysti suomalaisuuden konstruoimien merkityssysteemien ympärille ja esimerkiksi sen oletuksen varaan, miten kansa Suomessa luottaa hallitukseen.

6. Symboliset elementit pandemiaviestinnässä: toiminnasta oppimiseen

6.1 Määrittelevät piirteet

Suomessa on tehty koronapandemian virallista kriisiviestintää tiedostustilaisuuksien muodossa 27.2.2020–2.6.2022. Tuona aikana Suomen hallinnollisessa päätöksenteossa on ensisijaisesti noudatettu tartuntatautilakia sekä rajavartiolaiton lakia, mistä poikkeuksena Suomessa pandemia-aikana kahdesti, 16.3.–16.6.2020 sekä 1.3.–27.4.2021 voimaan astuneet poikkeusolot, jolloin viranomaisten toimivaltuuksissa noudatettiin valmiuslakia. Valmiuslaissa määriteltyjä poikkeuksellisia toimivaltuuksia voidaan noudattaa vain niissä tilanteissa, jotka eivät ole enää hallittavissa viranomaisten normaalien toimivaltuuksien puitteissa. (Valtioneuvosto. Tietoa koronaviruksesta). Erityisesti poikkeusolojen aikaan symbolisella toiminnalla on ollut merkittävä tehtävä viestinnän elementtinä, kun poliittisilla päätöksillä on jouduttu kajoamaan ihmisille laissa määriteltyihin perusoikeuksiin.

Tutkimus etenee seuraavaksi tarkastelemaan pandemia-aikaisissa virallisissa hallituksen tiedotustilaisuuksissa esiintyviä symbolisen toiminnan elementtejä kriisiviestinnän viiden strategisen tehtävän raameissa. Ennen ensimmäiseen kriisiviestinnän vaiheeseen paneutumista tarkastellaan tiedotustilaisuuksien yleistä ilmettä ja sävyä. Tutkimuksessa hyödynnettävä symbolismin käsitys on Boussaguet ym. mukaisesti ymmärrettävää yksilöityä symbolismia, joka pyritään kohdistamaan kohdeyleisölleen, eli tässä tapauksessa Suomen kansalaisille. On oleellista huomioida, että suomalaisuus on subjektiivinen kokemus, mutta siihen liittyy kuitenkin tietynlaisia yksinkertaistettuja oletuksia, jotka kohdeyleisön edustaman Suomen kansalaisen on mahdollista poimia. Voidaan ajatella, että kriisiviestintää toteuttavat tahot tekevät samanlaisia oletuksia pyrkiessään sovittamaan viestintänsä yleisölleen.

Yleisilmeeltään tiedotustilaisuuksien visuaalinen ulkoasu noudattaa neutraalia linjaa. Tilaisuuksien luonne ei ole erityisen arvokas tai pramea, vaan pikemminkin käytännöllinen ja koruton, eikä tilaisuuksissa juurikaan ole esillä puhujien arvovaltaista roolia korostavia elementtejä. Nationalistisesta näkökulmasta muistuttaa kuitenkin visuaalisissa elementeissä esiintyvä Suomen leijona sekä tilaisuuden taustaseinällä näkyvä kuva valtioneuvoston linnasta: näillä yksinkertaisilla elementeillä muistutetaan symbolisesti tilaisuudessa esiintyvien

henkilöiden roolista Suomen hallinnossa sekä samalla rakennetaan nationalistista yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Suomessa luokkaerot eliitin ja kansan välillä ovat tyypillisesti pienet ja päättäjiä pidetään helposti lähestyttävänä tavallisina ihmisinä. Tiedotustilaisuuksissa ministerit ja asiantuntijat pukeutuvat pääasiallisesti omaan, harkitun hillittyihin, vaatteisiinsa ja noudattavat esiintyessään tilanteen vaatimaa arvokkuutta. Erityisesti pääministeri Sanna Marinin esiintymisestä voidaan poimia Boussaguet ym. teorialle symbolisesti merkittäviä johtajan persoonan piirteitä. Marinin puhetyyli on vähäeleinen ja huomattavalla tavalla tunteilematon. Marin menee puheissaan aina suoraan asiaan, hän ei kiertele eikä tunteile, vaan tavoittelee puhessaan mahdollisimman neutraalia viestinnällistä ulosantia. Jo pelkästään olemuksensa vuoksi median tarkkailun kohteena olevalla nuorelle naispääministerille tämä on symbolisesti merkittävä, harkittu linja. Verrattuna muihin puhujiin, hän ei juurikaan viittaa vallitsevaan tilanteeseen sanalla ”korona”, vaan kiertää tämän tunnelatautuneen sanan erilaisilla sanavalinnoilla, mikä osoittaa puhe-esiintymisten valmistautumisen ja harjoittelun. Esimerkiksi 12.3.2020 järjestetyssä tiedotustilaisuudessa Marin käyttää useaan otteeseen lausetta ”*tämä tilanne ei ole vielä se*”, jolla hän kiertäen ilmaisten tarkoittaa, että Suomessa vallitseva koronapandemiatilanne ei vaadi vielä valmiuslain käyttöä.

Kansakunnalle merkittävien arvojen alleviivaaminen kriisiviestinnän yhteydessä on yksi huomionarvoinen symbolinen toimi. Yhteisesti merkittävien arvojen korostaminen ammentaa Boussaguet ym. määrittelemistä kansallisista kokoelmista ja siten vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä muistuttaa muista suomalaisuudelle ominaisista piirteistä, kuten taipumuksesta noudattaa sääntöjä ja ohjeita. Yksi tiedotustilaisuuksissa korostuva suomalaisuudelle ominainen arvo on tasa-arvo, jonka symbolinen korostaminen on merkittävä solidaarisuuden ja kansakunnan yhtenäisyyden rakentamisen elementti. Marinin hallitus itsessään on merkittävä tasa-arvon symboli, sillä hallituksen harvinainen täysin naisista koostuva ministeristö osoittaa olemassa olollaan Suomessa vallitsevaa sukupuolien välistä tasa-arvoa.

Tasa-arvoa ilmentää lisäksi tilaisuuksien saavutettavuus, sillä tilaisuudet ovat kaksikielisiä sekä viittomakielelle tulkattuja. Saavutettavuutta lisää myös kansalaisille koteihin lähetetty kaksikielinen korona-tietopaketti, joka mahdollistaa tiedon ääreen pääsyn myös niiltä kansalaisilta, jotka eivät pääse sähköisten lähteiden äärelle. Tietopaketilla itsessään on tiedon

saavutettavuuden kautta demokratiaa vahvistava ja kansalaisten hyvinvoinnista huolehtiva vaikutus, mutta se saa myös kansalaisia ohjailevan näkökulman Marinin todetessa hallituksen toisen tiedotustilaisuuden puheenvuorossaan (12.3.2020 7.10 min.), että: *”THL lähettää koronaviruksesta tietopaketin kaikille suomalaisille kotiin – molemmilla kotimaisilla kielillä. Eli tiedosta tämä ei jää kiinni. Kaikille suomalaisille tulee kotiin tästä postia.”* Puheenvuorossa lause ”tiedosta tämä ei jää kiinni”, osoittaa tietopaketin sääntelevän puolen ja ottaa symbolisesti kontrolloivan linjan lempeämmin huolehtivan sijaan. Puheenvuorossaan Marin esittelee pandemian hillitsemiseksi asetettua seitsemän kohdan suosituslistaa, joiden tarkoituksena on rajata kansalaisten toimintaa tavalla, joka hillitsee viruksen leviämistä. Koska näiden päätösten osalta päätöksenteko pohjasi tartuntatautilakiin, se ei Suomen poliittisten toimintavaltuuksien kontekstissa mahdollistanut pakottavia määräyksiä, jolloin kaikki hallituksen asettamat linjaukset olivat suosituksia. Symbolismilla on merkittävä rooli sellaisen viestin välittämisessä, jonka on saatava kansalaiset noudattamaan vapaaehtoisia ohjeita. Tästä samasta syystä voidaan ajatella, että Marinin kommentti koskien tietopakettia esitettiin jopa kansalaisia syyttelevään sävyyn, vaikka kyseessä oli positiivinen tietoa ja tasa-arvoa lisäävä tekijä.

Samassa puheenvuorossa Marin määrittelee hallituksen roolia päätöksenteossa ja siirtää rajoitusten tekemisen vastuuta sosiaali- ja terveysministeriölle. Marin kehystää tilannetta lieventämällä tehtyjen päätösten pakottavuutta esittelemällä seitsemän kohdan listan *suosituksina*, ennemmin kuin *rajoitteina* tai *pakotteina*, ja esittelee sosiaali- ja terveysministeriön sekä aluehallintovirastoiden (AVI:t) roolit päätöksenteossa kertomalla toimeenpanoprosessista, että: *”Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että sosiaali- ja terveysministeriö ohjeistaa AVI:t antamaan määräyksen, joka pohjautuu tartuntatautilakiin. Eli meillä tämä prosessi menee näin, mutta kaikki yli 500 hengen yleisötilaisuudet perutaan toukokuun loppuun saakka”* (Marin 12.3.2020, 3.30). Puheessaan Marin kertoo myös päätökseen pohjaavan terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen suositukseen sekä viittaa Suomessa laissa määriteltyyn yhdistymis- ja kokoontumisvapauteen. Lain mainitsemisesta huolimatta hän vetoaa kansalaisiin painottaen, että *”Meillä on Suomessa tietysti yhdistymis- ja kokoontumisvapaus, mutta on vahva suositus siitä, että näitä tilaisuuksia ei järjestettäisi.”* Lakiin kirjatun yhdistymis- ja kokoontumisvapauden mainitsemalla Marin korostaa, että kansalaisten oikeuksia ei ole unohdettu, ja että toiminnan rajoittaminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Korostamalla vapaaehtoisuutta sekä sosiaali- ja terveysministeriöiden roolia toimeenpanossa, Marin siirtää ihmisten oikeuksia rajoittavien päätösten vastuuta pois yksin hallituksen harteilta, mitä voidaan pitää tietynlaisena symbolisen naamioinnin piirteenä.

Tällaisen symbolisen toiminnan tehtävä kriisiaikana on vahvistaa positiivista mielikuvaa hallituksesta jakamalla rajoittavien päätösten aiheuttamaa negatiivista stigmaa muille toimijoille, sekä ylläpitää mielikuvaa demokraattisesta kansalaiset huomioivasta päätöksentekoprosessista.

6.2. Järkeistäminen

Onnistuneen kriisihallinnan ensimmäinen vaihe on järkeistäminen, jossa erityisen tärkeää on kriisin selkeä määrittelyminen sekä merkitysten luominen. Kriisihallinnan kannalta kriisin onnistunut ja oikea-aikainen määrittelyminen on ensiarvoisen tärkeää (Boin ym. 2017 10–11). Kansalaisia ei haluta pelästyttää liian aikaisella kriisipuheella, mutta toisaalta kriisi on sanoitettava riittävän aikaisessa vaiheessa riittävän vakavasti, jotta kansalaiset uskovat ja reagoivat kriisitilaan ja asetettuihin rajoituksiin toivotulla tavalla.

Erityisesti kriisin alkuaikoina vaikutti, että Suomen hallitus oli valinnut varovaisen linjan, eikä se uskaltanut selkeästi sanoittaa koronaepidemian väistämätöntä Suomeen saapumista. 27.2.2020 järjestettiin hallituksen ensimmäinen koronatiedotustilaisuus, mikä jo itsessään viestii tilanteen poikkeuksellisuudesta, mutta kriisin sanoittamisen sijaan ministerit keskittyvät tiedotustilaisuudessa kertomaan *mahdolliseen* epidemiatilanteeseen varautumisen keinoista. Sosiaali- ja terveysministeri Aino-Kaisa Pekonen tiivistää Suomen sen hetkisen koronatilanteen puheenvuorossaan toteamalla, että: *”Tällä hetkellä Suomessa ei ole epidemiaa, vaikka meillä on joitakin todennettuja tartuntatapauksia. Tartuntariski Suomessa on pieni. Suomi seuraa tilannetta aktiivisesti ja me pystymme korottamaan valmiuttamme nopeasti tilanteen niin vaatiessa.”* (27.2.2020, 5.10). Puheessaan Pekonen korostaa tartuntariskien vähyyttä ja Suomen valmiutta mahdolliseen tilanteen muutokseen, mikä määrittelee kriisin alkuaikaa antamalla viestin siitä, että vielä ei ole tarve toimille.

Tiedotustilaisuuden aloittaa Marinin puheenvuoro, jossa hän ensimmäisenä kertoo, kuinka hallitus on saanut *”ministeriöiltä laajan tilannekatsauksen koronaviruksesta ja sen leviämiseen varautumisesta”*, minkä lisäksi *”hallitukselle esiteltiin koronaviruksen laaja tilannekuva sekä THL:n tautitilannekuva”* (Marin 27.2.2020, 1.20). Marin ei kuitenkaan kerro kansalaisille, minkälaista tietoa hallitus on saanut, vaan kertoo hallituksen seuraavan tilannetta ja jatkaa kertoen, että: *”Suomi on varautunut siihen, että tilanne voi myös muuttua. Pystymme*

kohottamaan valmiuttamme nopeasti tilanteen niin vaatiessa. Kokonaisuudessaan Suomi on varautunut koronaviruksen leviämiseen hyvin ja varautuminen on myös aloitettu hyvissä ajoin. Suomen terveysjärjestelmä toimii hyvin kaikissa tilanteissa ja pystymme toimimaan tehokkaasti nopeastikin muuttuvissa tilanteissa” (27.2.2020, 2.24). Vaikka Marin ei suoraan sanoita kansalaisille, miltä tulevaisuus näyttää, on rivien välistä luettavissa, että näiden asioiden pohtimiseen on ollut jo aihetta. Marin kertoo Suomen terveydenhuoltojärjestelmän tehokkuudesta, millä on symbolisesti kansalaisia rauhoittava vaikutus. Missään vaiheessa tiedotustilaisuutta ei puhuta epidemian todennäköisyyksistä oikeilla sanoilla, eikä suomalaisia kehoiteta varautumaan tulevaan erityisellä tarkkaavaisuudella. Kriisin alkuaikoina Suomen hallituksen valitseman varoivaisen linjan toivottiin todennäköisesti aiheuttavan kansassa symbolisesti rauhoittavan vaikutuksen. Kun kriisistä ei maalailtu turhia uhkakuvia, kansalaisten uskottiin pysyvän rauhallisina, vaikka kansainvälisesti tilanne alkoikin olla jo myrskyävä.

Koronapandemian alkujat Suomessa noudattavat Hartin symbolisen ”business as usual” -naamioinnin keinoja, joiden tarkoituksena on antaa vaikutelma siitä, että arkitoiminta jatkuu ja kaikki on hyvin. Rutiinotoimintamielikuvan avulla pyritään vähättelemään riskien kriittistä luonnetta sekä häivyttämään nousevien vastoinkäymisten piirteitä, millä voidaan estää tilanteen välitön realisoituminen ja onnistua hankkimaan lisäaikaa tilanteen selvittelyyn. Uuden uhan kynnyksellä hallituksella ei ole voinut olla kaikkea tarvittavaa tietoa tilanteen ratkaisemiseksi, mikä on vaikuttanut valikoituihin toimintatapoihin. Helmikuun koronatilanteen vakavuudesta viestii kuitenkin se, että hallitus oli jo perustanut koronatoimiin erikoistuneen covid-19-koordinaatioryhmän, josta Marin kertoo puheessaan: *”Koronavirusta koskevan tämän hetkisen tilannetiedon pohjalta hallitus päätti neuvottelussaan myös lisäkoordinaatiosta. Valtioneuvostoon perustetaan toistaiseksi työskentelevä covid-19-koordinaatioryhmä. Se koostuu vastuuministeriöiden, sosiaali- ja terveysministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön, ulkoministeriön, sisäministeriön, valtiovarainministeriön ja liikenne- ja viestintäministeriön kansliapäälliköistä ja valmiuspäälliköistä.”* (27.2.2020, 2.50.) Koordinaatioryhmästä puhuessaan Marin valitsee kertoa ennemmin siitä, millaisista toimijoista koronatoimiin erikoistunut ryhmä koostuu, kuin mitkä sen tehtävät ja tarkoitus ovat. Tieto osallistuvan jäsenistön monialaisuudesta ja ammattitaitoisuudesta lisää kansalaisten varmuuden tunnetta, kun taas tieto ryhmän toiminnan tarkoituksista voisi herättää kansalaisissa huolta.

Kaiken kaikkiaan tilanne Suomessa koronapandemian alkuaikoina oli hiljainen ja hallituksen valitsema viestintälinja pyrki korostamaan kansalaisia rauhoittavaa viestiä kertomalla Suomen

terveydenhuollon tehokkuudesta sekä niistä keinoista, joilla Suomessa pystytään vastaamaan mahdolliseen epidemiaan. Kriisin alkuhetken määrittäminen on usein haastavaa, sillä suurin osa kriiseistä ei ala yhdestä selkeästä hetkestä, vaan ne muodostuvat tilanteen eskaloituessa, kuten myös covid-19-kriisin tapauksessa. Viestinnällisesti koronan alkuaika oli Suomessa erityisen haastavaa siksi, että kansainvälisistä havainnoista pystyttiin jo osoittamaan taudin vaarallisuus, mutta suuri tartunta-aalto pysyi kuitenkin Suomesta pitkään poissa. Näissä epävarmoissa olosuhteissa hallituksen oli kyettävä tunnistamaan epäselvistä ja ristiriitaisista signaaleista kriisin merkkejä sekä järkeistämään niiden merkitys. Tilanteet ja tiedonkulku ovat erityisesti kriisin alkuvaiheissa epäselviä, jolloin on vaikeaa pyrkiä osoittamaan viestinnällistä johdonmukaisuutta.

Kriisin ensimmäisessä, järkeistämisen vaiheessa, on tärkeää kyetä määrittämään, miten uhkaavasta tilanteesta on kyse, kenelle tilanne asettaa uhan, mikä on strateginen suunnitelma tilanteen ratkaisemiseksi, ja miten tilanne tulee kehittymään ajan saatossa. (Boin ym. 2017 10–11.) Tärkein symbolinen keino kriisin onnistuneeseen järkeistämiseen on Hartin määrittämä kehystäminen, jonka keinoilla pyritään vastamaan kansalaisten mielissä vallitsevaan epävarmuuteen kokonaisuutta selkeyttämällä. Kehystäminen on kriisihallinnan tavoitteellista tiedon määrittämistä ja suurin osa kriisihallintatilanteista ja tiedon määrittelemisestä tapahtuu kielellisen viestinnän välityksellä. (Hart 1993, 41.) Ensimmäisen koronatiedotustilaisuuden selkein kehystäminen tapahtuu Marinin loppupuheenvuorossa, jossa hän tiivistää tilanteen toteamalla, että: *”Tilanne Suomessa ei ole vielä sillä tasolla, että meillä olisi epidemiaa – meillä on yksittäisiä tautitapauksia. Ja tietenkin kun katsotaan hallituksen näkökulmasta, valtion näkökulmasta, niin on tärkeää, että kaikki ne toimet, mitä tehdään ovat totta kai riittäviä, mutta ne ovat myös oikeanlaisia eikä ylireagoida tilanteeseen. Pahimmassa tapauksessa, jos me tekisimme ylimitoitettuja toimia, niiden haittavaikutus olisi huomattavasti hyötyjä suurempaa. Eli voin vakuuttaa, että hallitus tekee oikea-aikaisesti oikeanlaisia toimia ja välttää myös ylireagointia.”* (27.2.2020, 18.30.) Puheenvuorossaan Marin kehystää vallitsevia olosuhteita rajaamalla epidemiavaiheen tilanteen ulkopuolelle todetessaan, että Suomessa on toistaiseksi ainoastaan yksittäisiä tautitapauksia. Lisäksi hän korostaa ylimitoitettujen toimien tarpeettomuutta, millä hän osoittaa, että kriisitoimenpiteille ei vielä ole tarvetta. Symbolisesti tämä puheenvuoro osoittaa merkittävällä tavalla sen viestin, jonka hallitus kansalaisille tahtoo ensimmäisestä tiedotustilaisuudesta välittyvän: Suomi ei ole kriisissä, ei huolta.

6.3 Päätöksenteko

Seuraavassa 12.3.2020 järjestetyssä tiedotustilaisuudessa Suomen koronatilanne oli jo muuttunut. Aikaisemmassa tiedotustilaisuudessa kriisille symbolisesti asetettuja kehyksiä oli ryhdyttävä venyttämään, sillä hallituksen aiempi varovainen linja ei enää 14 päivää myöhemmin pätenyt. Koronan leviämisen hillitsemiseksi hallitus oli päätenyt asettamaan kansalaisten toimintaa rajoittavia menettelyjä, vaikka aikaisemmassa tiedotustilaisuudessa painotettiin näiden toimien tarpeettomuutta. Sosiaali- ja terveysministeri Pekonen asettaa puheenvuorossaan vallitsevalle tilanteelle uudet kehykset: *”Suomen hallitus ja sosiaali- ja terveysministeriö suhtautuu tähän koronavirustilanteeseen hyvin vakavasti, ja siksi olemme tänään koko hallituksen kanssa linjanneet näitä uusia suosituksia koskien tätä koronavirusepidemiaa. Tätä epidemiaa ei ole kyetty enää rajaamaan Euroopassa, ja Suomi on siirtymässä ennemmin tai myöhemmin osaksi epidemia-aluetta. WHO:n pääjohtaja nimesi tämän covid-19-tartuntatautiedpidemian pandemiaksi eilen.”* (12.3.2020, 11.20.) Muutos aikaisemman tiedotustilaisuuden viestiin on suuri, sillä nyt Pekosen puheenvuorosta välittyy tilanteen vakavuus, kriisitoiminnan tarpeellisuus sekä kriisin laaja-alaiset vaikutukset. Ensimmäisessä tiedotustilaisuudessa ei viitattu edes kriisiin, mutta nyt puheessa käytetään symbolisesti painokkaita sanoja *pandemia* ja *epidemia*.

Kriisinhallinnan toisessa vaiheessa päätöksentekijöiden tärkeimmät tehtävät ovat päätösten tekeminen, tapahtumien kontrollointi sekä hallinnan palauttaminen – tai ainakin vaikuttaa tekevänsä niin. Kriisien aiheuttamassa monimutkaisessa tilanteessa päättäjien on kyettävä tekemään ratkaisevia päätöksiä kriisin kontrolloimiseksi tiedon ja aikaresurssin vähydestä huolimatta. (Boin ym. 2017, 11–12.) Toisessa tiedotustilaisuudessa hallitus osoittaa ottaneensa kriisitilanteen hallintaansa esittelemällä seitsemän kohdan listan niistä toimista ja linjauksista, joista se on neuvotteluissaan päättänyt. Tällainen harkittu tilanteen kontrollointi noudattaa Hartin vakuuttelun ja puhdistautumisen rituaalien linjaa, joiden tarkoituksena on luoda kansalle ja muille toimijoille rauhoittavia viestejä osoittamalla kriisin olevan hallinnassa. (Hart 1993, 43–44.) Kriisiaikaisen päätöksenteon haasteista huolimatta hallitus on koostanut monipuolisen listauksen toimista ja suunnitelmista, joiden linjaukset käsittelevät yhteiskunnan eri teemoja laaja-alaisesti, aina suurten yleisötilaisuuksien perumisesta talouteen, tiedotukseen ja koronarokotetutkimuksen tukemiseen. Edellisestä tiedotustilaisuudesta on tuohon hetkeen mennessä kulunut kaksi viikkoa, joten hallituksella on ollut aikaa valmistella linjauksiaan, jolloin suunnitelmallinen ja harkitusti koottu kokonaisuus antaa symbolisen vaikutelman

kontrollista ja hallituksen pätevydestä. Symbolisesti on huomattavasti järkevämpää viimeistellä esiteltävä kokonaisuus ajan kanssa kuntoon, ennemmin kuin kiirehtiä kriisitilanteen paineessa esittelemään keskeneräisiä suunnitelmia.

Kriisiaikaisessa päätöksenteossa päättäjät joutuvat myös käsittelemään aiheita, joita he eivät arkirutiineissaan joudu kohtaamaan, kuten voiman käyttöä tai poikkeuksellista kansalaisvapauksien rajoittamista. (Boin ym. 2017, 11–12.) Pandemian alkuaikoina Suomen hallitus osoittaa vastustavansa kansalaisoikeuksia rajoittavaa päätöksentekoa ja toisaalta luottavansa Suomen kansalaisten kykyyn noudattaa suosituksia rajoitusten sijaan. 12.3.2020 järjestetyssä tiedotustilaisuudessa asetetaan ensimmäinen konkreettinen kansalaisten toimintaan vaikuttava koronatoimi: ” *Kaikki yli 500 hengen yleisötilaisuudet perutaan toukokuun loppuun saakka. Tämä aikataulu tulee THL:n suosituksista, kuten myös linjaus.* ” (Marin 12.3.2020, 3.15.) Toimittajien kysymysohion aikana Marin vastaa YLE:n toimittaja Maria Stenroosin asiaa tarkentavaan kysymykseen suosituksen kieltävästä luonteesta, että: ” *Meillä toimivaltainen viranomainen on AVI, joten valtioneuvosto ei voi tehdä päätöstä siitä, että tapahtumia ei saa pitää. Valtioneuvosto antaa suosituksen. Me olemme tänään tehneet linjauksen, sosiaali- ja terveysministeriö antaa aseille ohjeistuksen. ... Eli me toimimme lainsäädännön mukaisesti, AVI:t toimivat tartuntatautilain mukaisesti. Jos menisimme siihen, että valtioneuvosto päättäisi tällaisista toimista, niin silloin olisimme valmiuslain puitteissa ... eli tämä tilanne ei ole tällä hetkellä se.* ” (12.3.2020, 29.30.) Marin osoittaa selkeästi, että päätös ei ole yksinomaan hallituksen, vaan että linjauksen lähtökohtana on THL:n suositus. Terveys- ja hyvinvoinninlaitoksen asiantuntijuuteen viittaamalla päätökselle saadaan osoitettua myös tietoon pohjautuva perustelu, minkä lisäksi se siirtää vastuun rajoittavasta päätöksestä pois yksinään hallituksen vastuulta. Lakeihin ja asianmukaisiin toimintamalleihin viittaaminen legitimoii päätöstä, minkä lisäksi suosituksen asettamaan taakkaa keventää se, että lopullisen toimeenpanon hallituksen sijaan tekevät paikalliset AVI:t. Lisäksi hallitus näyttää kansalaisille esimerkkiä asetetun rajoituksen noudattamisesta perumalla seuraavaksi päiväksi suunnitellun talvisodan päättymisen muistohetken. Rituaalisesti merkittävän valtiollisen tapahtuman peruminen on uhraus, josta kertominen tiedotustilaisuuden aikana on tehokas symbolinen vaikutuskeino.

Puheenvuorossaan Marin samalla kehystää kriisitilannetta rajaamalla valmiuslain mahdollisuuden vallitsevan tilanteen ulkopuolelle. Tiedotustilaisuus merkitsee kansalaisille kriisin syventymistä, mutta retorisia keinoja hyödyntäen Marin pyrkii osoittamaan, että kriisin

vakavuudesta huolimatta kansalaisten laissa määrättyjä oikeuksia ei tulla rajaamaan valmiuslain käyttöönoton keinoin, eikä poikkeusoloihin ole tarvetta siirtyä. Marin arvioi valmiuslain käyttöönottoa tiedotustilaisuuden ensimmäisessä puheenvuorossaan: ”... jos Suomessa siirryttäisiin keskitettyyn päätöksentekoon, vaikkapa päiväkotien, koulujen sulkemisesta, liikkumisen rajoittamisesta, muista mahdollisista toimista, niin silloin meidän pitäisi ottaa valmiuslainsäädäntö käyttöön. Tilanne ei tällä hetkellä minun arvioni mukaan ole se, mutta tästä käydään keskustelu kaikkien eduskuntapuolueiden johdon ja eduskuntaryhmien johdon kanssa, koska jos tähän siirryisimme, niin kyse ei enää ole hallituksen asiasta, kyse on koko eduskunnan asiasta, meidän kaikkien yhteisestä asiasta. Ja tietenkin tässä tilanteessa myös tasavallan presidentti yhdessä valtioneuvoston kanssa tulisi valmisteluun mukaan.” (12.3.2020, 8.58.) Kehystäminen on kriisihallinnan tavoitteellisen tiedon määrittelemisen väline ja tällä puheenvuorolla Marin pyrkii osoittamaan Suomen kansalaisille vallitsevan kriisitilanteen kehykset osoittamalla, että hänen mukaansa ei ole tarve siirtyä keskitettyyn päätöksentekoon. Puheessaan Marin luottaa omaan asiantuntijarooliinsa pääministerinä viitatessaan omaan mielipiteeseensä valmiuslain käyttöönoton tarpeellisuudesta. Marinilla on ollut Suomessa pääministerikautensa aikana vakaa kannatuspohja, joten oman henkilökohtaisen mielipiteen esittäminen saattaa olla symbolisesti tietoinen päätös. Toisaalta omaan mielipiteeseen viittaaminen herättää kysymyksiä siitä, mikä mahtaa olla terveydenhuollon asiantuntijoiden mielipide asiasta ja onko risteäviä mielipiteitä esitetty.

Marinin puheenvuoro on myös retorisesti painokas hänen puhuessaan valmiuslainsäädännön olevan *meidän kaikkien yhteinen asia*. Nämä painokkaat sanat viittaavat valmiuslain käyttöönoton äärimmäisyyteen, minkä lisäksi Marin pyrkii luomaan yhteisöllisyyden tunnetta symbolismille tyypillisellä tavalla viittaamalla kansakuntaan *meinä*. Lisäksi Marin viittaa Suomessa kunnioitettuun tasavallan presidentin rooliin, joka rituaalisuudellaan vahvistaa sanoman vakavuutta ja toisaalta lisää arvokkuutta. Marinin vakuuttelu valmiuslain käyttöönoton tarpeettomuudesta jatkaa ensimmäisen tiedotustilaisuuden aloittamaa varovaista kansalaisia rauhoittelevaa linjaa. Edelmanin mukaan on usein poliittisesti järkevää ensin dramatisoida tilannetta, jotta myöhemmin asetetut rajoitukset tuntuvat kansan näkökulmasta oikeutetuilta. (Edelman 1977.) Suomen hallitus ei kuitenkaan noudata tätä linjaa, vaan toimi koronakriisin alkuaikoina päinvastoin pyrkiessään ensin tynnyttelemään ihmisiä vähättelemällä tilanteen vakavuutta ja peittelemällä mahdollisia jatkotoimenpiteitä. Tilanteen vakavuutta vähättelemällä hallitus pyrkii kontrolloimaan kansalaisten tunteita ja ylläpitämään

rauhallisia helposti kontrolloitavia vastareaktiota. Tätä hallituksen tavoittelemaa kontrollin vaikutelmaa ja rauhallisuuden illuusiota voidaan pitää yhtenä naamiointistrategiana.

Yksi tärkeimmistä symboleista, joita hallitus kriisiaikana pyrkii ylläpitämään, on *luottamus*. Onnistuneesti rakennetulla luottamuksella on merkittävä symbolinen vaikutus kriisihallinnan toimenpiteiden tehokkuuteen ja kansalaisten suostuvuuteen niiden noudattamiseksi. Luottamuksen symbolinen merkitys liikkuu kahteen suuntaan, sillä kriisiaikaisella toiminnalla rakennetaan luottamusta, mutta toisaalta oikea-aikaisella ja tarkoituksenmukaisella kriisipäätöksenteolla on merkittävä vaikutus luottamuksen rakentumisen kannalta. Päätöksentekijöiden on kyettävä löytämään ratkaisuja, jotka tehoavat ongelmaan riittävällä tavalla, kuitenkin kansalaisten elämiä tarpeettomasti rajoittamatta. Päätösten tulee olla tehokkaita ja johdonmukaisia, mikä kriisin edetessä osoittautuu Suomen hallituksen ongelmaksi.

Seuraava hallituksen tiedotustilaisuus järjestettiin vain neljä päivää myöhemmin, 16.3.2020, ja silloin hallitus ilmoitti poikkeusoloihin siirtymisestä – vaikka edellisen tiedotustilaisuuden viesti oli ollut päinvastainen. Seuraavan tiedotustilaisuuden aluksi pääministeri Marin sekä ministerit Pekonen ja Kiuru käyttivät vuorollaan puheenvuoron aiheen pohjustamiseen ja tilanteen dramatisointiin. He puhuvat vaikeutuneesta koronavirustilanteesta Euroopassa sekä ikääntyneiden koronavirusriskeistä hyödyntäen merkitysten luomisen kriisihallinnan keinoja vetoamalla ihmisten emotionaalisuuteen heikossa asemassa olevista vanhuksista ja heidän suojelemisen tarpeestaan puhumalla. Ministerit vilauttelevat puheissaan tarpeesta tiukempiin toimiin siirtymiseksi: *”erityisesti ikääntyneiden ja riskiryhmien suojaamiseksi on syytä ottaa käyttöön lisää erilaisia rajoittamis- ja suojaamistoimia.”* (Pekonen, 16.3.2020, 2.46.), mutta vasta toisessa puheenvuorossaan Marin ilmoittaa valmiuslain käyttöönotosta kertoen: *”Valtioneuvosto on tänään istunnossaan yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa todennut poikkeusolot.”* (Marin, 16.3.2020, 6.19.) Tiedotustilaisuuden rakenteessa pyritään tietoisesti ensin pohjustamaan ja dramatisoimaan tilannetta kansalaisoikeuksia rajoittavan päätöksen legitimoimiseksi. Edelmanin oivallusta mukaileva tehokeino on toimiva väline poikkeuksellisten päätösten esittelemiseksi, mutta edellisen tiedotustilaisuuden ristiriitainen viesti luo tilanteeseen epäluottamuksen varjon. Lisäksi usean aiheita pohjustavan puheenvuoron seurauksena on vaikutelma varsinaisesta aiheesta puhumisen välttelystä.

Tiedotustilaisuus myös poikkeaa hieman aikaisemmista, sillä siitä paistaa kiireen tuntu ja ensimmäisenä Marin myös pahoittelee sitä, että tilaisuus alkaa myöhässä. Kaikilla paikalla olevilla ministereillä ei esimerkiksi ole omaa puhujapöytää, vaan ministerit Pekonen ja Kiuru jakavat yhden pöydän, minkä lisäksi viittomankielentulkki tulkkaa puhujien vieressä eikä omassa kamerakuvassaan, kuten aiemmin. Lisäksi kesken tiedotustilaisuuden ruudulle ilmestyy tarpeeton tyhjä infotaulu, joka vaikuttaa vahingolta. Tiedotustilaisuudesta paistaa kriisiaikaista päätöksentekoa vaikeuttavat tekijät, kuten ongelmien suuruus sekä niukan ajan ja resurssien priorisoinnin haasteet. Marin myös osoittaa tiedotustilaisuudessa tehdyn työn määrän ja sen, että päätöksen eteen on jouduttu näkemään vaivaa toteamalla, että: *”Hallitus ei suinkaan ole ollut viettämässä viikonloppua, vaan me olemme tehneet koko viikonlopun töitä – voisi sanoa kellon ympäri.”* (16.3.2020, 6.02.)

Tiedotustilaisuudessa esitellään hallituksen neuvotteluissa tehtyjen linjausten 19 kohdan lista, joiden vaikutukset asetettiin voimaan oleviksi 13.4.2020 asti. Kattavan listan esittelemällä hallitus pyrkii rakentamaan luottamusta osoittamalla hallitsevansa tilannetta sekä kontrolloivansa tapahtumia asettamalla linjauksilla. Hallituksen linjaukset osoittavat pätevyyttä, mutta tilaisuuden huolimattomuus sekä päätöksenteossa esiintyvä epäjohtomukaisuus heikentävät luottamusta rakentavaa vaikutusta. Valmiuslain käyttöönoton yhteydessä esiintyvää päätöksenteon epäjohtomukaisuutta vastaavaa toimintaa esiintyy myös kriisin myöhemmissä vaiheissa. Esimerkiksi 25.3.2020 hallitus ilmoittaa asettavansa uusia lisätoimia koronaviruksen leviämisen hillitsemiseksi asettamalla liikkumisrajoituksia Uudellemaalle. Liikkumisrajoitusten oli tarkoitus olla voimassa 28.3.-19.4.2020, mutta 15.4. hallitus ilmoittaa liikkumisrajoitusten kumoamisesta. (Valtioneuvosto 2020.)

Uudenmaan liikkumarajoituksen asettaminen aiheutti Suomessa kohun, minkä seurauksena hallitus päätyi perumaan rajoituksen ennaikaisesti. Kansan reaktioon vastaaminen on demokraattisesti osallistava päätös, mutta toisaalta se heikentää luottamusta hallituksen päätöksentekokykyä kohtaan. Jos hallitus on valmis perääntymään päätöksestään kansan reaktion takia, se antaa vaikutelman siitä, että sillä ole voinut olla kovin vakavia perusteita päätöksen asettamiselle alun alkaenkaan. Vastaavia rajoittavia toimia nähtiin muissa Euroopan maissa, minkä seurauksena Suomen hallitus todennäköisesti päätyi testaamaan rajoitusta myös Suomessa. Kansalaisyhteiskunnan rajoittaminen ei kuitenkaan sovi suomalaiseen symboliikkaan, sillä suomalaiset ovat tottuneet saavansa itse valita omista päätöksistään. Suomalaiset ovat tunnettuja halustaan vapaaehtoisesti noudattaa ohjeita ja suosituksia, joten kansalaisyhteiskunta

pakolla rajoittava teko oli epäluottamuslause Suomen kansalle, mikä aiheutti suomalaisissa epäluottamusta hallitusta kohtaan.

Myös myöhemmän vaiheen koronapäättöksentekoa leimaa epäjohdonmukaisuus, ja loppuvuodesta 2021 koronatiedotustilaisuuksien aiheet käsittelevät kahta aihetta: rokotekattavuuden kasvua sekä koronan sairastapausten nousua, mikä antaa vaikutelman siitä, että rokotusten ottamiselle ja sairastettavien tautien välille ei ole vedettävissä selkeää hyötysuhdetta. Tilanne näkyy korostetusti sosiaali- ja terveysministeriön 17.11.2021 julkaisemassa tiedotteessa, jonka otsikko on: *80,6 prosenttia 12 vuotta täyttäneistä on saanut kaksi rokoteannosta - erikoissairaanhoidon kuormitus kasvaa, tartunnat lisääntyvät*. Tilanne oli niin voimakkaasti jakautunut kahteen suuntaan, että edes otsikossa ei ole voitu erottaa näitä asioita toisistaan. Koronarokotteen teho ei antanut kahdesti rokotetuille sadan prosentin suojaa tautia vastaan, vaan rokotteen teho perustui sen tarjoamaan rokotekaavuuteen, jolla kyettiin hidastamaan taudin leviämistä, minkä lisäksi sillä oli merkittävä rooli taudinkuvan lieventämisen ja sairaalahoidon tarpeen vähentämisessä. Koska rokotteesta saatava hyöty ei perusterveelle ihmiselle ollut välitön, olisi symbolisten keinojen hyödyntäminen ollut merkittävää kansalaisten rokoteinnon herättämisessä.

Koronakriisin myöhempien aikojen tiedotustilaisuuksien merkittävä ero aiempiin oli myös se, että hallituksen ministerit eivät osallistuneet enää entiseen tapaan tiedotustilaisuuksien pitämiseen, vaan niitä järjestävät valtioneuvoston alainen sosiaali- ja terveysministeriö sekä sen alainen terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Osassa tiedotustilaisuuksissa on mukana myös hallituksen jäsenenä toimiva perhe- ja palveluministeri Kiuru, jonka rooli toimii myös STM:ssä. Vaikka käytännössä on luontevaa, että terveydenhuollon aihepiirin asioita esittelee terveydenhuollon ammattilaiset, niin pääministerin symbolisella roolilla voisi silti olla merkittävä rooli erityisesti kriisin käännteentekevien vaiheiden yhteydessä. Pääministerin läsnäolo tiedotustilaisuuksissa vähenee tasaisesti koronan alkuaikojen jälkeen ja esimerkiksi ensimmäisten koronarokotteiden saapuessa Suomeen Marin ei osallistu yhteenkään tiedotustilaisuuteen, vaikka pääministerin symbolisella roolilla voisi olla vaikutusta ihmisten rokotusintoon. Viimeinen korona-aiheinen tiedotustilaisuus, johon pääministeri Marin osallistuu, on 21.4.2021 järjestetty tiedotustilaisuus, jossa käsitellään koronakriisin Exit-suunnitelmaa. Pääministerillä on Suomessa rituaalisesti merkittävä rooli ja pääministerin sekä muiden ministerien puuttuminen tiedotustilaisuuksista antaa vaikutelman rituaalien

laiminlyömisestä ja erityisesti koronakriisin myöhemmissä vaiheissa jatkuva poissa olo antaa väistämättä symbolisen vaikutelman, että edes Suomen hallitusta ei enää kiinnosta.

6.4 Merkitysten luominen

Kriisiaikana hallitusten on pyrittävä luomaan merkityksiä, sillä kriisi aiheuttaa kansassa epävarmuutta ja tiedon tarpeen. Boinin ym. mukaan niiden ihmisten, joiden elämiin kriisi on vaikuttanut voimakkaimmin, voi olla vaikea nähdä hallituksen ajavan heidän etuaan, jolloin viestin välittäminen julkisuuteen selkeällä ja johdonmukaisella tavalla vaatii erityisiä viestintäponnisteluja. (Boin ym. 2017 12–13) Koronakriisin yhteydessä merkitysten luomista on tapahtunut kaikissa kriisin vaiheissa päättäjien pyrkiessä perustellen pohjustamaan kriisin aiheita legitimoidakseen tekemiään päätöksiä. Suomessa kriisin aikana on järjestetty myös muutamia tiedotustilaisuuksia, joissa tiedon ja ohjeiden välittämisen sijaan pyritään puhtaasti luomaan merkityksiä sekä rakentamaan yhtenäisyyttä kannustamalla kansalaisia kriisitilanteessa. Esimerkki tällaisesta tilaisuudesta on 17.4.2020 järjestetty tiedotustilaisuus henkisestä kriisikestävyydestä, jossa puhujina on pääministeri Marin sekä etäyhteyden kautta myös tasavallan presidentti Niinistö.

Tämän aiemmista tiedotustilaisuuksista poikkeavan tilaisuuden ensisijainen tarkoitus on luoda kansaan uskoa vaikeiden aikojen keskellä ja antaa asetuille rajoitustoimille ymmärrettävä merkitys solidaarisuuden rituaalien avulla. Tilaisuus on tyyliltään niin merkittävästi muista tiedotustilaisuuksista poikkeava, että sen luoma vaikutelma itsessään syö tilaisuuden ja sen luomien merkitysten aitoutta. Tilaisuus vaikuttaa symbolisesti hyvin tietoiselta ja se on täynnä retorisia tehokeinoja, mikä aiheuttaa päälle liimatun epäluonnollisen vaikutelman. Puhumassa on rituaalisesti merkittävät Suomen politiikan korkea-arvoisimmat henkilöt ja heidän puheidensa sisältö poikkeuksellisesti keskittyy tsemppaamaan ja kiittämään suomalaisia.

Tiedotustilaisuuden sävy on henkilökohtaisempi ja tunteikkaampi, ja Marin muun muassa hyödyntää persoonallista lähestymistapaa viittaamalla puheenvuorossaan omaan perheeseensä sekä puhumalla Suomen kansasta me-muodossa liittäen itsensä osaksi tavallisia suomalaisia: ”*Kohtaamme kaikki arjessamme poikkeuksellisen ajan ja olot, mutta kaikki omalla tavallamme. Vaikka kriisi on yhteinen, se koskettaa ihmisiä eri tavoin. Perheissä tasapainoillaan etätyön ja etäopiskelun keskellä. Isovanhemmat kaipaavat lapsenlapsia ja yhteyttä perheeseensä. Lapset*

kaipaavat isovanhempiansa syleilyä ja yhteisiä leikkejä. Niin meidänkin perheessämme.” (17.4.2020, 3.13.) Voimakkaasti tunnelatautuneiden sanojen hyödyntäminen, kuten *isovanhempien syleily ja yhteiset leikit*, on Marinin sanatyölle epätyypillistä ja niitä poikkeuksellisesti hyödyntämällä pyritään herättämään kuulijoissa positiivisia tunteita. Marin kuvailee erilaisia koronakriisin kohtaavia ihmistyyppisiä, mikä retorisenä tehokeinona herättää huomion niissä ihmisissä, jotka kokevat tulevansa mainituiksi. Esimerkissä mainittujen yksilöiden lisäksi Marin puhuu myös koronakriisissä kärsineistä yrittäjistä ja osoittaa heille ymmärryksensä ja sympatiansa. Samaa retorista keinoa hyödyntäen Marin myös myöhemmässä vaiheessa puhuttaa kiittää koronakriisissä *puurtavia ihmisiä*: *”Kiitollisena saamme myös todistaa, kuinka niin monet ihmiset, järjestöt ja yritykset ovat halunneet auttaa ja tukea toisia. Joku käy kaupassa vanhuksen puolesta, toinen tukee etäkoululaista kotitehtävissä, yksi puurtaa arjessaan toisten terveyden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Pieni ja suuria tekoja, joita kaikkia tarvitaan näinä vaikeina aikoina.”* (Marin 17.4.2020, 4.13.) Saman retorisen keinon hyödyntäminen voi voimistaa sen vaikutusta ja toisaalta lisää mainituksi tulemisen mahdollisuutta, mutta reaktio voi olla myös päinvastainen toiston korostaessa aitouden sijaan puheen suunnitelmallisuutta.

Presidentti Niinistö hyödyntää myös puheessaan me-muodon tuomaa läheisyyttä, mutta sen lisäksi hänen puheenvuorostaan on poimittavissa erilaisia retorisia puheen tehokeinoja. Niinistö tuo itseään lähemmäs kansalaisia puhumalla kansankielisellä tyyllillä ja hyödyntämällä jopa rempseitä sanavalintoja: *”Alkuvuodesta ei varmasti kukaan osannut enteillä, mihin muutamassa kuukaudessa päädyimme. Me olemme kohdanneet mahdottoman, eikä se ole alkuunkaan ohi. Mutta tämä pirulainen on voitettavissa. Me nujerramme sen.”* (Niinistö 17.4.2020, 0.51.) Niinistön puheen tarkoituksena on herättää kansalaisten taistelutahto ja rentoja sanavalintoja hyödyntämällä hän pysäyttää kuulijan ja kiinnittää huomion hänen puheeseensa.

Kriisit aiheuttavat kansalaisissa voimakkaita tunnereaktioita ja koronakriisi onnistui alusta alkaen koskettamaan poikkeuksellisella tavalla kaikkia suomalaisia, jotka olivat huolissaan tilanteen aiheuttamasta epävarmuudesta ja sen mahdollisista seurauksista esimerkiksi lähipiirin vanhuksille ja muille terveydellisesti heikommassa asemassa oleville. Tämän poikkeuksellisen symbolisen tiedotustilaisuuden tarkoituksena voidaan ajatella olevan muodostaa sellaisia merkityksiä ja tunteita kansalaisissa, joilla mahdollisesti voidaan korvata aiheutuneita voimakkaita negatiivisia tunnereaktioita. Marin korostaa puheessaan erilaisten tunteiden kokemisen normaaliutta kriisitilanteessa toteamalla, että: *”Me kaikki joudumme kriisin keskellä*

sietämään epävarmuutta. Meillä on huolia ja pelkoja. Se on inhimillistä ja ymmärrettävää.” (17.4.2020, 4.00.) Suomalaiset ovat tunnettuja heikkoudestaan kokea ja osoittaa suuria tunteita, minkä Marin pyrkii puheessaan kumoamaan. Hän korostaa tunteiden inhimillisyyttä, millä voidaan ajatella olevan kansalaisten mieliä helpottava vaikutus. Koronakriisin alkuaika oli niin voimakkaasti erilaisten tunteiden värittämää, että monella on noilta ajoilta voimakkaita tunnemuistoja, jotka heräävät mieleen vielä vuosienkin jälkeen. Tunteilla on suuri vaikutus kansalaisten tottelevaisuuden kannalta, ja vaikka Suomessa ei lailla asetettu liikkumiskieltoja, ihmiset pysyivät kodeissaan puhtaasti pelon seurauksena.

Suomen kansalaisten ei kuitenkaan haluttu vaipuvan epätoivoon, vaan yhteiskunta oli onnistuttava pitämään liikkeessä kaikesta tapahtuvasta huolimatta. Puheessaan Marin pyrkii korostamaan positiivisia tunteita ja solidaarisuutta, joilla luodaan toivoa ja uskoa. Merkitysten luominen kriisitilanteessa on tärkeää politiikassa onnistumisen kannalta. Analyysiä tehdessä tulee myös huomioida, että näiden puheiden tarkastelu kriisin aikana tai kolme vuotta sen jälkeen antaa tarkastelulle erilaisen näkökulman. Jälkeenpäin tarkasteltuna näiden puheiden symboliikka voi tuntua ylikorosteiselta, mutta tuona ajankohtana tunnelataus jokaisessa suomalaisessa on ollut niin voimakas, että tällaiset sanat pääministeriltä saattoivat tulla tarpeeseen monen suomalaisen kohdalla. *”Tässä tilanteessa tarvitsemme itse kukin rohkaisua siitä, että tästä selvitään. Auttaminen ja autetuksi tuleminen, arjen solidaarisuus, luo ihmisille toivoa paremmasta. Juuri halu auttaa onkin lujittanut kansakuntamme kriisin kestävyttä.”* (Marin 17.4.2020, 4.41.) Tiedotustilaisuuden sanatyö ja lavatyö tuntuvat Marinille niin poikkeukselliselta, että vaikuttaa siltä kuin tilaisuus olisi järjestetty, jotta tyypillisesti niin asiallinen Marin sanoisi nämä symbolisesti merkittävät sanat. Boinin ym. mukaan kriisiviestinnässä oleellista on selittää esitetyt tilanteet ja päätökset kansalle tavalla, joka luo merkityksiä sekä on vakuuttava, hyödyllinen ja inspiroiva, (Boin ym. 2017 12–13.) Tämän tiedotustilaisuuden merkitys on korostaa kansalaisille, että toisiaan auttamalla ja tukemalla on mahdollista selvitä vaikeiden aikojen ylitse.

Vuotta myöhemmin kriisitilanteen hiljalleen muututtua akuutista osaksi arkea, järjestettiin toinen vastaava merkityksien luomiseen keskittyvä tiedotustilaisuus. Tuolloin suomalaisten tunteet olivat muuttuneet, ja pelon ja epävarmuuden tilalle olivat tulleet kriisitilanteeseen kyllästyminen ja turhautuminen. Ennen vappua järjestetyn ”vietä vappua omassa kuplassa” - tiedotustilaisuuden tarkoituksena oli kannustaa suomalaisia viettämään vappua lähipiirissä

pienellä porukalla, jotta voitaisiin estää koronatartuntojen nousu vapun myötä. Tällöin esiteltiin #omassakuplassa-kampanja, jonka tarkoituksena oli muistuttaa ihmisiä vastuullisesta käytöksestä kevyemmällä ja helposti lähestyttävämällä tavalla. Kampanjassa kansalaisille asetettiin tavoite koronavapaasta kesästä (#yhdessäparempikesä), joka voitaisiin saavuttaa, jos kaikki jaksaisivat pidättäytyä vielä perinteisistä vappurienzoista ja viettää ennemmin vappua omassa kuplassa. (THL, 29.4.2021.)

6.5 Päätäminen

Kriisin päättäminen asianmukaisella tavalla oikeaan aikaan on yksi merkittävistä kriisihallinnan tehtävistä. Boinin ym. mukaan poliittisten päättäjien on tuotava kriisi vakuuttavasti päätökseen vähentämällä kriisioperaatioita ja palaamalla arkirutiineihin, minkä lisäksi niiden tulee pitää itsensä vastuussa kriisiaikana tehdyistä päätöksistä ja niiden seurauksista. (Boin ym. 2017 13–14.) Koronatilanne Suomessa oli aaltoileva, mistä johtuen kriisioperaatiota päädyttiin vähentämään – ja myöhemmin nostamaan, useassa kriisin vaiheessa. Kriisitoimien vähentäminen oli kuitenkin Suomen koronatilanteeseen sopiva strategia, sillä turhien rajoitusten ylläpitäminen olisi aiheuttanut kansalaisissa vastareaktioita eikä valmiuslakia voida Suomessa hyödyntää ilman painavia perusteita.

Kriisitilanteen oikea-aikainen päättäminen Suomessa koronakriisin kontekstissa oli haastavaa, sillä rokotusten avulla taudinkuvan vaarallisuutta onnistuttiin lieventämään, mutta virusta ei voitu hävittää. Tämän lisäksi virustilanne Suomessa vaihteli vuodenaikojen mukana, mikä teki virustilanteen muutoksiin reagoimisesta entistä vaikeampaa. Aaltoilevasta virustilanteesta johtuen koronakriisiä oltiin päättämässä Suomessa useamman kerran ennen aikaisesti, minkä seurauksena sitä ei lopulta selkeästi päätetty koskaan, vaan epidemiatilanne pikemminkin hiipui pois.

Ensimmäisen kerran koronakriisin rajoituksia lähdettiin purkamaan 22.4.2020, jolloin hallitus järjesti tiedotustilaisuuden päivitetystä koronavirusstrategiasta rajoitusten asteittaiseksi purkamiseksi. ”Hallitus on tänään päivittänyt strategiaansa koronaviruksen leviämisen estämiseksi, kuullun asiantuntija-arvion pohjalta. Hallituksen tavoitteena on yhä estää viruksen leviämistä yhteiskunnassa, turvata terveydenhuollon kantokyky ja suojella erityisesti riskiryhmiin kuuluvia ihmisiä. Epidemian etenemisen hillitsemisessä on onnistuttu Suomessa

toistaiseksi hyvin. Voidaankin arvioida, että Suomen on mahdollista siirtyä asteittain ja hallitusti laajoista yhteiskunnallisista rajoitustoimista tartuntatautilain mukaiseen tehostettuun epidemian hallintaan. Kaikista rajoitustoimista ei voida luopua kerralla ja haluan myös muistuttaa, että tilanne on yhä vakava.” (Marin 22.4.2020, 1.07.) Marin kehystää vallitsevaa koronatilannetta huomauttamalla tilanteen olevan yhä vakava, mutta asiantuntijoiden arvioon viitaten hän kuitenkin antaa toivoa kertomalla mahdollisuudesta laajojen rajoitustoimien asteittaiseen purkamiseen. Rajoitusten purkamisen mahdollisuudesta aletaan Suomessa puhumaan varsin aikaisessa vaiheessa, millä todennäköisesti uskotaan olevan kansalaisissa toivoa ja taistelutahtoa herättävä symbolinen vaikutus.

Rajoitusten purkaminen etenee ensimmäisenä koronakeväänä suunnitelman mukaisesti, ja 4.5.2020 hallitus tiedottaa hybridistrategiasta, jonka tarkoituksena on rajoitusten vaiheittainen purkaminen. Toukokuun 19. päivä hallitus tiedottaa, että ravintolat voitaisiin avata jälleen 1.6. alkaen, ja 15.6.2020 hallitus järjestää tiedotustilaisuuden, jossa se kertoo poikkeusolojen päättyvän. ”*Hallitus on tänään käsitellyt neuvotteluissaan valmiuslain toimivaltuuksien käyttöä ja voimassa oloa. Saamamme epidemiologisen ja oikeudellisen arvion perusteella voidaan todeta, ettei riittäviä edellytyksiä valmiuslain mukaisille toimivaltuuksille enää ole, vaan voimassa olevat valmiuslain käyttöönotto ja -soveltamisasetukset kumotaan. Samalla valmiuslain kolmannessa pykälässä tarkoitetut poikkeusolot todetaan päättyneiksi.*” (Marin 15.6.2020, 4.45.) Marin kertoo valmiuslain kumoamisesta tyylilleen uskollisella vakavan poliittisella asiakielellä ja asiantuntijoihin vedoten, mutta tämän tiedotustilaisuuden aikana Marin hymyilee. Puuttumatta siihen, onko hymy aito vai epäaito, näin toimiessaan Marin pyrkii viestimään suomalaisille uutisten positiivisuudesta. Poikkeusolojen päättyminen ei kuitenkaan merkitse vielä koronakriisin loppua, joten Marin ei osoita puheessaan suuria ilontunteita, millä hän pyrkii hillitsemään uutisista aiheutuvia reaktiota.

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson puolestaan osoittaa omassa puheenvuorossaan positiivisia tunteita hieman rohkeammin toteamalla: ”*Siksi tänään on tavallaan ilon päivä, ainakin suhteessa siihen maaliskuun päivään, jolloin yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa totesimme Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi.*” (Henriksson 15.6.2020, 7.54.) Henriksson myös kiittää puheessaan suomalaisia rajoitusten noudattamisesta toteamalla, että: ”*haluankin kiittää suomalaisia siitä, että olette noudattaneet rajoituksia niin hyvin, että tautitilanne on kehittynyt näin hyvään suuntaan.*” (15.6.2020, 8.31.) Kiitollisuuden osoittaminen kansalaisille huomioi yhteisen hyvän eteen tehdyt uhraukset, mikä lisää

kahdensuuntaista luottamusta ja legitimoit tehtyjä päätöksiä osoittamalla, että kansalaiset ovat hyväksyneet rajoitukset noudattamalla niitä.

Henrikssonin puheenvuorossa on positiivisten tunteiden lisäksi myös Euroopan yleisen koronatilanteen aiheuttama huoli, jonka mahdollisilla seurauksilla hän ei halua pelotella suomalaisia. Juuri poikkeusolojen yli selvinneelle kansalle Henriksson haluaa Euroopassa myrskyävästä epidemiatilanteesta huolimatta vakuuttaa, että valmiuslain käyttöönottoa ei harkita kevyin perustein. *”Haluan myös korostaa, että kynnys valmiuslain valtuuksien uudelleen käyttöönottamiseksi on jatkossa entistä korkeampi. Itse toivon, että meidän ei enää koskaan tarvitsisi ottaa valmiuslakia uudelleen käyttöön, mutta se on myös nyt siitä kiinni, kuinka hyvin jaksamme Suomessa pitää kiinni näistä viranomaisten edelleen olevista suosituksista.”* (Henriksson 15.6.2020, 10.30.) Puheessaan Henriksson ojentaa vastuun tulevaisuudesta suomalaisille toteamalla tulevaisuuden olevan kiinni viranomaissuosituksen noudattamisesta. Hän antaa vastuuta ja osoittaa luottamusta suomalaisiin symbolisesti merkittävällä tavalla toteamalla, että arkiset koronatoimet, kuten turvavälin ja käsien pesun muistamalla, kansalaiset voivat itse vaikuttaa tulevaisuuteensa. Toisaalta pidättäytyvästä mielipiteestään huolimatta Henriksson nostaa esiin mahdollisuuden siitä, että valmiuslain hyödyntäminen on mahdollista myös tulevaisuudessa – kynnys on korkeampi, mutta se on mahdollista.

Rajoitusten purkaminen ja kriisin päättäminen Suomessa eteni hallituksen asettamien aikarajoitteiden mukaisesti, mutta ongelmaksi muodostui se, että kriisi ei ollut vielä päättynyt. Covid-19-viruksen uudet variaatiot sekä vuodenaikojen mukanaan tuoma virustasojen vaihtelu aiheuttivat sen, että 1.3.2021 Suomessa jouduttiin ottamaan toisen kerran käyttöön poikkeusolot, jotka jatkuivat 27.4.2021 asti. Boinin ym. mukaan yksi tapa epäonnistua kriisin päättämisessä on päättämällä tilanne liian aikaisin, jolloin seurauksena kansalta voi olla väitteitä tilanteen aliarvioinnista tai sen peittelystä. (Boin ym. 2017 13–14.) Koronavirustilanteen vaihtelut oli asia, johon hallitus ei olisi voinut vaikuttaa, mutta sillä oli silti väistämättömästi symbolisesti merkittäviä vaikutuksia hallituksen imagoon. Toiminnan vaikuttaessa epä johdonmukaiselta, kansalaisille välittyi hallituksen toimista epäpätevä kuva hallituksen joutuessa ottamaan uudelleen käyttöön sellaisia kansalaisia rajoittavia toimia, joiden käytön se on jo kerran juhlallisesti päättänyt.

Vuotta myöhemmin ensimmäisestä poikkeusolojen purusta hallitus esitteli tiedotustilaisuudessa 21.4.2021 niin kutsutun Exit-suunnitelman, jonka avulla rajoituksia oli määrä ryhtyä jälleen purkamaan. Tiedotustilaisuus oli erilainen verrattuna edelliseen ja sen vaikutelma on varovaisempi ja viimeistellympi. Edellisen kerran kahteen ministeriin verrattuna paikalla oli enemmän hallituksen edustajia kertomassa oman näkökantansa ja yhdessä vahvistamassa hallituksen sanomaa: pääministeri Marin, tiede- ja kulttuuriministeri Saarikko, oikeusministeri Henriksson, sisäministeri Ohisalo sekä opetusministeri Saramo. Tämän lisäksi tehtyjen päätösten legitimizeettiä oli vahvistettu osallistavan demokratian keinoin hyödyntämällä päätöksenteon tukena kansalaisten mielipiteitä, joita oli kerätty viikon ajan. Kansalaisia osallistavassa päätöksenteossa oli kerätty yhteensä 2141 avointa kommenttia sekä 28 erillistä lausuntoa. Marin toteaa puheessaan, että: ”*Saimme hyvin arvokasta tietoa siitä, miten ihmiset ovat kokeneet rajoitukset ja suositukset ja mitä odotuksia niiden purkamiseen kohdistuu. Tavoittemme on yhä tarjota näkymä tulevista kuukausista eri tahoille, kuten kansalaisille, yrityksille, yhteisöille ja alueille. Suunnitelmasta hallitus ja alueelliset viranomaiset saavat työkalun rajoitusten hallittuun ja vaiheittaiseen purkamiseen. Kommenttikierroksen perusteella tärkeät teemat erottuivat selvästi. Yleisesti kommentoitiin eniten rajoitusten purkamista, mutta myös kriisin jälkihoitoa ja jälleenrakentamista.*” (21.4.2021, 1.48.)

Kansalaisia osallistavan päätöksenteon avulla vastuu tehdyistä päätöksistä jaettiin kansan kesken, mutta ennen kaikkea se mahdollisti päätöksenteon, johon kansalaiset saattoivat olla tyytyväisiä. Kriiseillä on tapana aiheuttaa kansalaisissa voimakkaita tunnelatauksia, mistä johtuen päättäjien voi olla vaikea lopettaa kriisiä yksinkertaisella juridisella päätöksellä. (Boin ym. 2017 13–14.) Kansalaisten osallistaminen Exit-suunnitelman valmisteluun takasi kansalaisten tunteiden kuulemisen, minkä lisäksi osallistamisella on merkittävä luottamuksenannon symboli. Poikkeusoloista luopumisen päätöksenteko oli toisella kerralla tehty selvästi perusteellisemmin, mikä antoi hallituksen toimista ammattimaisen vaikutelman ja samalla kansalaisten tyytyväisyyden takaamalla legitimoiti hallituksen päätöksiä. Kun osallistamiseen on ollut mahdollisuus, ei tehdyistä päätöksistä voi valittaa.

Tiedotustilaisuuden sävy on edellistä varovaisempi ja viimeistellympi, mutta silti toiveikas. Marinin puheenvuoro keskittyy puhtaasti Exit-strategian avaamiseen ja hän muun muassa painottaa, että: ”*Vaikka suunnitelma käsittelee yhteiskunnan avaamista, epidemia ei vielä ole ohi.*” (21.4.2021, 3.00) Edellisellä kerralla koettu takapakki on lisännyt varovaisuutta ja Marin huomauttaa, että jos Suomessa ei olla varovaisia, Euroopan tilanne voi seurata myös Suomeen.

Exit-suunnitelman painopiste on kansalaisille porokanaksi asetetussa vapaammassa kesässä, joka voidaan saavuttaa noudattamalla sinnikkäästi ohjeita ja suosituksia. Kriisin päättäminen oli siis tässä vaiheessa vielä ehdollista, eikä tietoa tulevaisuudesta esitetty varmana.

Omassa puheenvuorossaan Ohisalo hyödynsi retorista symboliikkaa maalailemalla kuvaa siitä kesästä, jonka suomalaiset voisivat saavuttaa, jos he vielä noudattavat rajoituksia: *”Ei ole enää pitkä rutistus siihen, että voimme taas nähdä ystäviä esimerkiksi musiikkikeikalla tai ravintolassa. Olen erittäin iloinen, että meillä nyt tämä suunnitelma on, jota voimme avata. Kun tautitilanne paranee, voimme taas kohdata toisiamme, myös useamman hengen voimin. Pakko sanoa, että on ollut ikävä ystäviä ja sukulaisia, ja uskon, että tämä on varmasti jaettu tunne tässä yhteiskunnassa”* (21.4.2021, 9.36.) Ohisalo vetoaa kansalaisiin hyödyntämällä sellaisia tunteita, joihin hän pystyi luottamaan kansalaisten voivan samaistua. Hyödyntämällä itseään esimerkkinä hän osoittaa tietävänsä, miltä kansalaisista tuntuu ja puhumalla monikossa hän osoittaa myös itse osallistuvansa tähän yhteiseen rutistukseen. Puheellaan Ohisalo pyrkii retoriikan keinoilla herättämään toivoa ja positiivisia tunteita kansalaisissa.

Pitkittynyt kriisitilanne oli raskasta aikaa jokaiselle, ja erityisesti näin monimutkaisen kriisitilanteen päättämisessä hallituksen on onnistuttava ottamaan vastuu kriisin aikaisista teoistaan sekä onnistuttava osoittamaan, että kriisin puhkeaminen tai eskaloituminen ei ollut heidän vastuullaan. (Boin ym. 2017 13–14.) Yli vuoden koronakriisissä sinniteltään suomalaiset olivat ymmärrettävästi jo väsyneitä, minkä Saarikko huomioi puheessaan: *”Näkymät avautuvaan Suomeen ovat elintärkeitä juuri nyt, kun niin moni suomalainen oikeutetusti kokee olleensa liian pitkään erossa läheisistään, harrastuksistaan, lähiopiskelusta, itselleen tärkeistä muista asioista ja kyllä – liian moni suomalainen on menettänyt rajoitusten vuoksi toimeentulonsa.”* (21.4.2021, 3.58.) Saarikko viittaa puheessaan muun muassa pienyrittäjiin sekä tapahtuma- ja kulttuurialan tekijöihin, joiden elinkeino on kriisin aikana ollut vaarassa tai kokonaan tauolla. Hallitus ei voi tuoda menetettyjä toimeentuloja takaisin, mutta sen on otettava täysi vastuu tekemistään päätöksistä. Rajoitusten asettamisen ja toimivan yhteiskunnan välillä tasapainottelu on ollut yksi hallituksen vaikeimpia korona-aikaisia haasteita, ja hallitus on tehnyt päätöksensä sen hetkisen parhaan tietonsa pohjalta kansalaisten henkiä suojellakseen.

Henriksson toteaa omassa puheenvuorossaan, että: *”Rajoitukset näyttävät tepsineen ja meillä on nyt edellytykset vastuullisesti ja asteittain avata yhteiskuntaa.”* (21.4.2021, 19.59.) Tällä

lauseellaan Henriksson pyrkii legitimoimaan hallituksen tekemiä rajoituksia osoittamalla niiden toimivuuden. Hän kuitenkin toteaa, että vaikka ”meidän kaikkien arki on yli vuoden ajan ollut rajoitusten sanelemaa ja koronaväsymys painaa kaikkia.” (21.4.2021, 19.50.), niin asetetut rajoitukset ja niistä aiheutunut kärsimys on pohjautunut perusteltuun päätökseen, joka mahdollisti Suomen olevan tuolloin tilanteessa, jossa rajoitusten purkamista pystyttiin suunnittelemaan.

Vaikka näissä kriisin päättämisen esimerkeissä käsiteltiin koronakriisin päättämisen sijaan poikkeusolojen päättämistä, ne onnistuivat osuvimmalla tavalla vastaamaan Boinin ym. kuvaamaa kriisin päättämistä. Valmiuslain hyödyntämisen luonne kansalaisten perusoikeuksiin kajoavana päätöksenteon muotona on Suomessa niin poikkeuksellista, että sen päättämiseen liittyvät symboliset ponnistelut onnistuvat parhaiten kuvaamaan kriisiajan luonnetta. Lisäksi varsinainen koronakriisin päättäminen Suomessa ei ole loppunut selkeään rajapyykkiin, vaan kriisi ikään kuin hiipui pois. Rokotekattavuuden saavuttamisen ja uusien herkemmin tarttuvien virusmuotojen myötä koronan sairastamisesta tuli arkipäiväinen asia, joka yhä varjosti kaikkien elämiä, mutta ei enää vastaavalla tavalla uhannut massojen elämiä. Kokoontumisia sekä ravintoloiden aukioloaikoja ja anniskelua rajoitettiin yhä nopeastikin vaihtelevilla ohjeilla, jotka noudattivat ilmaantumislukujen tarjoamaa tietoa. Koronatiedotus siirtyi hallituksen asialistalta pääsääntöisesti THL:n ja STM:n vastuuksi.

Virusperäisessä kriisissä ei ole osoitettavissa selkeää päätöshetkeä, jolloin merkittävää tautiriskiä ei enää olisi, joten koronan yhteydessä Suomessakin alettiin puhumaan ”uudesta normaalista”, joka symbolisesti viittasi koronan läsnäoloon yhtenä uutena arkielämän piirteenä. Boinin ym. mukaan kriisin jälkeen päättäjien on onnistuttava uudelleenvakauttamaan hallintojärjestelmä ja status quo, jotta vallanhaltijat saavat takaisin oikeutuksen suorittaa tavanomaisia tehtäviään. (Boin ym. 2017 13–14.)

Kriisin onnistuneen päättämisen kannalta olisi ollut symbolisesti merkittävää käsitellä kriisiaikaiset päätökset ja toimet kertaalleen läpi kansalaisille ja osoittaa, että hallitus pystyi pitämään itsensä vastuussa poikkeusaikana tehdyistä päätöksistä ja niiden seurauksista. Venäjän aloitettua hyökkäyssodan Ukrainassa ei poliittisessa kalenterissa ole kuitenkaan ollut enää tilaa kriisin asianmukaiselle päättämiseksi. Kriisin päättäminen ja kriisistä oppiminen on Boinille ym. merkittävä osa onnistunutta kriisihallintaa ja heidän mukaansa viimeisenä kriisihallinnan vaiheena päättäjien tulisi osoittaa *oppineensa* tapahtuneesta selvittämällä kriisin

syyt, arvioimalla käyttämiensä keinojen tehokkuus sekä toteuttamalla vaadittavat korjaavat toimet. Kriiseistä oppiminen on kuitenkin yksi kriisihallinnan vähiten kehittyneistä osa-alueista, minkä ratkaiseva haaste on onnistua poimimaan kriisitoiminnan aiheuttamasta palautteesta hyödylliset piirteet. (Boin ym. 2017, 14–15.)

Kriiseistä oppiminen voi tarjota hallituksille mahdollisuuden hyötyä tapahtuneesta sekä valmistaa tulevaisuuden kriisitilanteisiin. Suomen kontekstissa kriisin uudelleenkäsittelylle ei kuitenkaan ollut enää aikaa, minkä lisäksi menneiden epäonnistumisien julkinen muisteleminen ei olisi poliittisesti järkevä teko. Käytännössä merkittävin kriisiaikainen oppiminen tapahtuu vasta kriisien jälkeen, mutta Suomen pandemiaviestinnän analyysistä pystytään havaitsemaan myös kriisiaikaista oppimista; ero kahden pandemia-aikaisen poikkeusaikapurun välillä osoittaa, että aiemman toimintamalliesimerkin puuttuessa, oppiminen tapahtuu omien toimien ja virheiden pohjalta.

Kaiken kaikkiaan hallinnolliset toimet Suomessa koronapandemian aikana noudattivat kriisiviestinnän viiden strategisen tehtävän mukaisia ohjeita, mutta poikkeuksellisen kriisin ja sen seurausten täydellinen hallitseminen ilman ennakkoesimerkkiä oli haastavaa. Pandemia-aikaisessa kriisiviestinnässä on tehty virheitä, joista oppiminen tulevaisuuden kriisien varalta on ensiarvoisen tärkeää. Suomi on nyt kohdannut ennennäkemättömän kansainvälisen kriisin, joka tarjoaa kriisiviestinnän esimerkin tulevaisuuden kriisien varalle.

7. Johtopäätökset

Tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää Suomessa koronapandemia-aikana toteutunutta kriisiviestintää sekä siinä hyödynnettyjä symbolisen toiminnan elementtejä. Tutkielma lähti liikkeelle oletuksesta, jonka mukaan Suomessa vapaaehtoisiksi säädetyt rajoittavat toimet edellyttävät runsasta symbolien käyttöä, joiden keinoilla viestinnän vaikuttavuutta voidaan vahvistaa. Tutkimus pohjautui kolmeen päätutkimuskysymykseen, joiden avulla analyysiin nojaten voidaan todeta seuraavat johtopäätökset:

1. Koronapandemia asetti Suomelle poikkeuksellisen vaikean viestintähaasteen, jonka seurauksena pandemia-aikainen kriisiviestintä oli jokseenkin epäonnistunutta.
2. Suomessa toteutunutta koronapandemia-aikaista kriisiviestintää leimaa epäjohdonmukaisuuden ja varovaisuuden seurauksena rituaalisymbolismin haasteet.
3. Symbolisten elementtien vaikuttavuus on merkittävää, ja Suomen kriisiviestintästrategiassa niitä olisi voitu hyödyntää enemmän. Koettu kriisi tarjoaa esimerkin, jonka avulla kriisiviestinnästä voidaan oppia.

Suomen pandemia-aikaista kriisiviestintää leimaa varovaisuus, jonka piirteitä esiintyy limittäin kaikkien kolmen symbolismin strategian: kehystämisen, rituaalien ja naamioinnin piirteiden ohella. Tutkimuksen pohjalta tehtyjen havaintojen pohjalta voidaan arvioida, että varovaisuus aiheutuu kriisitilanteen aiheuttamasta epävarmuudesta, median nopeudesta tuottaa sisältöjä sekä henkilötason poliittisen uran suojelemisesta. Suomessa toteutunut kriisiaikainen viestintä sisältää runsaasti symbolisen toiminnan elementtejä, mutta kokonaisuutena symbolismin vaikutelma on tahaton. Symbolismin teoria toimii välineenä kriisiviestinnän tutkimukselle, mutta oikein hyödynnettynä se voi tarjota viestintää toteuttaville tahoille myös tarkoituksenmukaisen välineen viestinnän vaikuttavuuden edistämiseen. Suomen kriisiviestinnän epäjohdonmukaisuus viittaa symbolien suunnittelemattomuuteen, jolloin symbolisten elementtien esiintyminen toimii luonnollisena osana kriisiaikaista käyttäytymistä.

Johtopäätökset-kappale pyrkii tarjoamaan selityksen esitetyille väittämille tarkastelemalla analyysiosiossa tehtyjä havaintoja tutkimuskysymyksen kohtaisesti. Tehtyjen havaintojen pohjalta Suomen kriisiviestinnän piirteistä voidaan oppia arvokasta tietoa, jota voidaan hyödyntää tulevaisuuden kriisitilanteissa.

Tutkimuskysymys 1: Miten kriisiviestinnän viisi strategista tehtävää toteutuivat Suomessa koronapandemian aikana?

Ensimmäinen tutkimuskysymys keskittyi selvittämään Suomen pandemia-aikaista kriisiviestintäsuoritusta tarkastelemalla kriisiviestinnän viiden strategisen tehtävän onnistumista kriisin eri vaiheissa. Ennennäkemättömän covid-19-viruksen aiheuttamien hankalien olosuhteiden pakottamina Suomessa toteutettu kriisiviestintä ei onnistunut täydellisesti toteuttamaan Boinin ym. luomaa kriisiviestinnän viiden strategisen tehtävän listaa. Epäonnistumisia tapahtui muun muassa kriisin alkupisteen määrittelemisessä, päätöksenteon epäjohtomukaisuudessa sekä kriisin loppuaikojen merkitysten luomisessa. Tarkastellun aineiston pohjalta Suomen hallituksen toteuttamassa kriisiviestinnässä selkeitä onnistumisia puolestaan koettiin muun muassa kriisin alkuaikojen viimeistellyssä päätöksenteossa sekä poikkeusolojen päättämisen hillityssä retoriikassa.

Kriisiviestinnän viiden strategisen tehtävän mukaisesti päätöksentekijöiden ensimmäinen kriisiaikainen tehtävä on kriisin oikea-aikainen määrittelemine. Suomen koronakriisiviestinnässä tilannetta ei ehditty selkeästi sanoittamaan kriisiksi ennen kuin vaadittiin rajoittavien toimenpiteiden käyttöönottoa. Ensimmäinen Suomessa järjestetty korona-aiheinen tiedotustilaisuus keskittyi korostamaan tilanteen vaarattomuutta kehystämällä Suomen tilanteen epidemia-alueen ulkopuolelle ja vakuuttamalla kansalaiset terveydenhuollon tehokkuudesta ja keinoista, joilla Suomi pystyisi vastaamaan mahdolliseen epidemiaan. Suomessa valittu varovainen linja todennäköisesti onnistui rauhoittamaan kansalaisia sillä hetkellä, mutta kriisitilanteen etenemisen kannalta olisi ollut järkevämpää sanoittaa kriisitilanne selkeämmin, jotta kansalaiset olisivat voineet suhtautua lähestyvään kriisiin ja valmistautua henkisesti tuleviin rajoitustoimiin. Manner-Euroopasta irrallaan olevalla Suomella ei kuitenkaan ollut vastaavassa tilanteessa olevaa verrokkia, jonka esimerkkiin toimintansa perustaa. Suomen hallitus päätti tässä tilanteessa luottaa historian tarjoamaan esimerkkiin, jonka mukaan kansainväliset kriisit eivät leviä Suomeen asti yhtä tuhovoimaisina.

Koronakriisiä ei onnistuttu Suomessa sanoittamaan kriisiksi epidemian alkuaikoina, eikä oikeastaan myöhemmässäkään vaiheessa – rajoittaviin toimenpiteisiin ikään kuin vain ryhdyttiin. Tämä saattoi olla Suomen tietoinen kriisiviestintästrategia, jolla se pyrki hillitsemään median uutisoinnin lietsomaa kriisitilanteen vaarallisuutta sekä sosiaalisen median

kirjoittelua. Suomalainen media seurasi tiivistä koronakriisiin liittyvää kansainvälistä tilannetta, joka erityisesti kriisin alkuaikoina poikkesi huomattavasti Suomen koronatilanteesta. Tällöin media saattoi luoda suomalaisille harhaanjohtavan kuvan kriisitilanteesta, jota hallitus pyrki toimillaan hillitsemään. Median vaikutusta Suomen pandemia-aikaiseen kriisiviestintään olisi mielekästä tutkia enemmän, minkä lisäksi tulevaisuuden kriisien kannalta myös median kriisiviestintää tulisi pohtia.

Suomen kriisiviestinnän alkujat noudattivat Hartin ”business as usual” -naamiointia, jonka tarkoituksena oli todennäköisesti pitää kansalaiset rauhallisina aikana, jolloin tartunnat olivat yksittäisiä ja eikä tilanne vielä ollut hengenvaarallinen. Rutiinotoimintamielikuvaa ylläpitämällä Suomen hallitus pyrki vähättelemään riskien kriisialtista luonnetta, jolla se todennäköisesti uskoi olevan kansalaisia rauhoittava vaikutus. Hartin mukaan tämän tyyppinen naamiointi on tyyppillistä myös tilanteissa, joissa päättäjät tarvitsevat lisää aikaa tilanteen selvittelyyn, jolloin arkitoimintarutiineja ylläpitämällä voidaan estää kriisin välitön realisoituminen. Tämän tyyppistä naamiointia tulisi kuitenkin seurata välittömiä symbolisia tai korjaavia toimenpiteitä, jotta tilanteen seurauksena ei esiinny entistä ankarampia takaiskuja kriisin noustessa pintaan. (Hart 1993, 45.)

Kriisitilanteen alun aikojen vähättelyä seuranneen suoraan syvään päähän hyppäämisen, sekä muun kriisiaikaisen epäjohtomukaisuuden seurauksena, kansalaisissa on saattanut herätä epäluottamuksen ja vihan tunteita hallituksen toimia kohtaan. Erhardt, Freitag ja Filsinger esittävät, että kriisitilanteissa kansalaisten hallittavuuden kannalta kriisiviestinnän tulisi pyrkiä herättämään enemmän pelon kuin vihan tunteita. Heidän mukaansa kriisitilanteissa pelokkaat yksilöt pyrkivät kättämään riskiä aiheuttavaa toimintaa ja irtautumaan uhan aiheuttajasta, mikä saa nämä myöntyväsiksi noudattamaan tilanteen avuksi asetettuja rajoituksia. Vihaiset yksilöt puolestaan luottavat enemmän omaan vakaumukseensa, jolloin hallituksen toimien aiheuttama epäluottamus heikentää uskoa päätöksentekijöitä kohtaan, minkä lisäksi he saattavat kokea, että demokraattinen moniarvoisuus, harkitsevaisuus ja kompromissit estävät tehokkaiden toimien toteutumisen. (Erhardt ym. 2022.)

Erhardt ym. teoriaa mukaillen voidaan pohtia, olisiko kriisitilanteen rohkeampi määrittelemisen Suomen pandemiaviestinnän alkuaikoina ollut kannattavampi viestintästrategia, kuin hyödynnetty varovainen linja ja tilanteen naamiointi. Demokraattisessa vapaaehtoisuuteen perustuvassa rajoitustoiminnassa kansalaisten tottelevaisuus on ensiarvoisen

tärkeää, jolloin koko kansakuntaa uhkaavan vakavan kriisin kynnyksellä yhteistyökykyisempi pelontunne on kapinahenkisempää vihantunnetta parempi vaihtoehto hallinnan kannalta. Pelontunnetta ei kriisitilanteessa tule lietsoa, mutta päätöksentekijöiden ei tule pelätä kriisin suorasaanaista määrittelemistä tilanteen sitä vaatiessa.

Yksi tärkeimmistä kriisiaikaisista symboleista on luottamus, jota rakennetaan kriisin läpi tehokkaan ja johdonmukaisen päätöksenteon keinoilla. Kriisiaikana Suomessa hallitus joutui tasapainottelemaan virustilanteen ja kansalaisilta tulevan paineen välillä esimerkiksi kokoontumisrajoitusten aiheuttamaa tapahtuma-alan ahdinkoa koskien, mikä johti väistämättä osapuolten tyytymättömyyteen. Suurena tekijänä näissä haasteissa oli myös median rooli, jonka toimesta kaikista hallituksen päätöksistä ja esiintymisistä pystyttiin löytämään negatiivinen puoli, millä on voinut olla vaikutusta pandemia-aikaisiin kriisitoimiin. Luottamuksen symbolia ylläpitääkseen hallituksen ei kriisiaikana tulisi päätyä perääntymään tekemistään päätöksistä. Näin kuitenkin tapahtui esimerkiksi Uudenmaan sulun tapauksessa, jossa kohun seurauksena asetettu rajoitus päädyttiin purkamaan ennenaikaisesti. Symbolisimmin kannalta hallituksen olisi tullut joko sinnitellä päätöksessään ja perustella sen tarpeellisuus – tai jättää rajoitustoimi kokonaan tekemättä. Kun hallitus peruu päätöksiään, kansalaisille välittyvä vaikutelma huonosti pohjustetusta päätöksenteosta, mikä murtaa vakuuttelun ja puhdistautumisen rituaalin.

Kriisiaikainen päätöksenteon epäjohdonmukaisuus jatkui myös kriisin päättämisen hetkillä. Valmiuslakia voidaan lain mukaan Suomessa hyödyntää ainoastaan äärimmäisessä hätätilassa, jolloin sen keinoja ei ole hyödynnetty tarpeettomasti, mutta poikkeusolojen uudelleen käyttöönotolla on silti ollut symbolisesti kansalaisia lannistava vaikutus. Varsinaiset poikkeusolojen purut sujuivat Suomessa kriisihallinnan ja symbolismin kannalta hyvin, ja kahden poikkeusolopurun välillä voidaan havaita selkeää hallinnollista ja viestinnällistä kehitystä. Kriisiaikainen rajoitusten vaihteleva kiristäminen ja keventäminen aiheutti kuitenkin epäselvyyttä ja hämmennystä. Lisäksi hallitus tuntui kykenevän ennakoimaan rajoitusten purkua hyvissä ajoin, toisin kuin rajoitusten uudelleenkäyttöönottoa. Esimerkkinä keväällä 2021 koettu monen vaiheen harkittu rajoitusten purkamisen Exit-strategia sekä samana vuonna juuri ennen joulua lyhyellä varoitusajalla voimaan astuneet uudet kokoontumisrajoitukset.

Tutkimuskysymys 2: Mitä symbolisen toiminnan elementtejä Suomen pandemia-ajan viestinnässä on hyödynnetty?

Suomalaisessa kriisiviestinnässä hyödynnetyt symbolisen toiminnan elementit muodostavat kriisissä toteutuneen suomalaiselle yleisölle kohdennetun yksilöidyn symbolismin. Suomalaisuudelle tyypillinen yksilöity symbolismi on asialinjaista ja neutraalia verrattuna ranskalaisen presidentti-instituution arvovaltaisuuteen ja englantilaiseen tavallisuuden charmiin. Suomalainen kriisiviestintä on korutonta ja tunteilematonta ja se nojaa päätöksenteossa asiantuntijalausuntoihin. Suomalaisille erityisen tärkeitä symboleja ovat luottamus ja turvallisuuden tunne, joita rakennetaan onnistuneiden vakuuttelun ja puhdistautumisen rituaalien avulla. Koronakriisin uudenlaisen uhan aiheuttama tilanne oli epäselvä myös päätöksentekijöille, jolloin kontrollin vaikutelmaa ja johdonmukaista päätöksentekoa oli vaikea ylläpitää.

Politiikalle ensisijaisen tärkeän symbolin, turvallisuuden, onnistunut toteutuminen tapahtuu rituaalisymboliikan avulla. Suomen pandemiaviestinnässä vakuuttelun rituaalisymboliikkaa vahvistaa muun muassa asiantuntijoihin viittaaminen, rituaalisesti toteutetut viestintätilaisuudet sekä kontrollin vaikutelmaa vahvistava perusteltu kriisihallinnan päätöksenteko kuten Exit-strategian monivaiheinen kokonaisuus sekä ensimmäisten poikkeusolojen yhteydessä esitelty seitsemän kohdan rajoitusten listan, jonka suunnitteluun oli aikaa. Suomalaisuuden yksilöidylle symbolismille huomionarvoista on myös vihamielisyyden rituaalien puute. Koronakriisin yhteydessä syyllisten etsimistä ja osoittelua tapahtui kansainvälisesti laajasti, mutta suomalainen neutraali linja onnistuu korostamaan suomalaisuudelle tärkeitä reiluuden, tasa-arvon ja rehellisyyden symboleja. Suomalaisen kriisiviestinnän symboliikassa erityisen pinnalla on vakuuttelun ja puhdistumisen rituaalit sekä niiden epäonnistumiset. Suomen hallituksen pandemiaviestintää leimaa päätöksenteon varovaisuuden ja epäjohdonmukaisuuden seurauksena rituaalisymbolismin haasteet.

Esimerkki epäonnistuneesta vakuuttelun ja puhdistautumisen rituaaleista tapahtuu 16.3.2020 valmiuslain ensimmäisen käyttöönoton yhteydessä. Poikkeusolojen asettaminen tapahtuu varoittamatta, vain neljä päivää sen jälkeen, kun Marin on puheessaan toistuvasti vakuuttanut, että ”tilanne ei ole vielä se”, jolloin valmiuslain kiireisen käyttöönoton symbolinen vaikutus kansalaisille luo mielikuvia kontrollin puutteesta ja epäpätevyydestä. Kyseisen tilaisuuden hätäinen vaikutelma ja myöhästymisen rikkovat myös tiedotustilaisuuksien normaalia rituaalista kaavaa. Vastaavia päätöksenteon epäjohdonmukaiseen aiheuttamia rituaalisymboliikan haasteita tapahtuu toistuvasti myöhemmissä kriisin vaiheissa, jolloin niiden kasautuminen väistämättä murtaa kansan luottamusta hallituksen toteuttamaa kriisihallintaa ja

-viestintää kohtaan. Kriisiviestinnän vaikuttavuuden kannalta merkittävä rituaalien murtaminen tapahtuu myös Exit-strategian julkistamisen jälkeen, jolloin Marin ja muut ministerit eivät enää osallistu viestintätilaisuuksien koronaviestintään.

Tapauskohtaiseen yksilöityyn symbolismiin vaikuttaa myös johtajan persoonan piirteet. Suomessa pääministeri Marinin esiintymiselle tyypillistä on vähäeleinen asiatyyli sekä retoristen vaikutuskeinojen niukkuus. Ulkoisista piirteistään johtuen, Marin nuorena naispääministerinä on monenlaisen tarkastelun, kuten kritiikin ja ihailun kohteena. Nuoresta iästään johtuen Marinilla on oletettavasti vielä pitkä poliittinen ura edessään, jolloin korona-aikaisilla esiintymisillä on erityinen vaikutus pääministerin tulevaisuuden kannalta. Kriisit muuttavat vallitsevaa poliittista järjestystä, jolloin valtionpäämiehen kriisiaikaisten onnistuneiden toimien vaikutukset poliittiseen uraan voivat olla erittäin positiiviset, kun taas kriisitoimissa epäonnistumisella voi olla tulevaisuuden uran kannalta kohtalokkaat vaikutukset. Marin pyrkii esiintymisessään vakuuttavaan asiantuntijarooliin ja hän vaikuttaa mieltivän sanojaan tarkkaan. Sanavalintoihin keskittyminen esiintyy Marinin puheessa epäloogisina lauserakenteina, sillä ajattelu katkoo lauseita ja sekoittaa luonnollisen sanajärjestyksen. Johtajilta kriisitilanteissa edellytetyn roolin seurauksena Goffman (1990) toteaa esiintymisissä usein ilmenevän teeskentelyä ja oman persoonan peittelyä, minkä seurauksena poliitikot luovat itselleen esiintyjäpersoonan.

Marinin lavapersoonaa pyrkii eroon median leimaamasta nuoren naisjohtajan roolista esiintymällä mahdollisimman neutraalilla johtajatyylillä. Tämä voidaan päätellä Marinin huomattavan hillitystä esiintymisestä verrattuna muihin naisministereihin, jotka käyttävät tunnepitoista retoriikkaa puheidensa tehokeinoina. Voi olla, että tunnepitoinen puhetyyli ei luonnostaan ole Marinille ominaista, mutta hillityn pääministerin roolia ylläpitämällä hän luo kontrollin vaikutelmaa ja vahvistaa suomalaisuuden symboliikan hillittyä asiatyyliä.

Tutkimuskysymys 3: *Millainen vaikutus hyödynnetyillä symboleilla on ollut kriisiviestinnän tehokkuuden kannalta?*

Kriisien vaikutukset voidaan kokea nykyhetkessä, menneessä ja tulevassa. Jokainen kriisiaikainen vaihe ja päätös konstruoi ympäröivää maailmaa ja poliittista järjestelmää, mistä johtuen kriisiviestinnällä ja sen symbolisilla tehokeinoilla on ollut lähtemättömiä vaikutuksia jokaisen elämään. Koronapandemian seurauksena tuntemamme maailma on muuttunut, ja

paluuta entiseen ei enää ole. Ennen koronakriisiä vallinnut status quo on kriisin seurauksena murtunut päättäjien ympäri maailmaa jouduttua toteuttamaan ennenkuulumattomalla tavalla kansalaisten perusoikeuksiin kajoavia rajoituksia. Entisenä tuntemamme maailmaa ei enää ole, sillä tulevien kriisien kohdalla vastaavien rajoitusten asettaminen ei enää ole ennenkuulumatonta.

Suomalaiset ovat tottuneet seuraamaan kansainvälisiä kriisejä etäältä: kriisit tapahtuvat tuolla jossain eivätkä ne juuri *ennen* koskettaneet meitä. Koronakriisin seurauksena tilanne on muuttunut ja Suomessakin hallitus on joutunut kansainvälistä kriisiä hillitäkseen hyödyntämään valmiuslakia ja asettamaan kansalaisten vapauksia rajoittavia rajoitustoimia, joiden vaikutukset ovat tuntuneet jokaisen suomalaisen elämässä. Vastaavia rajoituksia ei Suomessa ennen ole tehty, joten hallituksen toimia ohjaamaan ei ollut ennakkotapausta eikä vastaavassa tilanteessa toimivaa kansainvälistä esimerkkiä. Päätökset tehtiin sen hetkisen parhaan tiedon pohjalta kansalaisten etua ja turvallisuutta tavoitellen.

Symbolisimmin teoriassa esiintyy päätöksentekijöiden mahdollisuus kriisitilanteen hyödyntämiseen sekä viestinnän manipuloimiseen omien poliittisten etujensa ajamiseksi, mutta tämän tutkimuksen pohjalta ei Suomessa voida havaita tapahtuneen tällaista toimintaa. Ministerit keskittyivät pääasiallisen kansalaisten suojelemisen ohella omaan poliittiseen uraansa ainoastaan pyrkimällä selviytymään kriisiajasta mahdollisimman onnistuneen kriisihallinnan ja -viestinnän keinoilla. Viestinnässä esiintyi kuitenkin varovaisuutta ja haluttomuutta kriisin negatiivisten vaiheiden sanoittamiseen ja hallitsemiseen, mistä johtuen kriisiviestinnässä ilmeni epäjohtonmukaisuutta.

Viestinnän epäjohtonmukaisuudella on ollut kansalaisten luottamusta laskeva vaikutus, mikä voidaan havaita esimerkiksi Suomessa pandemia-aikana teetetyistä kansalaispulssi-kyselyistä. Hyytinen (2022) tarkastelee näitä kyselyitä Yle uutisten artikkelissaan, jossa hän toteaa kansalaisten mielipiteen pandemiaviestinnän onnistuneisuudesta laskeneen alun 75 prosentin kannatuksesta vuoden 2022 tammikuun 41 prosentin kannatukseen. Kansalaisten tyytyväisyyttä hallituksen koronaviestintään mitattiin kysymyksillä, jotka tarkastelivat mielipiteitä viestinnän selkeyteen, reagoinnin nopeuteen, tasapuolisuuteen, avoimuuteen, oikeellisuuteen ja luotettavuuteen. (Hyytinen 2022) Alun korkeista luvuista päätellen, lähtökohta hallituksen viestintää kohtaan on ollut luottamus, ja alkuaikojen viestinnän koetaan olleen onnistunutta hallituksen puututtua tehokkaasti pandemian ensivaiheisiin.

Hyytinen toteaa kansalaispulsseja-kyselyiden pohjalta myös kansalaisten luottamuksen eri toimijoiden tuottamaa koronatietaa kohtaan vaihtelevan. Luottamus terveydenhuollon työntekijöihin ja THL:ään on ollut koko kriisin ajan korkealla, kun taas politiikoihin ja toimittajiin on luotettu selvästi vähemmän. (Hyytinen 2022) Jatkotutkimusta ajatellen olisi mielenkiintoista selvittää, mitkä tekijät eri toimijoiden viestinnässä toimivat luottamusta herättävänä tekijöinä sekä mitä symbolisen toiminnan elementtejä näiden tahojen viestinnästä voidaan löytää. Jo näiden kriisiaikana esiintyneiden luottamuserojen pohjalta voidaan päätellä, että lähtökotaisesti suomalaiset luottavat tutkimustietoon ja alan asiantuntijoiden mielipiteeseen.

Luottamus muodostuu Rennin ja Levenen mukaan kansalaisten kokemasta päätöksentekijöiden pätevydestä, objektiivisuudesta, reiluudesta, johdonmukaisuudesta sekä ”hyvästä tahdosta” tilanteen ratkaisemiseksi (1991, 179–180). Tämän tutkimuksen pohjalta voidaan arvioida, että eniten Suomen hallituksen kriisiviestinnän onnistumista heikensi viestinnän epäjohdonmukaisuus, joka rikkoi vakuuttelun ja puhdistautumisen rituaalien merkitystä suomalaisten luottamuksen rakentamisessa. Kriisihallintaoperaatioiden hämärtämiseen keskittyvän symbolisen naamioinnin keinoilla viestinnässä olisi voitu tehokkaammin peitellä tilanteen epäselvyyden aiheuttamaa hallinnollista epävarmuutta. Hartin teorian mukaan naamioinnin keinot eivät poista olemassa olevaa ongelmaa, jolloin naamioinnin elementtien hyödyntämisen jälkeen viestinnässä on seurattava välittömiä symbolisesti tai konkreettisesti korjaavia toimenpiteitä, jotta edessä ei ole entistä suurempia haasteita ongelmien lopulta noustessa pintaan (Hart 1993, 45). Toisaalta symbolisten elementtien kyseenalaisia keinoja hyödyntävä viestintä rikkoisi myös suomalaisuudelle tärkeän rehellisyyden arvon merkityksiä, jolloin paljastuessaan tällaisella toiminnalla olisi entisestään luottamusta heikentävä vaikutus.

Kriisiviestinnän manipulatiivisia symbolisia elementtejä hyödyntääkseen Suomen viestintästrategian tulisi omaksua käyttöönsä monipuolisesti symbolisten elementtien keinoja, joiden avulla tilanteita voitaisiin edistää päätöksentekijöiden etua vastaavalla tavalla sekä saman aikaisesti kansalaisia vakuuttaen. Toisaalta johtopäätösten pohdintoihin peilaten voidaan todeta, että kansakunnalle tyypillisten kansallisten symbolisen toiminnan kokoelmien tunteminen on ensisijaisen tärkeää viestinnän toimivuuden kannalta.

Onnistuneen kriisihallinnan kannalta viestinnän tulee herättää kansalaisissa enemmän luottamusta ja pelkoa, kuin epäluottamusta ja vihaa. Symbolisten elementtien avulla

päätöksentekijät voivat vaikuttaa siihen, millaisia tunnereaktiota viestin esittäminen kansalaisissa herättää. Onnistuakseen tehostamaan kriisiviestintää sopivien symbolien avulla, tulee viestinnän kohteena toimiva yleisö tuntea. Koronakriisin seurauksena tuntemamme maailma on muuttunut, ja pandemia-aikaisen kriisiviestinnän kokemusten myötä myös tulevaisuuden kriisiviestintä on muuttunut: rajoitusten ensimmäisen kerran asettamisen onnistumiset ja vaikeudet vaikuttavat siihen, miten helppoa vastaavien rajoitusten tekeminen tulevaisuudessa tulee olemaan. Onnistuneen kriisiviestinnän seurauksena kansan luottamus valtiollisia toimijoita kohtaan kasvaa, kun taas kriisiviestinnän epäonnistumisella voi olla kansalaisten luottamusta heikentävä vaikutus.

Kansalaisvapauksiin kajoavien rajoitusten asettaminen ensimmäistä kertaa Suomessa ei ole ollut helppoa, mutta seuraavien kriisien varalle on nyt olemassa esimerkki. Covid-19-virus on nyt osa uutta normaalia ja jäljellä on enää kriisistä oppiminen. Kuluneen kriisin aikaisia tapahtumia ei voida enää muuttaa, mutta kuten kahden poikkeusolojen päättämiseen keskittyvien tiedotustilaisuuksien vertailusta voidaan havaita, kriisihallinnasta ja -viestinnästä voidaan oppia. Kriisiajan jälkeen tulee avoimesti tarkastella kriisiviestinnän epäonnistumisia sekä onnistumisia: mikä onnistui, kuka onnistui ja miten nämä onnistumiset voidaan toistaa tulevaisuudessa. Jos oppimista ei tapahdu, maailma on muuttunut turhaan.

Tärkein kriisihallinnan väline on kieli. Tärkein viestin vaikuttavuuden elementti on symbolit – ja tärkein kriisin vaihe on oppiminen.

Lähteet

- Aiello, Giorgio & Helen Kennedy. 2022. 'Generic Visuals' of Covid-19 in the News: Invoking Banal Belonging Through Symbolic Reiteration. *International Journal of Cultural Studies*. 25(3-4), 309–330.
- Alexander, Jeffrey C. & Philip Smith. 2020. COVID-19 and Symbolic Action: Global Pandemic as Code, Narrative, and Cultural Performance. *American Journal of Cultural Sociology*. 8(3), 263-269.
- Balog-Way, Dominic, Katherine McComas, John Besley. 2020. The Evolving Field of Risk Communication. *Risk Analysis*. 40(1), 2240-2262.
- Barton, Allen H. 1969. *Communities in Disaster. A Sociological Analysis of Collective Stress Situations*. Garden City, New York: Doubleday.
- Berger, Peter L. & Thomas Luckmann. 1966. *The Social Construction of Reality*. London: Penguin Books.
- Boin, Arjen, Paul 't Hart, Eric Stern, & Bengt Sundelius. 2016. *The Politics of Crisis Management: Public Leadership under Pressure*. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bord Richard J. & Robert E. O'Connor. 1990. Risk Communication, Knowledge, and Attitudes: Explaining Reactions to a Technology Perceived as Risky. *Risk Analysis*. 10(4), 499-506.
- Boussaguet, Laurie, Florence Faucher & Christian Freudlsperger. 2021. Performing Crisis Management: National Repertoires of Symbolic Action and Their Usage during the Covid-19 Pandemic in Europe. *Political Studies*. 0(0).
- Bryson, John M. 1981. A Perspective on Planning and Crises in the Public Sector. *Strategic Management Journal*. 2(2), 181-196.
- Burrell, Gibson & Gareth Morgan. 1979. *Sociological Paradigms and Organizational Analysis: Elements of the Sociology of Corporate Life*. Burlington: Ashgate.
- Christensen, Tom & Per Læg Reid. 2020. The Coronavirus Crisis — Crisis Communication, Meaning-Making, and Reputation Management. *International Public Management Journal*. 23(5), 713-729.

- Coombs, Timothy W. & Sherry J. Holladay. 2009. Communication and Attributes in a Crisis: An Experimental Study in Crisis Communication. *Journal of Public Relations Research*. 8(4), 279-295.
- Crocchi, Serena Camilla & Lena Dal Pozzo. 2021. Framing Covid-19: A comparative analysis between institutional and press communication in Finland and Italy in 2020. *Quaderni Di Linguistica E Studi Orientali*. 7, 317-343.
- Docters Van Leeuwen, Arthur H. W. 1990. Het Managen van Crises. Teoksessa 't Hart P., Rosenthal U., (toim.) *Kritieke Momenten: Studies over beslissen in moeilijke omstandigheden*. Arnhem: Gouda Quint.
- Dzhurova, Albena. 2020. Symbolic Politics and Government Response to a National Emergency: Narrating the COVID-19 Crisis. *Administrative Theory & Praxis*. 42(4), 1-17.
- Edelman, Murray. 1964. *The Symbolic Uses of Politics*. Urbana, Chicago: Illinois University Press.
- Edelman, Murray. 1971. *Politics as Symbolic Action: Mass Arousal and Acquiescence*. New York: Academic Press.
- Edelman, Murray. 1977. *Political Language: Words that Succeed and Policies that Fail*. New York: Academic Press.
- Erhardt, Julian, Markus Freitag & Maximilian Filsinger. 2023. Leaving Democracy? Pandemic Threat, Emotional Accounts and Regime Support in Comparative Perspective. *West European Politics*. 46(39), 477-499.
- Fairclough, Norman. 2003. *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Finlayson, Alan. 2021. Performing Political Ideologies. Teoksessa Rai S., Gluhovic M., Jestrovic S & Seward M. (toim.) *The Oxford Handbook of Politics and Performance*. Oxford: Oxford Academic. 471-484.
- Gaffney, John. 2013. Performative Political Leadership. Teoksessa Rhodes, R. A. W., 't Hart P. (toim.) *The Oxford Handbook of Political Leadership*. Oxford: Oxford University Press. 389-402.
- Goffman, Erving. 1956. *The Presentation of Self in Everyday Life*. Scotland: Doubleday.

- t'Hart, Paul. 1993. Symbols, Rituals and Power: The Lost Dimensions of Crisis Management. *Journal of Contingencies and Crisis Management*. 1(1), 36-50.
- Hedberg, Bo L. T., Paul C. Nystrom & William H. Starbuck. 1976. Camping on Seesaws: Prescriptions fro a Self-Designing Organization. *Administrative Science Quarterly*. 21(1), 41-65.
- Ho, Ming-Chou, Daigee Shaw, Shuye Lin & Yao-Chu Chiu. 2008. How Do Disaster Characteristics Influence Risk Perception? *Risk Analysis*. 28(3), 635-643.
- Hyytinen, Tuomas. 2022. Koronaviestintä sai kansalta heikoimman arvosanan koko pandemian aikana – "Nyt voi kuin buffetista valita näkemykseensä sopivan asiantuntijan". *Yle uutiset*. 31.1.2022.
- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila, Eero Suoninen. 1993. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Kertzer, David. 1988. *Rituals, Politics and Power*. New Haven: Yale University Press.
- Koljonen, Juha & Emilia Palonen. 2021. Performing COVID-19 Control in Finland: Interpretative Topic Modelling and Discourse Theoretical Reading of the Government Communication and Hashtag Landscape. *Frontiers in Political Science*. 3
- Kouzmin, Alexander. 1983. Centrifugal Organizations: Technology and 'Voice' in Organizational Analysis. Teoksessa Kouzmin, Alexander (toim.) *Public Sector Administration: New Perspectives*. Melbourne: Longman Cheshire.
- Leiss, William. 1996. Three Phases in the Evolution of Risk Communication Practice. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*. 545(1), 85–94.
- Lohiniva, Anna-Leena, Jussi Sane, Katja Sidenberg, Taneli Puumalainen & Mika Salminen. 2020. Understanding Coronavirus Disease (COVID-19) Risk Perceptions Among the Public to Enhance Risk Communication Efforts: a Practical Approach for Outbreaks, Finland, February 2020. *Euro Surveill*. 25(13).
- Mason, Jennifer. 2002. *Qualitative Researching*. Second Edition. London: Sage Publications.

- Prati, Gabriele & Bruna Zani. 2013. The Effect of the Fukushima Nuclear Accident on Risk Perception, Antinuclear Behavioral Intentions, Attitude, Trust, Environmental Beliefs and Values. *Environment and Behavior*. 45(6).
- Riffe, Daniel Stephen Lacy, Brendan R. Watson, Frederick Fico. 2019. *Analyzing Media Messages: Using Quantitative Content Analysis in Research*. Oxon: Routledge.
- Schmid, Alex P. & Janny de Graaf. 1982. *Violence as Communication: Insurgent Terrorism and the Western News Media*. London: Sage Publications.
- Schorr, John K. 1987. Some Contributions German Katastrophensoziologie Can Make to the Sociology of Disaster. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*. 5(2)
- Siegrist, Michael & George Cvetkovich (2000). *Perception of Hazards: The Role of Social Trust and Knowledge*. Risk Analysis: An Official Publication of the Society for Risk Analysis. 40(1), 713-720.
- Slovic, Paul. 1987. Perception of Risk. *Science*. 236, 280-285.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2021. Vietä vappua lähipiirin kesken #OmassaKuplassa Saatavissa: <<https://thl.fi/fi/-/vieta-vappua-lahipiirin-kesken-omassakuplassa>> Luettu 29.4.2021
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Uhr, John. 2014. Rhetorical and Performative Analysis. Teoksessa Teoksessa Rhodes, R. A. W., & 't Hart P. (toim.) *The Oxford Handbook of Political Leadership*. Oxford: Oxford University Press. Oxford: Oxford University Press. 253-266.
- Valtioneuvosto. 2020a. *Hallituksen tiedotustilaisuus koronavirustilanteesta ja varautumisesta Suomessa*. Saatavissa <<https://www.youtube.com/watch?v=D38rhPUnRVc>> Luettu 27.2.2020
- Valtioneuvosto. 2020b. *Hallituksen tiedotustilaisuus koronavirustilanteesta 12.3.2020*. Saatavissa <<https://www.youtube.com/watch?v=0qw2e9dDUbg>> Luettu 12.3.2020.
- Valtioneuvosto. 2020c. *Hallituksen tiedotustilaisuus koronavirustilanteesta 16.3.2020*. Saatavissa <<https://www.youtube.com/watch?v=Q8oPatuOql4>> Luettu 16.3.2020

- Valtioneuvosto. 2020d. *Liikkumisrajoitukset Uudellemaalle voimaan 28. maaliskuuta 2020*. Saatavilla: <<https://valtioneuvosto.fi/-/10616/liikkumisrajoitukset-uudellemaalle-voimaan-28-maaliskuuta-2020-klo-00-00>> Luettu 25.3.2020.
- Valtioneuvosto 2020e. *Pääministeri Marinin tiedotustilaisuus henkisestä kriisinkestävyydestä 17.4.2020*. Saatavissa <https://www.youtube.com/watch?v=nrUvYS_unaE> Luettu 17.4.2020.
- Valtioneuvosto 2020f. *Hallituksen tiedotustilaisuus koronavirustilanteesta 22.4.2020*. Saatavissa <<https://www.youtube.com/watch?v=Ogza-f9cy9U>> Luettu 22.4.2020.
- Valtioneuvosto. 2020g. *Hallituksen tiedotustilaisuus 15.6.2020*. Saatavissa <<https://www.youtube.com/watch?v=8Q49ncqGNvI>> Luettu 15.6.2020.
- Valtioneuvosto. 2021. *Hallituksen Exit-suunnitelman tiedotustilaisuus 21.4.* Saatavissa <<https://www.youtube.com/watch?v=T3X2BvHajGQ>> Luettu 21.4.2021.
- Valtioneuvosto. *Tietoa koronaviruksesta*. Saatavissa: <<https://valtioneuvosto.fi/tietoa-koronaviruksesta/poikkeusolot>> Luettu 22.5.2023.
- Warren, George W. & Ragnar Lofstedt (2022) Risk Communication and COVID-19 in Europe: Lessons for Future Public Health Crises. *Journal of Risk Research*. 25(10), 1161-1175.
- Weber, Robert Philip. 1990. *Basic Content Analysis*. Newbury Park: Sage Publications.
- Wolfenstein, Martha. 1957. Disaster: A Psychological Essay. *Social Forces*. 36(3), 285.